

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05542

DER TSHEK UN DI EYBIKAYT

Hanan J. Ayalti

*Permanent preservation of this book was made possible
by Rabbi Marim Charry*

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער טשעק

און די

אייביקייט

DER CHECK UN DI EYBIKEYT
(Pay Check and Eternity)

By HANAN J. AYALTI

Copyright, 1950

by Hanan J. Ayalti
New-York N. Y.

Published by
Farlag B. REZNIKOVICH
Montevideo
Uruguay

PRINTED IN URUGUAY

ח . א י א ל ט י

דער משעק

און

די אייניקייט

נאָוועלן

פאַרלאַג: ב. רעזניקאָוויטש

מאָנטעווידעאָ — אורגוויי

1950

פון זעלבן מחבר :

במחילות (העברייאיש) ★

שטיבל-פארלאג, תל-אביב, 1934.

טאטע און זון ★

פארלאג „צענטראל“, מאנטעווידעא, 1943.

פרעמירט פון לואיס לאמעד פאנד, ניריאָרק, 1943.

דער האַטעל וואָס עקזיסטירט ניט ★

פארלאג ב. רעזניקאוויטש, מאנטעווידעא, 1944.

יידישע שפריכווערטער ★

(יידיש און ענגליש)

שאַקטן-פארלאג, ניו-יאָרק, 1949.

פון דער ערשטער אויפלאגע זיינען געדרוקט
געוואָרן דרייצן הונדערט עקזעמפלאַרן, דערפון
הונדערט נומערירטע פון איינס ביז הונדערט.

אינהאלט :

זייט

11	שכינתא בגלותא
31	א באנקעט אין מעקסיקאָ'סיטי
53	דער טשעק און די „אייביקע קוואַלן“
93	משיח'ס אייזל
113	דער מעמאָראַנדום פון די ל"ו
129	די אַנסדעקונג פון טראַטאַגוואַי
145	צו אַ ברעג
163	פון ווייטן וועסטו זען דאָס לאַנד
187	שווער צו ווערן אַ גוי
205	דער באַבעס „בעסטעלער“

שכינתא בגלותא

שכינתא בגלותא

ביי אונדז אינדערהיים, אז מען פלעגט וועלן אפ'משלען, אז עס נייט עמיצן גוט, פלעגט מען זאגן: „עס לעבט זיך אים ווי נאָט אין פראַנקרייך...“ און איך זאָג אייך, אז אויף אלע שונאי ציון גע- זאָגט געוואָרן, ס'זאָג פנים די אמונה האָט באַקומען אין דער דאָזי- קעו מדינה!...

אזוי האָט אָנגעהויבן זיין שמועס ר' יששכר, „דער פאָרדראַטשיט פון קדישים“, — ווי מען רופט אים אויפן פאָריזער יידישן „פלעצל“ — בעת מיר האָבן זיך דאָס לעצטע מאָל געטראָפן אויף אַ באַנק פון אַ סקווער, טאָקע אין דער דאָזיקער געגנט.

ער האָט אונטערגעהויבן זיין שוואַרצע, דיקע קאָפּאַטע, וואָס ער האָט געטראָגן סיי ווינטער סיי זומער, האָט צוזאַמענגעצויגן די איינ- געפאַלענע באַקן און קראַצנדיק מיט צוויי פינגער אין שימערן, געלן בערדל, ווי זיין שטייגער, ווען ער פאַרטראַכט זיך אין עפעס אַ חקירה, האָט ער צוגעגעבן:

— און אויב איר ווילט, איז פונקט פאַרקערט — היפכא מס-

תברא!... איר קענט זיך אראָפּנעמען גראָד א פאַרקערטן מוסר השכל פון דער געשיכטע, וואָס איך גיי אייך דאָ דערציילן: ס'הייסט דער רבנו של עולם איז אזוי גרויס און אזוי שטאַרק, „כבודו מלא עולם“, אַז אפילו אין פּאַרזי, אין די מ"ט שיערי טומאה, רחמנא ליצלן, קענט איר געפינען א פונק פון הייליקייט, א ניצוי... עם שרייט ארויס פון די טיפענישן... ממעמקים...

זינט א שיין עטלעכע יאָר פלעג איך זיך טרעפן מיט ר' יששכרן; אַז דו זיצסט אָפּ עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד איבער די קע ביכער אין אַן אָנגעפאַקטער ביבליאָטעק, אַז דו לאָזסט זיך אַריין אין שעה'ן לאַנגע דיסקוסיעס וועגן מאַרקסיזם און פּאַציפּיזם און ענלעכע ענינים אין אָנגערויכערטע קאַפּיען פון „לאַטיינישן קוואַרטאַל“, כאַפט דיך פּלוצלונג אָן א גלוסטעניש צו הערן א יידיש וואָרט. פלעג איך דאָן גיין אויפּזוכן ר' יששכרן.

און כאַטש קיין גרויסער לַמדן איז ער ניט געווען — בסך הכל איז ער זיינער צייט געווען אַן אויבער-שמש פון א קלויז אין סאָקאָ-לע, וואָס אין פּוילן — האָט ער זיך דאָך געהאַט געריבן צווישן יידן לַמדנים, האָט געהערט דרייסיק יאָר א שיעור אין משניות, האָט אַרײַנגעקוקט אויף דער אייגענער האַנט אין אַן „עין יעקב“ און גע-מענדיק א שמעק טאַבאַק ביי א פיינעם בעל-הבית, פלעגט ער פאַר איין וועג אונטערקאַפּן א גוט וואָרט, א פּשטיל, א המצאה'לע.

— ווי קומט א סאָקאַלער אויבער-שמש קיין פּאַרזי? — גאַנץ איינפאַך: דער ברודער פון דער כלה פון זיין יינגערן זון איז דאָ גע-בליבן שטעקן אויפן וועג קיין אַרגענטינע. האָט ער אַראָפּגעבראַכט זיין שוועסטער און זי האָט אַרויסגעפאַדערט איר חתן און יענער האָט מיטגעבראַכט זיין טאַטן — ר' יששכרן, הייסט עם — וועלכער איז

שכינתא בגלותא

געווען אן אלמן זינט צען יאָר און ניט געוואָלט בלייבן עלנט זוי אַ שטיין...

אָבער וויפל איז דער שיעור צו זיצן און עסן ביי אַ שנור, בפרט אז אין דער ענגער דירה זיינען אונטערגעקומען עטלעכע קליינוואַרג און דער יקות האָט געהאַלטן אין איין שטייגן. האָט זיך ר' יששכר גענומען אַרומקוקן נאָך איינער פון זיינע אַמאָליקע פּרנסות. וואָרעם אין סאַקאלע איז ער געווען ניט נאָר אויבער-שמש — ער האָט דאָרט דערפילט כלערליי אַנדערע פּונקציעס פון אַ כלי קודש: האָט צוגעהאַלפן ביי קברנות, איז געווען אַן אויפזעער איבערן אייז-קעלער פון „לינת חולים“, האָט געוועקט צו „סליחות“ און געמאַכט אין חודש אלול הזכרות אויפן בית-עולם.

— אָבער וואָס קען מען שוין אין פּאַרזי פּאַרדינען פון יידיש-קייט? — אמת, אין די ענגע געסלעך פון „פלעצל“ לעבן, קיין עין הרע ניט, אַ היפש ביסל „אונדזערע“ יידן, פּאַראַן כשר'ע יאַטקעס, עטלעכע שולן און, להבדיל, אַ שוויץ-באָד... און ערב פסח קומען אַהערצו אפילו פּראַנציוזישע יידן מיט אייגענע אויטאָמאָבילן איינקויפן מצות... אָבער אַ גאַנץ יאָר איז דער עולם פּאַרזונקען אין עולם-הזה: אין דאָזיקן כרך מיט די קינאָס און מעאַטערן, און עלעקטערע און פּאָליטיק ווערט דאָס ביסל יידישקייט כּמל בששים!

איז טאַקע ר' יששכרס מעמד ניט געווען גאָר קיין געהויבענער: ער האָט עטלעכע מאָל געזאָגט תהילים פאַר אַ חולה, האָט צוגעהאַנדלט מיט ציצית און כּחזורים און פּאַרדינט גאָרניט מיט נישט.

מאַכט זיך אַמאָל, אז ער גייט אין גאַס און עס בלייבט שטיין לעבן אים אַן אויטאָמאָביל און עס גייט פון אים אַרויס אַ פינער יונגערמאַן, שוין געקליידעט, מיט בריילן אויף דער נאָז, און ווענדעט זיך צו אים האַלב דייטשמעריש און האַלב אויף פּראַנציוזיש:

— איר זיינט דאך א ייד?

— אווהאי! — ענטפערט ר' יששכר, א ביסל איבערגעשראקן.

— איז קענט איר אפשר ארויסקומען צו מיר מיט א „מנין“,

זאגן קדיש?... איך האב יאָרצייט נאָך מײן טאַטן...

ר' יששכר האָט זיך געוואָלט מיישב זיין, א קלער טאָן. אָבער די עלעגאַנטע מלבושים מיטן גלאַנציקן אויטאָ און מיטן קדיש אינמיטן האָבן אים אזוי צע'חוש'ט, אז ער האָט גלייך אויף אַן אָרט געענט-
פערט:

— אוודאי ט'מען אַרויסקומען... א קלייניקייט, אזא מצווה! ...

און איידער ער האָט באַוויזן זיך אַרומצוקוקן, האָט יענער אים אַרײַנגעשטעקט אין האַנט אַ וויזיט-קאַרטע מיט אַן אַדרעס, מיטן גע-
נויעם טאָג און שעה, און והילד איננו! ער איז נעלם געוואָרן...

מיטן צונויפקלאַפן דעם ערשטן מנין איז עס צוגעגאַנגען שווער-
לעך: וואָרעם דער בעל-דבר האָט ניט געלאָזט קיין האַנט-געלט און
ר' יששכר האָט ניט פאַרמאָגט קיין קאַפיטאַל אויף הוצאות הדרך.
אויך האָבן אים כלערליי מענטשן אין שול שווער געמאַכט דאָס
האַרץ: אַז אַ לץ האָט מיט אים געטריבן קאַטאַוועס, אַז די גאַנצע מעשה
האָט זיך אים גע'חלומ'ט און ענלעכע השערות. אָבער ר' יששכר
האָט געהאַט בטחון. און אַז זיי זיינען אָנגעקומען אין דער ווייטער,
רחבותדיקער גאַס, וואָס איז געווען באַזוימט מיט ביימער פון ביידע
זייטן, און זיינען שטיין געבליבן פאַר אַ הויכן, שייגעס בנין, האָט
דער „קאַנסיערוש“, דערזעענדיק אין פריען פאַרטאָג אַזא מין עולם,
זיי בשום אופן ניט געוואָלט אַרײַנלאָזן אין געפלאַסטערטן קאַרידאָר,
וואָס ער האָט גראָד געהאַלטן אין וואַשן מיט וואַסער און זיף.
אַ נס וואָס דער פיינער יונגערמאַן איז דערשינען אין זעלבן אויגן-
בליק. ער האָט משמעות פאַרנעפילט די סכנה און זיך אַרפּאַנעלאָזט

שכינות בגלות א

מיט דער ווינדע גלייך אין קאָרדאָר אַראָפּ. דער „קאָנסייערוש“ האָט זיך פאַר אים פאַרנויגט, געזאָגט אַ שיינעם גוט מאָרגן און יששכרם עולם האָט זיך געלאָזט פירן פון יונגערמאַן. זיי האָבן זיך ניט גע- קענט אָפּוואונדערן פון די גלאַנצנדיקע ווענט מיט די שפיגלען און „אַלבאָסטערס“ און פון די טייערע לייונטן, וואָס זיינען געלעגן אויס- געשפּרייט אויף די טרעפּ. און אין דער דירה גופא האָט מען זיי גע- פירט איבער צימערן און קאָרדאָרן, און סאַלאָנען ביז אין איינעם אַ חדר, וואו מען האָט זיי געבעטן זיצן אויף ווייכע שטולן. דער פיינער יונגערמאַן האָט אַרויסגעזוכט פון שראַנק אַן אַלט סידור'ל און עס פאַרויכטיק געהאַלטן אין בידע הענט:

— אַ ירושה פון זיין זידן — האָט ער זיי דערציילט — ער האָט געווינט אין שמראַסבורג, זיין זידע, און דער דאָזיקער „מעסיע“ טאַקע האָט אים פאַרשאַפט די ער- שטע קונדן. און ס'האָט זיך אָנגעהויבן די מזל ברכה.

* *

*

אזוי אַרום איז ר' יששכר געוואָרן אַן אונטערנעמער פון „קרי- שים“. און קיין גרויסע קאָנקורענץ איז ניטאָ: וואָרעם אַ גאַנצער „מנין“ מיט איין קלאַפּ וואַלגערט זיך ניט אין די גאַסן. און די „פראַנז צווירטע“ יידן האַלטן פון אים אַן עולם ומלואו, ווי נאָר ער וואַלט מסוגל געווען צו מאַכן די אַמט'ע הזכרה און זאָגן דעם ריכטיקן „קדיש“...

און פאַראַן נאָך אַ סך צווישן זיי, וואָס האָבן אין זיך אַ פונק יידישקייט: וואָרעם דאָרט, אין די גווי'אישע גאַסן זיינען זיי דאָך עפעס ניט אַהין און ניט אַהער, זיינען פונקט ווי אַלע פראַנצויזן און

דאָך אַנדערש... און אַ גוי, להבדיל, צלמיט זיך דאָך אויך... ווילט זיך זיי דערמאָנען, אז זיי זיינען ניט געבוירן געוואָרן פון אַ שטיין.

און אַ חוץ דעם: אַליין מענסטו מאַקע זיין, וואָס דו ווילסט, קענסט עסן טריפות, מחלל שבת זיין און גאַלן די מאָרדע — אָבער וואָס האָסטו צו פאַרשוואַרצן דעם טאַטנס פנים אויף יענער וועלט?

און ר' יששכר האָט אַלץ „אַראַנזשירט“ פּיין און מאָדערן, ווי עס פאַסט פאַר אזאָ כּרָך ווי פאַרזי: ער האָט איינגעאַרדנט אַ ספּעציעל לוח'ל וואו יעדער קדיש-זאָגער פון זיין מנין האָט אַ באַזונדער בלעטל מיט זיין גענויעם חשבון. און די בעלי-בתים האָבן אויך יעדער איי-נער זיין בלעטל: דער אַררעם, דער מאָג פון יאַרצייט און דער אמת'ער, יידישער נאָמען סיי פון נפטר און סיי פון זיין זון.

וואָרעם ניי זאָג אַריין אינמיטן דער הזכרה: „את נשמת רב פראַנסואַ ברב עדואַר בעבור שבנו זשאַן פּאַל נדב לצדקה...“ אָדער גאָר האשה הצנועה (סכנות נפשות!) מרת מאַדאַם... מאַדאַם, ווי? ... און די פראַנצויזירטע יידן האָבן אַלע אַזעלכע נעמען און פרעג זיי בחרים, ווי זיי הייסן אויף לשון-קודש! אָבער ר' יששכר האָט זיך אויסגעטויגט אין קהלישע ענינים און זיך שנעל אַן עצה געגעבן: פון מאַדאַם רענע-קלאָר האָט ער איבערגעמאַכט האשה רבקה בת ר' קלמו, און זשאַן פּאַל פראַנסואַ האָט ער פאַרטייטשט: ר' יעקב פייוול בר' פּנחס. און אזוי האָט ער עס פאַרצייכנט אין זיין לוח'ל, כדי מען זאָל אים ירצה השם איבעראַיאָר ניט דאַרפן ווידער אַמאָל זיך ברעכן דעם קאַפּ... און אין מנין גופא הערשט דיסציפּלין און אַרדענונג. מפני דרכי העולם האָט מען זיך אַפילו עטוואָס צוגעשאָרן די בערד און פאַר יעדן „קדיש“ מוזן די קאַפּאַטעס אַרומגעפּוצט ווערן. ער האָט אָן אַ שיעור בעלנים, וואָס וואָלטן געוואָלט אַריינטרעטן אין זיין חברה, אָבער ניט אזוי לייכט איז מען זוכה דערצו: מען מוז פריער זיין

שכינתא בגלותא

א קאנדידאט, א ממלא מקום, ווען עמוצער ווערט חס ושלום קראנק. און אז איינער שטארבט, נאך הונדערט מיט צוואנציק יאר, נעמט מען אריין א נייעם אין דער חברה.

און דער בעל הבית איז ער, ר' יששכר: ער האלט דאס לוחל און ער פירט דעם משא ומתן מיט די בעלי-הקדיש. און אפילו עטלעכע ווערטער פראנצויזיש האט ער זיך אויסגעלערנט, ווי עס שטייט גע- שריבן: ודע מה שתשיב...

און א סכרא, אז אין די צייטן פון לעאן בלום, ווען גאנץ פאריז האט זיך א נעם געטאן שטרייקן און באזעצן די פאבריקן, האט זיין עולם אויך אָנגעהויבן מורמלען אונטער די וואַנצעס. וואָרעם ס'האָבן געשטרייקט אפילו שוסטער און שניידער, זשוק און זשאבע! האט זיי ר' יששכר פארזאמלט אויף א מין מיטינג און צו זיי גערעדט בזה הלשון:

— א הוספה איז א הוספה, אָבער וואָס איז שייך צו זאָגן שטרייקן ביי א קדיש? ... דער מת קען דען וואַרטן, רחמנא ליצלן? און דערנאָך האָט זיך פאָריז באַרוואַיקט. וואָרעם שטרייקן פאָר- נייען און קדיש בלייבט. און אז עס קומט אונטער א טאָג פון א יאָר- צייט, פאָרזאמלען זיך זיינע מענטשן אויפן ראָג פון ריוואָלינגאָס און דער גאָס פון קעניג מ. און מען לאָזט זיך אין וועג אַריין.

* *

*

אויף יענעם ראָג פון ריוואָלינגאָס און דער גאָס פון קעניג מ. געפינט זיך א קליין קאפע-הויז — פאָרנט א לענגלעך צימער מיט א פאָרבאָנק פאר שטייענדיקע געסט און הינטן — א קליינער זאל מיט רויטע טישלעך, געפלאַכטענע שטולן און ווייכע אָנלענען לענגנוים די

ווענט פאר קליענטן, וואָס ווילן אַ ביסל פאַרברענגען ביי אַ גלעזל קאווע. פאַרטאָג, ווען אין די רושיקע קוואַרטאַלן פון שטאָט, אויפן מאַנמאַרט און מאַנפאַרנאַס, ווערן געשלאָסן די נאַכט-לאָקאַלן, עפנט זיך דאָס שענקל אויפן ראָג פון ריוואָלי-גאַס. דער בעל-הבית מאַכט ליכט נאָר אין פּאָדערשטן צימער. עס כאַפט זיך אַריין אַ שאַפער, וואָס פירט אַ קאַמפּאָז גרינסן אין די נאָנענטע „האַלעס“, און טרינקט אויס אַ גלעזל משקה אויף איין פּוס, ביים פּאַרבאַנק; עס פּאַלט אַריין אַן אַרבעטער, וואָס וווינט אויפן „פּלעצל“ און סױ פּאַרן ווייט צו דער אַרבעט; און דער עיקר קומען דאָרט אין די פּרימאַרנזשעה'ן אַריין די „פּרויענצימערן“, וואָס פאַרדינען זייער פּרנסה אין די נעכט. סײַז דאָרט אַ מינ טרעה-פּונקט פון אַ גאַנצער קאָמפּאַניע זייע-רער. זיי קומען פון די אַרומיקע געסלעך: פון דער גאַס פון „הייליקן מאַרטען“, וואו זיי שטייען אַ גאַנצע נאַכט ביי די טירן פון שמוציקע האַטעללעך און ווינקען צו פאַרבייגייער; פון די „האַלעס“, וואו דאָס לעבן איז וואַך אַ גאַנצע נאַכט; פון נאָענטן ראָג פון בולוואַר סעוואַס-טאַפּאַל, וואו זיי האָבן זייער בערזע און פון סאַמען „פּלעצל“, וואו מען הערט איינע פון זיי רופן אויף יידיש.

זיי קומען אַריין אויסגעמאַטערטע פון ניט געשלאָפּענע נעכט, מיט בלאַסע פּנימער און אויסגעלאָשענע אויגן. נאַכלעסיק פּראַווען זיי צו אין די ווענט-שפיגלען די צעקראַכענע פאַרב און שמינקע פון די פּנימער, זעצן זיך אויס אין אַ לאַנגער שורה לענגוויס דעם פּאַרבאַנק פון פּאָדערשטן זאַל, שמועסן וועגן הימישע ענינים — באַלעבאַטיש-קייט, משפּחה, מאַכלים — דערקוויקן זיך ביי אַ גלעזל וואַרימער קאווע און ציילן די פּאַרדינסטן פון דער נאַכט, וואָס זיי ציען אַרויס פון די זאַקן.

* * *

*

שכינתא בגלותא

ר' יששכר'ס מענטשן פארזאמלען זיך אין יענעם ראג, ווייל אהינצו פירן די געסלעך פון „פלעצל“, ווייל ס'איז דאָרט היימלעכער מחמת דעם באַלויכטענעם קאפּע-הויז און ווייל פון דאָרט זעט מען, צי די נאָענטע מעטראָ-סטאָציע איז שוין אָפּן. וואָרעם ביז יענע גאָסן, וואו עס וואוינען די פראַנצויזישע יידן מוז מען אָפטמאָל פאָרן א שטיק צייט און טיילמאָל מוז מען נאָך לויפן א מהלך וועג צופוס. און עס טרעפט אפילו, אז מען דאַרף אַרויספאָרן אין א ווילע הינטער דער שמאָט. און די בעלי-בתים ווילן מען זאָל קומען זייער פרי צוליב „למה יאמרו הגוים“ — צו וואָס זאָלן די שכנים זען אזא עולם יידן מיט בערד אַריינגיין אין דער ווינונג?

זומער פארזאמלט מען זיך אין גאָס און מען ווארט געדולדיק אויפן ערשטן צוג פון אונטערגרונט. אָבער ווינטער, כפרט ווען עס רעגנט, איז סכנות נפשות צו ווארטן אין דרויסן, גייט מען דאָן אַריין אינעווייניק, אין הינטערשטן זאָל, וואו מען צינדט ניט אָן קיין ליכט. (זיי זיינען דאָרט גאָרניט טועם — ר' יששכר איז מושווה געוואָרן מיטן שענקער אַן אַלגעמיינעם פרייז פארן גאַנצן סעזאָן).

בעתן ערשטן צוזאמענטרעף האָבן די „פרויענציערן“ אויספרו-בירט זייער מזל ביי ר' יששכר'ס עולם. וואָרעם „זיי“ האָבן זיך זייער אייגענעם געזיכטס-פונקט אויף מענטשן... און דער'עיקר'שט האָבן זיי זיך א נעם געמאָן צו ר' אהרונ'ען.

— וואָס עפעס דווקא צו ר' אהרונ'ען?

— ווייל ערשמנס איז ער דער יינגסטער פון דער חברה, קוים עפעס מער פון א בן חמישים; והשנית האָט ער פונקט דעמאָלט אָנ-געטאָן עפעס א מאָדנעם סורדוט, וואָס זיין זון, א סוחר פון אַלטוואַרג, האָט אויסגעפונען אין א פאָס מלבושים, וואָס ער האָט איינגעהאַנדל'ט אויף א ליציטאָציע. א גאַנץ שיינער סורדוט איז עס נאָך געווען, זון

שווארצן, גלאַנצענדיקן סאַמעט; און ר' אהרון האָט אין אים אויסגע-
זען זוי אַ פּאָעט פון פּאָריקן יאָרהונדערט.
האָט זיך אייגע פון די „פרויענצימערן“ צוגעזעצט האַרט געבן
אים, אים שפילעוודיק אַ גלעט געטאָן איבערן באָרד און זיך גע'חנ'דלט
מיט אַ זיסער שטימעלע:

— קום, דו גייסט מיט מיר, מיין טייער קעפל-קרויט?
זי איז ניט אויסן געווען אים צו באַליידיקן — אויף זייער לשון
רעדט מען אזוי. און ר' אהרון האָט זי סיי ווי ניט פאַרשטאַנען. ער איז
געוואָרן בלאַס ווי די וואַנט און האָט טיף אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ.
נאָר פון אַ ווינקל פון די אויגן האָט ער באַוויזן זי אַנצוקוקן: זי איז
געווען אַנגעפאַרבט, האָט געטראָגן אַ שוואַרצן פוטער און האָט אויס-
געזען ווי, אַ שטייגער, די נוי'אישע אַפטיקערשע פון דער היים... ווי
די אַפטיקערשע אָדער ווי אייגע פון די יונגע פריצ'טעלעך, וואָס פלעגן
זונטיק אַראָפּקומען אויף בריטשקעלעך פון די אַרומיקע הויפן אין
שטעטל אַרײַן.

האָט דעריבער ר' אהרון זיך ניט געטרויט זי אַפּצושטופן. און
פון דער אַנדער זייט איז געווען געפערלעך צו בלייבן זיצן. איז כדי
ניט אַרײַנצופאַלן אין הרהורי-עבירה, האָט ער אַנגעהויבן אַרײַנטראַכ-
טען אין די שווערע שטראָפן, וואָס די זינדיקע מוזן אַפּקומען אויף יע-
נער וועלט: ווי מען שפּרינגט פון אַ קאַכעדיקן קעסל וואַסער אין
אַ באַרג שניי און אויף צוריק, זוי מען ווערט מגולגל אין אַ זשאַבע —
אַפּגעשטויסן דורך דער טיפּער גלייכגילטיקייט, וואָס אַזוינס האָט
זי זיך ניט געריכט אַנצוטראַפּן ביי אַ באַיאָרנטן הער, האָט דאָס מירל
זיך אויפּגעהויבן און איז אַריבער אין פּאָדערשטן צימער. ר' אהרון
האָט נאָך אַ וויילע געאַטעמט דעם שאַרפן ריח פון פּערפּיום, וואָס זי
האָט געלאָזן הינטער זיך, און דאָן האָט ער געעפנט די אויגן. אָבער

שכינתא בגלותא

באלד איז אריין א צווייטע און זיך ווידער דערנענטערט צו אים, פונקט ווי דער שטן אליין וואָלט אים דאָ געוואָלט ברענגען צו א נסיון, זיך פארשטעלנדיק אונטער פארשיידענע פנימ'ער.

אָבער געזיגט האָט ר' אהרון מיט זיינע מוסר-געדאנקען און ניט דער בעל-דבר, מיט זיינע זיסע ריידעלעך.

און אויף צומאָרגנס האָט מען ר' יששכר'ס מנין געלאָזט צורוי. די מידלעך האָבן אַפילו ניט איבערגעטראָטן דעם שוועל, כפרט און דער שענקער האָט זיי דערקלערט מיט כל'ערליי משלים דעם שכל פון דער זאך. זיי האָבן נאָר נייגעריק מיט האַלב-אַמוזירטע און האַלב פרומע בליקן אַריינגעקוקט דורך דער גלעזערנער טיר צו די זקנים, וואָס זיינען געזעסן אין אַ ווינקל, און זיך שמינקענדיק די ליפן מיט „רויט“, האָט איינע געזאָגט צו דער צווייטער:

— א פרנסה, ווי אַלע אַנדערע, נ'עם פאַ? (ניט אמת?).

די איבעריקע האָבן מיטפילנדיק צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ און דער בעל-הבית האָט סאַרטירט די פלעשער אויף דער פּאַליצע, און גע'פסק'נט, ווי תמיד אין אזא פּאַל:

— שאַקען דעפּאָן סאָן ביפּטעק! (איעדער פאַרטיידיקט זיין ביסן

פלייש!).

* *

*

ס'איז אַריבער אַ נאַנצער ווינטער און קיינער פון די קליענטן, וואָס האָבן געטרונקען ביים פאַרבאַנק, האָט אין דער פריער שעה ניט פאַרשמעקט אין הינטערשטן זאַל, וואו יששכר מיט זיינע מענטשן האָבן זיך פאַרזאַמלט. ביז איינמאָל, אין היינטיקן פּרילינג האָט עס פאַסירט — און דאָ הויבט זיך אָן די געשיכטע, וואָס ר' יששכר איז אויסן גע-

ווען מיר צו דערציילן — עפנט זיך די טיר און אויפן שוועל באווייזט זיך א געשמאלט פון א פרוי. כאטש קיין ליכט האט אין צימער גופא ניט געברענגט און נאָר א מאַטע שיין האָט זיך אַרײַנגעזיפּט דורך דעם דיקן גלאַז פון די טיר-שױבן, האָט מען דאָך געקענט אונטער-שיידן די שטריכן פון דעם אומגעבעטענעם גאַסט. זי איז געווען ניט הויך, גאַנץ שלאַנק, א שוואַרצינקע, מיט לאַנגע ווימפערן איבער האַלבע-געשלאָסענע אויגן. און געהאַט האָט זי אין זיך עפעס אײַגנאַרטיקעס, היימישעס, נאָר אַנדערש ווי די איבעריקע:

„ווען ניט אירע דיק-אַנגעפאַרבעטע ליפּן, וואָלט זי אויסגעזען ווי אַ כלה-מידל“... — האָט אַ טראַכט געטאָן די אהרון און אַ צימער איז אים דורכגעלאָפּן.

אַבער דאָס מאָל האָט זיך דאָס מידל דווקא דערנענגערט צו די שמחה'ן, וועלכער איז געווען דער עלטסטער פון דער חברה אין געהאַט אַ לאַנגע, גרויע באַרד, וואָס ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט אָפּמירצן. זי איז שטיין געבליבן פאַר אים מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ און האָט שעמעוודיק אַ זאָג געטאָן אויף יידיש:

— איר זיינט דאָך יידן?

— מ... מ... — האָט דער אַלטער אַ ברום געטאָן אין זיין באַרד אַרײַן און אָפּגעדרײט דעם קאָפּ אין דער אַנדער זײט — אונדאָ-זײנען מיר יידן, וואָס דען זײנען מיר? — האָט ער אָפּגעזיפּצט.

— מיר דאַכט זיך... — האָט דאָס מידל גערעדט אומדרייסט און זיך עטלעכע מאָל אָפּגעשמעלט אינמיטן — מיר דאַכט זיך... וואָס פאַר אַ חודש האָבן מיר הײנט אויף דער וועלט?

— מיר זײנען שוין באַלד אינמיטן אָדר — האָט עמײער אַ רעד געטאָן פון אַ ווינקל.

ט כ י ו ת א ב ג ל ו ת א

— ברוך השם דרײ טעג פאר פורים — האָט עמיצער אַנדערש
אונטערגעזיפצט.

— אוי וויי איז מיר!... אוי ווינד איז מיר!!... — האָט די אומ-
באקאנטע אַצינד באַקומען לשון און אונטערגעזונגען מיט אַ היימישן
ניגון — ווי דאָס האַרץ וואָלט מיר געזאָגט — איך האָב דאָך הײַנט
יאָרצײט... יאָרצײט נאָך מיין אַלטן, עלוי השלום...

און אַ שטראָם טרערן האָט אַ פּלייץ געטאָן פון אירע אויגן.
ראַשעל — אזוי האָט זי געהייסן צווישן אירע חברטאָרינס —
האָט זיך געפילט שטאַרק איינזאַם אין פּאַרײז. אמת בײ דער אַרבעט
האָט זי געהאַט דערפּאָלג — איר נאַאיווער חן האָט צוגעזאָגט און גע-
לאָקט. אָבער בלייבנדיק אַליין אין איר צימערל, איז איר אָפט געווען
טרויעריק אויפן האַרצן: „איינע אַליין... ניט קיין פּריינט און ניט קיין
גואל... ניט קיין שבת און ניט קיין יום-טוב“ — פּלעגט זי זיך אַליין
באַקלאָגן מיט די ווערטער, מיט וועלכע די מאַמע האָט זיך באַוויינט,
ווען זי איז איינמאָל, פאר אַ סך יאָרן צוריק, געקומען צופּאַרן אויף
אַ קורצן באַזוך אַהיים.

די אַנדערע חבר'טעס אירע האָבן געהאַט משפּחה און די דער-
פּער אָדער אַפילו אין שטאָט. און אַ שטיקל אמונה האָבן זיי אויך גע-
האַט. איטלעכע האָט געטראָגן אַ צלמ'ל אָדער אַ מעדאַלאַנטשיק מיט
אַ „הייליקן בילד“ אויפן האַלדז. און דערצו האָבן זיי געהאַט אַן איי-
געגע, „שאַפּעל“, אַ קליינע קירכע, אויפן מאַנמאַרט, וואָס האָט גע-
הערט נאָר צו זיי, די פּאַרשטויסענע פון דער געזעלשאַפּט. די „היי-
ליקע“, וואָס איז דאָרט געשטאַנען ביים אַלטאַר, איז געווען זייער אַפּר-
טרופּוס: איז איינער געגאַנגען שלעכט — דער געליכטער האָט צוגענו-
מען ביזן לעצטן גראָשן און נאָך דערצו געשלאָגן, ווייל דער פּאַרדינסט
איז אים פּאַרגעקומען צו קליין — איז מען געגאַנגען צו דער „הייל-

קער, אָננעצונדן ליכט פאַרן בילד און אויסגעגאַסן דאָס ביטערע האַרץ. אז מען איז אַרויסגעגאַנגען אָן אויסגעהיילטע פֿון שפּיטאַל, האָט מען אויך ניט פאַרגעסן אָן דער באַשיצערין. און געווען אַזעלכע, וואָס זיינען אַהינגעגאַנגען יעדע וואָך זיך מתוודה צו זיין אויף זייערע זינד.

דאַשעל איז דאָרט קיינמאַל ניט געגאַנגען, הגם די חבר'טעס האָ- בען איר אָפט צוגערעדט און פאַרזיכערט, אַז זייער באַשיצערין מאַכט ניט קיין אונטערשייד צווישן אַמונות. זי פֿלעגט זיך אויסוויינען בעת'ן ליינען די בריוו, וואָס די מאַמע האָט איר געשריבן, אין זעלכע זי האָט איר אַ סך מאַל באַדאַנקט פאַרן געלט, וואָס רח'ל'ע האָט יעדן חודש געשיקט אין דער אָרימער היים.

דערפאַר האָט איר אזוי פאַרקלעמט ביים האַרצן, ווען זי האָט זיך דערמאָנט, אז זי האָט היינט יאָרצייט נאָכן טאַטן. פֿלוצלונג איז איר קלאָר געוואָרן, אז ער איז איר היינט געקומען צו חלום: זי האָט פאַרבראַכט אַ שלאָפֿלאָזע נאַכט אין אַן ענגן טויער, אַרומגערינגלט פֿון אַ פאַרענגטן דרויסן, און ווען זי איז שפּעטער אויף איין אויגנבליק אַנטדרימלט געוואָרן אין אַ פרעמדן האָטעל-בעטל, האָט זי דערזען זיינע טרויעריקע אויגן, פֿול מיט געבעט. דאָס צערטלען פֿון אַ נאָך-ניט פֿולשטענדיק געזעטיקטן מאַן האָט פאַרטריבן זיין געשטאַלט.

דערהערנדיק דאָס כליפֿען פֿון דער פאַרשטויסענער איז דער עולם ווייכער געוואָרן. דער אַלטער ר' שמחה האָט זי אַפילו באַטראַכט פֿון אונטער זיינע געדיכטע, צוזאַמענגעוואַקסענע ברעמען און אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ:

— אז אָך און אז ווייל... אַ יידישע טאַכטער!...

און ער האָט זיך פֿלוצלונג דערמאָנט מיט וויפֿל דאגות און זאָרן:

שכינותא בגלותא

ס'איז אים אָנגעקומען דאָס אויסגעבן פון זיינע דרוי מעכטער, די בוגרות.

— נאָט איז אַ באַרמהערציקער! ... — האָט ער אַ זיפֿל געמאָן.

דערהערט אַזעלכע טרויסט-ווערטער, איז רחל'ען לייכטער גע-

וואָרן אויפן האַרצן:

— מען קען דאָך מאַכן אַ „הזכרה“ — האָט זי געקוקט אויפן

עולם מיט אַ בעטנדיקן בליק, ווי פון זיי וואָלט אָפהענגיק געווען די

ישועה — מען קען דאָך זאָגן אַ „קדיש“...

די זקנים האָבן זיך דורכגעוואָרפן מיט פרעגנדיקע בליקן. ראַשעל

האָט באַטראַכט זייערע אָפגעטראָגענע מלבושים און אירע אויגן האָבן

אויפגעבליצט:

— איך וועל באַצאָלן! כּפּאַרלאַנג ניט, חס ושלום, אומזיסט...

וואָס מע'ט זאָגן, וועל איך באַצאָלן!

און זי האָט זיך איינגעבויגן, האָט אַ שאַר געמאָן דאָס קליידל

איבער אַ קני, זיך מיטאַמאָל פאַרשעמט און אויסדרייענדיק זיך מיט

דער פלייצע צום עולם, האָט זי מיט אַ פלינקער באַוועגונג אַרויסגע-

שלעפט עטלעכע באַנקנאָטן פון זאַק.

— ניין, ניין — האָט דער אַלטער ר' שמחה געשאַקלט מיטן קאָפּ.

ער האָט גערעדט ניט אַזוי צו איר ווי צו די אַנדערע — ס'איז דאָך

בפירוש „אתנן זונה“... אתנן זונה ומחיר כלב... .

אָבער דאָ איז שוין ר' יששכר אַרויס פון די כלים: וואָס האָט זיך

דער אַלטער צו מישן אין פרעמדע געשעפטן? די געלט'ענינים געהערן

צו אים, צו ר' יששכר... און אַז ער וועט וועלן, ט'מען עס בכלל

מאַכן אומזיסט און שוין!

וואָרעם ר' יששכר איז געוויינט געווען צו מלמד זכות זיין אויף

יעדן מענטשן און ער האָט שטאַרק רחמנות געהאַט אויף דער אומ-

גליקלעכער! און יענע „פראנצויזרטע" יידן — האָט ער אַ טראַכט געטאָן — זיינען זיי דען בעסער? זייער געלט איז דען כשר/ער? ... עסן זיי דען ניט קיין טריפות און שעמען זיי זיך ניט מיט דעם יידישן נאָ-מען? ... ניין, קיינער איז דאָ ניט בעסער! און אז ישראל בגלותא איז אויך שכינתא בגלותא ... ווי דער חזן טוט זינגען: אנו מתירין להתפלל עם העברונים ...

אַבער כדי ניט אַרײַנצופאַלן אין יצר הרע פון געלט, האָט ער פֿרוברט פֿאַרלייגן:

— אפשר טײַר אַרײַנגיין אין אַ שול? בעטן דעם שמש...

— ווי קען איך וואַרטן, אז איך שטאַרב שלאָפן — האָט דאָס מיידל דערזען, אז זי האָט דאָ אַ צד אין טיש, — וואָס, מיין גראָשן איז קיין גראָשן ניט? די גרעסטע מצווה וועט איר פֿאַרדינען — — — גראַדע זיינען אָנגעקומען די לעצטע צוויי פון מנין און מען האָט זיך געקענט לאָזן אין וועג אַרײַן צום פיינעם בעל־הקדיש, וואָס הינטער דער שטאַט. אָבער ר' יששכר האָט אַ קאָמאָדעווע געטאָן:

— אַפריער ט'מען דאָ פֿאַרטיק ווערן! יענע קענען איינמאַל

צואוואַרטן. נישקשה, ר' יששכר וויל אויך פֿאַרדינען אַ מצווה!

בשעת מעשה האָט ער אָפגעמאַכט ביי זיך, אז קיין געלט וועט ער ביים מיידל ניט נעמען. אַ נאַנץ לעבן פֿטריט מען אים אָפ מיט ש"הי פ"הי, מיט די פֿאַר גראָשן, און די מצוות פֿאַרדינען די אַנדערע, וועט ער דאָס מאָל אָפגעמען. דאָס זייניקע: אי העלפן אן אַרימער יתומה או טאָן אַ חסד של אמת מיטן נפטר — — —

און מען האָט זיך געוואָשן די הענט מיט וואַסער, וואָס רחל'ע האָט געבראַכט צו טראָגן פון פֿאַרבאַנק; און מען האָט פֿאַרהאַנגען די גלעזערנע טיר מיט אַ מלבוש; און מען האָט אָפגערוקט די פירקאַנטי-קע טישלעך אין אַ ווינקל, כדי זיי זאָלן ניט דערמאַנען אָז די זינג-

שכינותא בגלותא

דיקע פארלעך, וואָס זיצן דאָרט אין די אָונטן. און ר' יששכר האָט זיך גענומען מאַכן די אמת'ע שיינע הזכרה. די נעמען האָט ער ניט באַדאַרפט איבערזעצן:

„את נשמת ר' חיים בער ברב מאיר בעבור שבת... ווי?" —
האָט ער זיך געווענדעט צו ראשעלן.

— רחל'ע — האָט זי פאַרשטאַנען וואָס ער מיינט.

„בעבור שבתו האשה מרת רחל...”

און אזוי ווי ס'איז געוואָרן שפעטלעך, האָט מען זיך גלייך אַ נעם געטאָן צום קדיש.

נייגעריקס הלמאי ראשעל זוימט זיך אזוי לאַנג און הלמאי זי איז האַסטיק אַריינגעלאָפן צום „פאַטראָן” בעטן אַ שיסל וואַסער, האָט איר נע פון די מיידלעך זיך צוגעגנבעט אויף די שפיץ פינגער צו דער טיר, זי לייכט אָפּגעשטופט און אָפּשארנדיק עטוואָס דעם פאַרהאַנגע-נעם בנר, האָט זי אַריינגעקוקט אינעווייניק. אַ לאַנגע וויילע האָט זי זיך ניט גערירט, ווי זי וואַלט פאַרגליווערט געוואָרן אויף איר אָרט. באַלד איז אונטערגעקומען אַ צווייטע, אַ דריטע... זיי האָבן זיך צוזאַ-מענגעפרעסט ביים שמאַלן אַריינגאַנג, און איינציטווייז זיך אַריינגע-שאַרט אין צימער.

אויפן שוועל זיינען זיי שטיין געבליבן פאַרבליפט. אין דער פּרוי-מאַרגננדיקער דעמערונג האָט דאָס צימער אויסגעזען ווי פאַרענדערט דורך אַ כישוף: די טישלעך און שטולן האָבן ציטערנדיק, ווי איבער-געשראַקענע שאַף, זיך געדריקט אין איין ווינקל; די ווייכע, אויסגע-בעטע אַנלאַנס לענגוים די ווענט האָבן זיך ווי אויסגעטאָן פון זייער שרייאַי-רויטער וואַכעדיקייט; צען אויסגעקרימטע רוקנס, געוויקל-טע אין שוואַרצן. האָבן זיך שטום און האַסטיק געשאַקלט, אָנגע-שפּאַרט אויף פאַריסענע, שפיציקע אָרעמס. און אַ קלאַנגדיקע שטימע.

וואָס איז ווי דערגאַנגען פון ערגעץ ווייט, האָט אין אַ געמיש פון גע-
זאַנג און טרויער געצויגן לאַנגע, מיסטעריעזע זילבן.

אויפן אָפּגרונט פון זינד און געפאַלנקייט האָט מען אַ שאַרפן זין
פאַר גלויבן און מיסטעריע. דורך די צוזאַמענגעפרעסטע מיידלשע קער-
פערס איז אַדורכגעלאָפן אַ ציטער און זיי האָבן זיך אינסטינקטיוו
אַ כאַפּ געמאַן פאַר די צלמ'לעך און הייליקע מעדאַליאָנטשיקעס, וואָס
זיינען זיי אַראָפּגעהאנגען פון די העלדזער.

און שטייענדיק אַזוי, דורכגעדרונגען מיט יראת שמים, האָבן
זיי פאַמעלעך אויפגעכאַפט און תופס געווען איז פאַרשטענדלעך
זואַרט, וואָס האָט זיך אָפּט איבערגע'חזרט און וואָס די אומזעבאַרע
מיילער האָבן נאָכגעזאָגט. און ווען דער קדיש איז געווען געענדיקט
און די לעצטע „אמנם" האָבן זיך אויסגעוועפּט אין דער לופטן, האָבן
די מיידלעך, דריקנדיק זייערע הייליקייטן צווישן פאַרקראַמפטע פינגער
נאָכגעזאָגט שטיל און פרום איינע נאָך דער אַנדערער:

— אמן!

— אָמן!

— אמן!...

א באנקעט אין מעקסיקא-סיטי

א באנקעט אין מעקסיקא - סיטי

ונקט אין מעקסיקא-סיטי נעמט אונדזער עראפלאן און ווערט קאליע. בעט מען אונדז במחילה ארויסגיין און מען זאגט אונדז אן, אז פונקט אין פיר און צוואנציג שעה ארום וועט מען פליען וויי-טעי.

טילא, וואָס טו איד? איד טו גארניט, איד גיי ארויס אין גאס און זוך יידן און ניט סתם יידן נאָר טאָקע ליפסקער און דווקא פון דער פארטיי „שער און אייזן“, וואָרעם אליין שטאם איד פון ליפסק און כּיבין דאָרט געווען א פארטיי-מיטגליד נאָך אין די צייטן פון „באָיאָוואַי אַטריאַד“.

ניי איד מיר אזוי אויף דער „אווענידאָ דע לאָס אינקאָס“, קוק אריין אין די וויסטאוועס און קלער: יאָ אַ ייד, ניט קיין ייד? און מיטאַמאָל, ווער קומט מיר אַנטקעגן? ניט קיין אַנדערע ווי שיינדעלע „די קראַסאוויצע“.

— שיינדעלע! — דערלאַנג איד אַ געשריי, אָבער זי דערקאַנט מיך ניט און ווען זי דערקאַנט מיך שוין יאָ, פאַלט זי מיר אַרויף אויפן

האלדז און הויבט אָן ריידן שפּאַנישע ווערטער ווי „סעניאָר“ און „סעניאָראַ“, אָט אזוי אפשר פּופּצן מינוט אויפן זיינער און ערשט דאָן כאַפּט זי זיך, אז איך פּאַרשטיי ניט קיין וואָרט און זי טוט מיך אַ פּרעג אויף פּראָסט מאַמע לשון:

— וואָס טוט איר דאָ ביי אונדז אין מעקסיקאָ?

— איך פּלי דאָ דורך — זאָג איך — איז קאַלע געוואָרן מיין ערפּפּלאַן, מוז איך דאָ וואַרטן פיר און צוואַנציק שעה.

— מילא — זאָגט זי — ביי אונדז אין מעקסיקאָ אז מען זאָגט פיר און צוואַנציק שעה איז עס אַמווייניקסטנס אַכט און פּערציק, נאָר נאָרניט, אַלע פּליען, טוען, לויפן, נאָר מיין האַצקעלע, דער שלימזל, ווערט נאָך אַלץ פּאַרשוואַרצט אין פּאַבריק.

בשעת זי רעדט דערמאָן איך זיך, ווי שיינדעלע די קראַסאָוויצע האָט חתונה געהאַט מיט האַצקעלע תּם און ווי גאַנץ ליפּסק איז דע-מאַלט געגאַנגען אויף רעדלעך. אָבער וואָס און ווען קען איך זיך ניט דערמאַנען, וואָרעם שיינדעלע לאָזט מיך ניט:

— וואָס מיינען זיי זיך — זאָגט זי — דאָן היימע דער פּאַברי-קאַנט וועט זיין פּרעזידענט אויף דעם חשבון, וואָס מיין האַצקעלע איז אַ פּראָלעטאַריער?

— ווער? — פּרעג איך — דאָן היימע? היימקע דער קירזשנער? — אוודאי — זאָגט זי, — טאַקע ער, היימקע דער קאַלבאַסניק, אַ רוח אין זיין טאַטנס זון. נאָר דאָ, ביי אונדז אין מעקסיקע, איז ער אַ פּאַבריקאַנט פּון מענער-היט און דער פּרעזידענט פּון אַלע אַר-בעטער-אָרגאַניזאַציעס: „שער און אייזן“, אַרבעטער-שולן, פּראָגרע-סיווער קולטור-פּאַרבאַנד און אזוי ווייטער.

איצט דערמאָן איך זיך, אז שיינדעלע די קראַסאָוויצע האָט געהאַט געשפּילט צוויי מיט אַ האַלב יאָר אַ ליבע מיט היימקע „קאַלבאַסניק“,

ביז ער איז אין איין ליכטיקן פרימאָרגן אויפגעשטאַנען און איז אַנט-
לאָפן קיין אמעריקע. אָבער זאָגן זאָגן איד גאַרניט, וואָרעם איד דער-
מאָן זיך וואויך, ווי שיינדעלע האָט מיט אַ פערטל יאָרהונדערט צו-
ריק דערלאַנגט איינעם אַ באַלעבאָס אזא פלעם אין די ציין, אז ער איז
אָפגעלעגן דריי וואָכן צו בעט. און איד קען זיך אזא לוקסוס ניט דער-
לויבן, וואָרעם אין אַכט און פערציק שעה אַרום דאַרף איד נעמען
מיין עראָפלאַן.

— אָבער איצטער איז אַ סוף! — זאָגט שיינדעלע — מיר נייען
שטעלן אַן אולטימאַטום: מיין האַצקעלע גייט ווערן אַ „קלאַפער“ און
זאָלן זיי זוכן אַן אַנדער פראָלעטאַריער אין דער פאַרטיי.

בקיצור, פון די אלע רייד ווערט מיר שוואַך אונטערן האַרצן, וואָ-
רעם איד האָב נאָך ניט געפרישטיקט, און איד פּרעג שיינדעלע'ן וואו
מען קריגט דאָ עפעס אַ לייטישן האַטעל און זי זאָגט, אז זי וועט מיך
צופירן, און זי פירט מיך טאַקע צופום אפשר אַנדערטהאַלבן שעה
אויפן זייגער, און די גאַנצע צייט רעדט זי וועגן מעקסיקאָ און ליפּסס
און וועגן דער וועלט בכלל, אזוי אז ווען איד קום אָן שטאַרב איד שיר
ניט פון הונגער און היים מיר דערלאַנגען אַ פאַר טעפּלעך קאַווע מיט
פּרישע בולקעס מיט פוטער מיט אַ פיינקוכן און מיט וואָס איר ווילט
הערן און זען, און דערנאָך גיי איד אַרויף אין מיין צימער און טאַקע
גלייך אין באַד-צימער, וואָרעם אז איר פליט דורך די הייסע לענדער
ווערט איר פאַרשוויצט און ס'איז גוט צו נעמען אַ וואַרימע וואַנע
מיט אַ קאַלטן טוש, כּברט אז איר האָט געפירט אַ צוויי-שעה'דיקן
שמועס מיט שיינדעלע דער קראַסאוויצע, וואָס איר האָט זי שוין ניט
געזען גאַנצע צוואַנציק יאָר.

* *
*

שטיי איך מיר אזוי אין דער וואנע, איינגעזויפט פון קאפ ביו די פיס, מיטאמאל — דער טעלעפאן קלינגט. ווער קען עס דא קלינגען צו מיר? ניט טויט ניט לעבעדיק לויף איך, כ'בעט איך איבער, א נאקע-טער, און כאפ דאס טרייבל; ערשט פון דער אנדער זייט רעדט א פרויען-שטימע:

— איר דערקאנט מיר? — פרעגט די שטימע.

— ווער זענט איר? — פרעג איך.

— וויי צו מיר — זאגט זי — איר דערקאנט מיר ניט? איך בין דאך אסתר'קע די רבי'צין, פון ליפסק.

דא ווערט מיר פינצטער פאר די אויגן, ווארים איר קענט זיך זיין אן אפיקורס וויפל איר ווילט, וועט איר דאך ניט שטיין און רעדן מיט א רבי'צין אין אזא הילוך. „ווארט א ווילע! איין מינוט!“ שריי איך און לויף צוריק, ווארף ארויף אויף זיך וויפל האנטוכער איר קען נאך געפינען און אזוי ווי מ'איז נאך אלץ ווייניק, וויפל איר זיך אויך איין אין א לילעך פון בעט און שטייענדיק אזוי, ווי א מת אין תכריכים, רחמנא ליצלן, הויב איך אן מיין אינטערוויו: —

— העלף, רבי'צין! — זאג איך — וואס מאכט איר עפעס? וואס

מאכט דער רב, רב יאשע?

רב יאשע — זאגט זי — איז שוין אויף דער עלטער, נאך גער לויבט השם יתברך, ניט צו פארזינדיקן. מיר ווילן טאקע, איר זאלט גלייך קומען צו אונדז. און אויסער דעם וויל אונדזער דאמען-קאמי-סיאן, איר זאלט ביי אונדז האלטן א קאנפערענץ.

— וואס עפעס א קאנפערענץ? מי אנכי?

— פארוואס ניט? — זאגט זי — אז א ייד פליט דורך מעק-

סיקא-סיטי און בלייבט שטיין אין א האטעל, איז ער מסתמא

א באַנקעט אין מעקסיקאָ - סיטי

א שליח, א משולח, א קולטור-טוער צי סתם א שוואַרץ-יאָר, כ'מיון
דאָס און יענץ...

— מיטן גרעסטן פארגעניגן — זאָג איך — אָבער אין אַכט
און פערציק שעה אַרום פליט אָפּ מיין ערָפּלאַן.

— מילא — זאָגט זי — ביי אונדז אין מעקסיקאָ, אַז מען
זאָגט אַכט און פערציק שעה איז עס לכל הפחות זעקס און ניינציק.
בקיזור, קומט גלייך צופאָרן.

כאָטש פון דער נאַטור בין איך, אזוי צו זאָגן, אַן אַטעאיסט,
איז אָבער היינטיקע צייטן, איר ווייסט דאָך, סענטימענטן, יידיש-
קייט... האָב איך זיך אין גרויס איילעניש אַרומגעשווענקט, גענומען
אַ טאַקסי און זיך געלאָזט צו רב יאָשע'ן.

* *
*

איך קום, מען גיט שלום, מען זיצט א ווילע, דערלאנג איך
אַ פרעג:

— פונוואָנען ט'איר געווסט מיין טעלעפאָן?
— ס'הייסט פונוואָנען? — וואונדערט זיך רב יאָשע — די
רבי'צן איז גענאָנגען צו דאָן גבריאַל איינקויפן א קידושין-רינגל...
— אונדזער דאַמען-קאַמיסיע מאַכט גראָד חתונה אַן אַרימע
יתומה, — פאַלט אים די רביצ'ן אַרײַן אין די רייד.
— דאָן גבריאַל? אַוודאי גבריאַל דער זייגער-מאַכער! — פאַל
איך אַרײַן דער רבי'צן אין די רייד.
— ווי דאָס האַרץ וואַלט אייך געזאָגט — זאָגט זי — ער האָט
שוין ברוד השם א פיינעם יוועליר-געשעפט, נאָר ער מישט זיך נאָך
אַלץ אין דער חברה „שער און אייזן“.

— נו, איין למדן מוזן זיי דאך האָבן — איז רב יאָשע מלמד
זכות — בפרט אז ער איז ביי זיי דער סעקרעטאר.
— אָה, איצט פארשטיי איך! — זאָג איך — מסתמא איז ביי
אים געווען שיינדעלע די קראַסאָוויצע. כ'האָב זי מאַקע הוינט אינ-
דערפרי געטראָפן, האָט זי מיר דערציילט...
און איך וויל דערציילן רב יאָשע'ן די גאַנצע מעשה. דערלאַנגט
ער אַ מאַך מיט דער האַנט און ער זאָגט:

— ווייס איך וואָס — זאָגט ער — אַן אַלטע מעשה, שוין פאַ-
סירט אַזוינס אין ליפסק. אין כל חדש תחת השמש.
און כאָטש איך בין פון דער נאַטור, אַזוי צו זאָגן, אַן אַטעאיסט,
האָב איך אַ שוואַכקייט צו אַ שיינעם פסוק און בפרט אז רב יאָשע
איז שוין גרוי ווי אַ טויב און עס דאַסט זיך מיר, אַז ער האָט דעם
פסוק געהערט פון קהלת'ן פערזענלעך. און רב יאָשע זאָגט צו דער
רבי'צן:

— גיי — זאָגט ער — רבי'צן, און מאַך אַ גלאַז טיי פאַרן
גאַסט און איך וועל אים דערוויילע דערציילן די מעשה, וואָס איז זיך
פאַרלאָפן אין ליפסק מיט פערציק יאָר צוריק.

* *
*

איך בין דאָן ערשט אָנגעקומען אויפן כסא הרבנות, הויבט אָן
רב יאָשע, איז אַ פאַר טעג פאַר פורים זאָג איך צו דער רבי'צן:
„רבי'צן“, — זאָג איך — „מען דאַרף ציגרייטן די מתנות
פאַר די אָרימעלייט“.

זע איך, אַז זי קווענקלט זיך עפעס און איך דערלאַנג איר
אַ פרעג:

„פאַראַן עפעס אַ סך אָרימעלייט אין שטאָט?“

„אין ווייס ניט“ — זאָגט זי.
„וואָס הייסט דו ווייסט ניט?“ — ווערט מיר די זאך קשה,
זואַרעם איך ווייס, אז וואו נאָר אַן אַרימע כלה, אָדער אַ נויטבאַרערפ-
טיקע קינפעמאָרין איז זי די ערשטע.
„זיי זאָגן, אז עס זיינען ניטאָ קיין אַרימעלייט אין ליפסק“ —
זאָגט זי.

„וואָס הייסט ניטאָ קיין אַרימעלייט?“ — זאָג איך — „און
צדקה? אַ קלייניקייט עפעס: „צדקה תציל ממות“...“

און איך האָב באַשלאָסן, זאָגט רב יאָשע, חוקר ודורש צו זיין
דעם ענין. צומאָרגנס גלייך נאָכן דאוונען פאַרפיר איך אַ שמועס
מיט עטלעכע בעלי-בתים און עס ווייזט זיך אַרויס, אז אמת קיין
גרויסע גבירים זיינען טאקע די ליפסקער יידן ניט, אָבער קיין אַרי-
מעלייט, אמתיע מקבלים, זיינען דאָרט ניט פאַראַן. עס נרעפט זיך! ...
דערווייל האָט דער עולם דערזען, אז מיר ריידן עפעס וועגן שטאַט
זאָכן, האָט זיך פאַרזאַמלט אַרום אונדז אַ רעדל און איטלעכער האָט
צוגעלייגט אַן אויער. און איך טענה צו זיי מיין טענה:

— און פורים? — טענה איך, — ס'הייסט אז קיינער איז דאָ
ניט מקיים די מצווה „ומתנות לאביונים?“

כאַפט זיך אַרויס איינער אַ יונג בחור'ל און ער מאַכט אַזוי:
— מה רעש, רבי? אז עס זיינען ניטאָ קיין אַרימעלייט איז דאָך
מה טוב, נאָך בעסער!

קוק איך אים אָן און איך זע גלייך, אז ער איז פון די היינט-
זועלטיקע און איך דערלאַנג אים אַ פרעג:

— וואָס הייסט מה טוב? — פרעג איך אים — עס שטייט דאָך
בפירוש „כי לא יחדל אביון מקרב הארץ“, אַה?

איז אָבער דער בחור'ל, גבריאַל, געווען אַ זייגערמאַכער, אַן

אינטעליגענט הייסט עס, און א משכיל דערצו, האָט ער באַלד געד
פונען אַ חירוין:

— עס שטייט „מקרב הארץ“ — זאָגט ער — נו, איז איבערן
לאַנד זיינען פאַראַן גענוג אַרימעלייט און זיי כאַפּן זיך אויך אַראָפּ
צו אונדז און גייען דאָ איבער די הייזער...
— אָבער עס שטייט דאָך „עניי עירך קודמין“, די אַרימעלייט
פון דיין שטאָט זיינען בילכער — פּרוּביר איך אים צוּדריקן צו דער
וואַנט.

בקיצור, מיר פּילפּול'ן זיך אזוי וועגן עניים, אביונים, קבצנים,
דלפנים און סתם אַרימעלייט, ביז ער דערלאַנגט מיטאַמאָל אַ זאָג:
— ווייסט איר וואָס, רבי — זאָגט ער — הלמאי זאָלן מיר זיך
אַמפּערן? ווען מען שיקט אַרײַן הערשקע דעם פּישער ניט נאָר אויף
פּורים, נאָר סתם אויף שבת און אפילו אינמיטן דער וואָך, וואָלט
מען פאַרדינט די גרעסטע מצווה. איי וואָס, טאָמער האָט זיך זיין
ריבטשע פאַרזינדיקט? זאָל עס אזוי ניט טרעפן ווי עס טרעפט... און
בפרט אז זי איז א יתומה, אָן אַ מאַמען, און דער טאַטע איז אַ גאַנ-
צע וואָך ניטאָ אין דער היים, ער פאַרט כאַפּן פּיש אויף די טייכן.
האָב איך גענומען מײַן טליח-זעקל אונטערן אַרעם, זאָגט רב
יאָשע, און געזען באַשיינפּערלעך, אז „מצווה גוררת מצווה“, וואָרעם
דאָס האָט שוין געשמעקט ניט נאָר מיט שלח מנות, נאָר מיט הכ-
נסת-כלה, אויסשטייער פאַר א יתומה און נאָך און נאָך.

כדי אַפּצוכאַפּן דעם אָטעם, נעמט רב יאָשע אַ שמעק טאַבאַק,
און איידער ער דערלאַנגט אַ נאָס, קומט אַרײַן די רבי'צן פון קיד און
זי פאַלט אים אַרײַן אין די רייד:

יענעם פורים, זאָגט זי, איז ביי הערשקע דעם פּישער געווען
אַ סעודה כיד המלך. שטאָט האָט גענומען שיקן פון כל טוב: המן-

א באַנקעט אין מערקסיקאָ - סיטי

מאַשן, שטרודלעך, פוסנאָגי אין זיסן און זויערן, פופיקלעך מיט גע-
בראַטענע לעבערלעך און גאַנצע פערטלעך עוף. שפעט אין אָונט
זיינען אַראָפגעקומען אַ פּאָר חשוב'ע בעלי-בתים און מען האָט גע-
שיקט רופן דעם התן-בחור, דעם שמייסער, און אזוי ווי ער איז
לכבוד פורים געווען אונטער דער כוסה, איז ער טאקע געקומען.
תחילת האָט ער געלייסקט שטיין און בייז, לאַ דובים ולא יער, אָבער
אַז ער האָט אַראָפגעשלונגען נאָך אַ פּאָר גלעזלעך, איז ער אַרויס מיט
לשון:

— א יתומה איז דאָך אַ מצווה — האָט ער גע'טענה'ט —
אָבער וואָס ס'איז געווען, איז געווען. איז אויב שטאַט וועט אים
שטעלן אַ פּערד און וואָגן, ער זאָל מער ניט דאַרפן זיין קיין שטיין
סער ביי יענעם, וועט ער גיין אונטער דער חופּה.
בקיזור המעשה, זאָגט די רבי'צן, דעם זעלבן אָונט האָט מען
געבראַכן טעלער, יענעם ערב פסח האָט מען צוזאַמען מיט מעות
חיטים געקליבן געלט אויף אַ פּערד-און-וואָגן, שבת הגדול האָט מען
געפראַוועט די חתונה און איידער דער נייער פּורמאן האָט באַוווּזן
צו פאַרדינען די ערשטע פּאָר גראָשן האָט שטאַט אַריינגעשיקט מצות
און פאַרפעלעך, און הינער-שמאַלץ, און אַ גאַנצע פעסעלע באַרשט,
אַז ס'האָט געקענט קלעקן ביז שבועות. און טאקע מוצאי שבועות
איז דאָס יונגע ווייבל געלעגן געוואָרן און געהאַט אַ בן זכר. מען
האָט אים אַ גאַמען געגעבן האַצקעלע. שטאַט האָט געפראַוועט דעם
ברית, באַלעבאַסטעם האָבן אַריינגעשיקט געקאָכטע אַרבעס, שיר-
המעלות'ן און הינערשע יאַכלעך, און אַלע האָבן געזען באַשיינפּער-
לעך, אַז גאָט איז אַ טאַטע פון יתומות. געוואָלד, דער טיי קאָכט! ...
און איידער די רבי'צן קומט אַריין צוריק מיטן טיי צעקלינגט
זיך דער טעלעפּאָן. די רבי'צן לאָזט שטיין דעם טיי און לויפט צום

טעלעפאָן און באַלד דערלאַנגט זי מיר אַ וואונט, אז דאָס וויל מען נאָר
 ריידן מיט מיר. איך נעם דאָס טרױבל און הער אַ באַסאָווע שטימע:
 — אָלעי, שלום עליכם, קאָמאָ לע וואָ? דאָ רעדט דאָן היימע,
 דער פרעזידענט פֿון „שער און אייזן“. איך דערקענט מיך? כ/האָב
 זיך קוים דערקלונגען צו אייך.
 — וואָסי? — פרעג איך — אזוי שווער צו טעלעפאָנירן אין
 מעקסיקאָ?

— ניין — זאָגט ער — אָבער זיי געהערן דאָך צו דער אַמערי-
 קאַנער קאָמפּאַני.

— וואָס הייסט אַמעריקאַנער קאָמפּאַני?

— אז איך וועט קומען צו מיר, וועל איך אייך דערציילן. מיין
 שאַפּער איז שוין אין וועג... ער איז אַרויסגעפֿאַרן מיט מיין נייעם
 שעווראָלעט אייך נעמען.

און איידער איך באַווייז זיך אָפּצוועגענען שטייט שוין אַ הוי-
 כער מעקסיקאַנער אין טיר, קוקט אויף מיר מיט אַ פֿאַר שוואַרצע, ברע-
 גענדיקע אויגן און ווייזט מיר מיט דער האַנט, איך זאָל מימגיין.
 אָבער די רבי'צן קלאָנט, אז ס'איז אַן עבירה אַ גלאָז זיסע טי, און
 איך כאַפּ זיך טרינקען אויף שנעל און ברי זיך אָפּ די צונג ביים ער-
 שטן זופּ. און איידער וואָס ווען זיצן מיר שוין אין שעווראָלעט און
 שמועסן אויף שפּאַניש, ס'הייסט ריידן רעדט ער, דער שאַפּער, וואָ-
 רעם ראשית... ראשית האָב איך זיך אָפּגעכריט די צונג, און צוויי-
 טנס קען איך קיין שפּאַניש ניט ריידן, איך פֿאַרשטיי נאָר, און פֿאַר-
 שטיין פֿאַרשטיי איך נאָר איין וואָרט: „סעניאָר“. און דער אויטאָ
 טראָגט זיך דערוויילע ווי פּייל אויס בויגן דורך גאַסן און געסלעך,
 און אָט זיינען מיר שוין אין אַ פֿאַרשטאַט, און ווי איין אַ הלום לויפֿן
 פֿאַרביי די אויגן ווילעס און גערטנער, און פֿאַלמען. און ווי איין אַ

חלום דערמאָן איך זיך אָן האַצקעלע'ן, וואָרעם מיר האָבן צוזאַמען
געלערנט אין חדר.

ווען ער איז געקומען אין חדר האָבן די יינגלעך גענומען טייט.
לען אויף אים מיט די פינגער און אים גערופן מיט אַ נאָמען, וואָס
זיי האָבן ניט פאַרשטאַנען: „ממזר“. און האַצקעלע האָט באַלד פיינט גע-
קראָגן דעם חדר מיטן רבי'ן מיטן לערנען. ער פלעגט אַנטלויפן אין
שטאַל, ווו ער האָט געהאַט אַ גוטן פריינט: דעם מאַטנס פערד, וואָס
פלעגט אים אָנקוקן מיט גרויסע אויגן און האָט דאַנקבאַר געשאַקלט
מיטן קאַפּ, ווען האַצקעלע פלעגט אים געבן אַביסל היי. אָבער די
מאַטע האָט ניט געוואָלט, ער זאָל אויסוואַקסן אַ שמייסער, און אזוי
זוי לערנען האָט ער סיי ווי ניט געוואָלט, האָט מען אים אָפגעגעבן
אויף אַ טערמין פון דריי יאָר צו אַ שטעפער.

שפעטער האָבן מיר זיך ווידער געטראָפן אין דער פאַרטיי
„שער און אייזן“. דאָ איז שוין האַצקעל'ס מערכה פאַרבעסערט גע-
זוואָרן, וואָרעם ראשית איז ער געווען אַן אַרבעטער, וואָס דאָס איז
אין דער פאַרטיי געווען אַ יחוס, והשנית, האָט מען אין דער חברה
שטאַרק געהאַלטן פון מאָדערנע אידייען און האַצקעלע איז דערווייל
געווען דער איינציקער אין ליפסקה, וואָס איז געבאָרן געוואָרן כמעט
דור'ן פרייען ליבע.

און דערוויילע בלייבט דער שאַפער שטיין ביי אַ שיינער ווילע
און אין גאָרטן ביי דער טיר דערזע איך היימ'קע דעם קירוזשנער.
ער פירט מיך אַריין אינעווייניק און גיט מיר כיבוד, און איך פרעג
אים:

— וואָס פאַר אַן אַמעריקאַנער קאָמפּאַני?

— פאַראַן ביי אונדז צוויי טעלעפּאָן-קאָמפּאַנים — זאָגט ער —

אַן ענגלישע קאָמפּאַני און אַן אַמעריקאַנער קאָמפּאַני, און אַז איך

האָט א טעלעפאָן פון איין קאָמפּאַני, קענט איר ניט ריידן מיט א טעלעפאָן פון דער צווייטער קאָמפּאַני. און אזוי ווי דער רב מיט זיינע מענטשן זיינען אבאָנירט ביי די אמעריקאנער, האָבן זיך אונ-דזערע מענטשן אבאָנירט ביי די ענגלענדער. אויסער דעם האָבן זיי דאָך א סאָציאליסטישע רעגירונג, די ענגלענדער. און אוי, ווען מען דערמאָנט משיחין! — דערלאַנגט ער מיטאמאָל א געשריי, וואָרעם דער טעלעפאָן הויכט אָן צו קלינגען. ער נעמט דאָס טרויבל און איך הער ווי ער רעדט מיט עמיצן:

— וואָס? — זאָגט ער — ער וויל ווערן א קלאַפער? ... אָן איינפאל פון א תם! ... ניין, מען טאָר עס ניט דערלאָזן... יא, זעצט זיך גלייך אַרײַן אין אייער קאָטש און קומט צופאָרן, וועלן מיר זיך באַראַטן...

— ס'איז חבר גבריאָל — זאָגט ער צו מיר — איר געדענקט דאָך גבריאָל דעם זייגעראַכער. און האַצקעלעין געדענקט איר? פונקט פאַר די וואָלן וויל ער ווערן אויס פראָלעטאַריער. היינטיקן שבת האָבן מיר די אלגעמיינע פאַרזאַמלונג מיט די וואָלן. איר וועט דאָן בלייבן?

— מיטן גרעסטן פאַרנעניגן — זאָג איך — אָכער מיין עראָד-פלאַן פליט אָפּ אין... אין זעקס און ניינציק שעה אַרום.

— מילא — זאָגט ער — אז מען זאָגט ביי אונדז אין מעקסיקאָ זעקס און ניינציק שעה איז עס אַמווייניקסטנס... אַמווייניקסטנס אַכט טעג.

בשעת מעשה עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן חבר גב-ריאָל.

--- נו, וואָס זאָגט איר? — זאָגט ער, אַריבערטערטנדיק דעם שוועל, קוים וואָס ער אָטעמט.

א באנקעט אין מעקטיקא - טיטי

— וואָס זאָגט איר? — ענטפערט אים דער פּרעזידענט.

א וויילע שווייגן ביידע און דאן זאָגט דער פּרעזידענט:

— וואָס הייסט ער'ט אָפּטאָן אזא זאך פונקט פאר די וואַלן?
ער איז דאָך אונדזער לעצטער פּראָלעכאַריער. איר ווייסט וואָס איך
וועל איך זאָגן? מיט אים ניט געבן קיין קרעדיט. ווי וועט ער ווערן
א „קלאַפּער" אָן קרעדיט?

אָבער גבריאָל דער סעקרעטאַר מאַכט אַוועק די אירייע מיט דער

האַנט:

— אז מיר'ן אים ניט געבן, וועלן אים די ציוניסטן געבן, אָדער
נאָר די קאָמוניסטן. וואָס, ניטאָ קיין מיליאָנערן ביי די קאָמוניסטן?
אַבי אונדז צו פאַרשוואַרצן דעם פּנים, וועלן זיי טאָן אַלץ אין דער
וועלט.

— טאָ וואָס טוט מען טאַקע?

— מען דאַרף רופן אַ דרינגענדיקע פאַרזאַמלונג!

און זיי זעצן זיך ביים טעלעפאָן און רופן אַלע חברים פון דער
„ענגלישער קאָמפּאַני" און דערנאָך גייען זיי זוכן אַ טעלעפּאָן פון
דער „אַמעריקאַנער קאָמפּאַני" און איידער וואָס ווען ווערט שוין
נאַכט און מיר עסן זויעטשערע ביי דאָן היימען, און באַלד דער-
שיינט דער מעקסיקאַנער שאַפּער און מיר קריכן אַרײַן אין אויטאָ
און פאָרן אויף דער אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג.

תחילת באַגריסט מען דעם נאַסט, מיך הייסט עס, און מען זאָגט,
אז איך בין דער שטאַלץ פון ליפּסק און אומגעגנט, און דערנאָך
נעמען אַלע אַ וואָרט און זאָגן דאָס און יענעס און מאַכן פאַרשלאָגן
און עס ווערט באַשטימט איינשטימיק, אז חבר היימע און חבר
גבריאָל זאָלן גיין אין אַ דעלעגאַציע צו האַצעלען, און ניט אזוי צו
אים ווי צו שיינדעלען, וואָרעם אַלע ווייסן, אז דער גאַנצער אומגליק

שטאמט פון איר. און ווען איך קום אהיים איז שוין האלב נאך דריי פארטאג און דער מעקסיקאנער פאָרמיער פארשטייט גלייך, וואו אַזאַ גאסט האָט זיך אַרומגעשלעפט די גאַנצע נאַכט, און פירנדיק מיך אויף דער ווינדע דערלאנגט ער אַ פינטל מיטן אויג און זאָגט:

— שיינע „מוטשאטשאס" ביי אונדז אין מעקסיקא, וואָס?

— יאָ — זאָג איך — קראַסאָוויצעס איינע אין איינע...

.. :

*

באַלד אין דער פרי וועקט מען מיך פון שלאָף און מען זאָגט מיר, אז צוויי „סעניאָרעס" וואַרטן אונטן. איך גיי אַראָפּ, ערשט חבר חיימע און חבר גבריאָל שטייען ביים אויטאָ:

— איר מוזט מיטפאָרן מיט דער דעלעגאַציע — זאָגן זיי.

— וואָס עפעס איך? — פרעג איך — מי אנכי, אז איך זאָל

גיין צו שיינדעלען?

— איר זיינט אַ גאסט — זאָגן זיי — און דער שטאַלץ פון

ליפסק און אומגענגט זיינט איר, וועט זי אפשר האָבן אַ שטיקל דרך-אַרץ פאַר אייך.

דאָן חיימע פירט דעם וואָגן און איך מיטן סעקרעטאַר זיצן הינט

טן און איך דערפיל גלייך, אז ער צימערט ווי אַ פיש אין וואַסער.

— וואָס זיינט איר אַזוי נערוועאיש? — פרעג איך אים.

— אַ שיינע מעשה — זאָגט ער — הלוואי זאָלן מיר אַרויסגיין

בשלום, וואָרעם שיינדעלע האָט אַ האַרץ אויף חיימ'ען נאָך פון יי-

אַמאָליקע גוטע יאָרן, אין ליפסק, ווען מ'האָט אים גערופן חיימ'קע

„קיעלכאַסניק". מ'הייסט אויף מיר האָט זי אויך אַ שטיקל האַרץ, אָבער

א באַרעט אין מעקסיקא - סיטי

אַביסל ווייניקער — זאָגט ער — וואָרעם סוף־כלל-סוף בין איך דאָך גע-
קומען נאָך אלעמען.

— וואָס הייסט נאָך אלעמען?

— איר געדענקט דאָך אַוודאי, — רעדט ער שטיל, — אַז
היימ'קע „קיעלבאַסניק" האָט דרייַהאַלבן יאָר געשפּילט אַ ליבע מיט
שיינדעלע'ן און מיטאַמאָל איז ער נעלם געוואָרן קיין אַמעריקע.
פּילא, ס'האָט זיך געטאָן חושך, שיינדעלע האָט געוויינט און גע-
קלאָגט, און איך בין געגאַנגען זי טרייסטן. איר פאַרשטייט? אָבער
קײן טרייסע תרעומות קען זי אויף מיר ניט האָבן... פאַרקערט, ווי
נאָר איך האָב אויסגעפונען ווי עס האַלט מיט איר אויף דער וועלט,
האָב איך זי חתונה געמאַכט פאַר האַצקעלען, וואָרעם בעסער אַ מאַן
אַ תם איידער גאָרניט און אַז מען קען ניט אַריבער מוז מען אַרונ-
טען'...

און אזוי שמועסנדיק קומען מיר צו האַצקל'ס הויז און טרעפן
דאָרט נאָר שיינדעלע'ן, וועלכע איז אונדז מקבל פנים אין קיר, וואו זי
קאָכט גראָד וואַרימעס. און איך זע גלייך, אַז דער טאָפּ וואַסער אויף
דער פּליטע איז שוין גאָר הייס, וואָרעם ער זשומעט ווי אַ לאָקאָמאָ-
טיוו און עס שלאָגט פון אים אַ פאַרע. עס הויבט זיך אָן אַ דיסקוסיע,
אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט זאָגט דער פּרעזידענט:

— אָבער פאַרשטיי דאָך, שיינדעלע טייערינקע, אַז מיר ווילן
נאָר ניט פאַר זיך, ס'איז דאָך פאַרן אידעאל, פאַרן פּרינציפּ.

דאָ צינדן זיך ביי שיינדעלע'ן אָן די אויגן און זי דערלאָנגט
זי טופע מיטן פוס:

— שווייג, דו אויסוואורף! נאַכאַל! פּונקט אזוי האָט ער גערעדט
דעמאָלט: „שיינדעלע טייערינקע, ס'איז דאָך נאָר אַ פּרינציפּ, ביי ווי

זועל איך מיט דיר חתונה האָבן". א דאַנק גאָט, וואָס איך בין אַרויס מיט גאַנצע ביינער, וואָרעם וויפּיל האָט געפּעלט, ער זאָל מיך איבער-לאָזן מיט אַזאַנ-אַ פּרינציפּ? — ווייזט זי אָן מיט איין האַנט אויפן בויך און מיט דער אַנדערער דערלאַנגט זי אַ כאַפּ דעם טאַפּ וואַסער, וואָס האָט שוין דערוויילע אָנגעהויבן קאַכן.

זעט שוין חבר גבריאַל, אז ס'איז גאָר ביטער, שטעלט ער איין דאָס לעבן און ער זאָגט:

— טאָ וואָס-זשע זאָגט איר, שיינדעלע?

— וואָס זאָל איך זאָגן? — זאָגט זי — איך זאָג גאָרניט; זאָגט איר, אויב איר האָט וואָס צו זאָגן.

— איך לייג פאַר — זאָגט חבר גבריאַל — אז די פּאַרטיי זאָל צאָלן האַצקלען און עקסטראַ פון 300 פעזעס אַ חודש און ער זאָל ווייטער בלייבן אַ שטעפּער.

— דריי הונדערט פעזעס? — זאָגט זי — אַניט דערלעבן וועלן עס מיינע שונאים!

— דריי הונדערט פּופּציק! — זאָגט ער.

— אַ מכה! — זאָגט זי.

די פּאַרהאַנדלונגען געדויערן אפּשר צוויי שעה אויפן זייגער און עס בלייבט, אז די חברה וועט צאָלן האַצקלען 500 פעזעס אַ חודש בתנאי אז ער בלייבט אַרבעטן אין פּאַבריק. שיינדעלע פּאַרשיט דער-וויילע די לאַקשן אין קאַכעדיקן וואַסער און מיר קלייבן זיך אַרויס-גיין, אָבער איידער מיר טרעטן נאָך אַריבער דעם שוועל רופּט זי אונדז שוין צוריק:

— און דער באַנקעט? — זאָגט זי.

א באַנקעט אין מעקסיקאָ - סיטי

— וואָס אַראַ באַנקעט?

— וואָס מיינט איר זיך — זאָגט זי — איר וועט זיך זיין פאַכריג-
קאַנטן און די „שער און אייזן“, דער „אַרבעטער-קאָמיטעט“ און די
„אַרבעטער-קולטור“ וועלן פאַר איר מאַכן יעדן מאָנטיק און דאָנער-
שטיק באַנקעטן, און פאַר מיין האַצקעלען, דעם אמת'ן אַרבעטער,
באַרנינו?

— גוט — איז מסכים חבר גבריאל — זאָל זיין אַ באַנקעט.

— ווען? — פּרעגט זי.

— אם ירצה השם איבעראַכטאָג שבת — זאָגט ער.

גוט — איז זי מסכים און דרייט זיך אויס צו מיר — איר וועט
דאָן זיכער קומען?

— מיטן גרעסטן פאַרנעניגן — זאָג איר' — אָבער מיין עראָפּלאַן
פליט אָפּ פונקט אין אַכט טעג אַרום.

— מילא — זאָגט זי — אז מען זאָגט ביי אונדז אין מעקסיקאָ
אַכט טעג, איז עס אַמווייניקסטנס ניט ווייניקער פון צוויי וואָכן. אין
צום באַנקעט מוז מען איינלאָדן אלע ליפּסקער — זאָגט זי — רב יאָ-
שע'ן מיט דער רבי'צן אויך.

— דעם רב? — דערלאַנגט זיך אַ כאַפּ דאָן חיימע — ניין, דאָס
ניט! דאָס איז שוין אַ פּראַגע פון פּרינציפּ!

— שוין ווידער אַמאָל פּרינציפּ? — דרייט זיך שיינדעלע אויס
צום טאָפּ זודיקע לאַקשן.

— גוט, גוט, רב יאָשע אויך — מאַכט חבר גבריאל שלום.

* *

*

און אָט זיצן מיר שוין אויפן באַנקעט און האַצקעלע זיצט אוי-
 בנאָן, צווישן די חשוב'סטע געסט, קוים וואָס מען זעט אים אַרויס.
 דער סעקרעטאַר האַלט אַ רעדע און מיר עסן געפילטע פּיש מיט הון
 און טרינקען משקה. נאָר רב יאָשע איז גאָרניט טועם, ער רעדט נאָר
 וועגן עניני דיומא און האַלט אַ דרשה איבערן פּסוק, „כי לא יחדל אַביון
 מקרב הארץ“, און חבר חיים האַלט אויך אַ רעדע און ער זאָגט, אַז
 אייגנטלעך פּיערן מיר אַ יוביליי, וואָרים ס'איז פונקט דרייסיק יאָר
 זינט האַצקעלע איז געוואָרן אַ פּראָלעטאַריער, און ער טרינקט „לחיים“
 פאַר זיין געזונט, אָבער ווען ער זעצט זיך אַנידער, דערלאַנגט ער אַ
 פּליסטער צו זיינע שכנים:

—אן איינפאַל פון אַ ממזר, האַ?

משמעות, אַז שיינדעלע האָט דאָס דערהערט, וואָרים איך זע,
 אַז זי הויבט זיך אויף און שטרעקט אויס אַ האַנט, און אַזוי ווי זי
 קען ניט דערלאַנגען ביזן פּרעזידענט, פאַרפאַרט זי איידער וואָס ווען
 דער פּרעזידענטיכע אין די ציין, און אַזוי ווי איך זיץ ביי שיינדעלעס
 רעכטער האַנט קריג איך דעם ערשטן פּלעם פון דעם צד שכנגד,
 און דער כּמאַל איז אַזאַ, אַז עס ווערט מיר פינצטער פאַר די אויגן,
 און באַלד ווערט פינצטער אין גאַנצן זאַל און עס הויבן אָן צו פּלען
 פּעטיט און בענקלעך, און איך הער ווי רב יאָשע זאָגט „מצווה נוררת
 מצווה“ און באַלד הער איך מער גאָרניט אָן ווען איך הויב ווידער
 אָן צו הערן פאַרשניי איך, אַז מען רעדט אַרום מיר שפּאַניש, וואָרים
 כּאָטש איך פאַרשטיי ניט קיין שפּאַניש, פאַרשטיי איך אָבער דאָס
 וואָרט „סעניאָר“ און איך עפּן די אויגן און זע, אַז איך ליג אין
 אַ שפּיטאַל פון מעקסיקאַ-סיטי.

אין אַ שעה אַרום קומט שיינדעלע מיך באַזוכן און זי זאָגט מיר,

א באַנקעט אין העקטיקאָ - סיטי

אז מײן עראָפלאַן איז דאָ געשטאַנען פונקט צוויי וואָכן און איז היינט
אַפגעפלוין און אין ביראָ זאָגט מען, אז אײך וועל קריגן אַ פּלאַץ
אין צוויי וואָכן אַרום.

— אָבער מילא — טרייסט זי מיך — אַז מען זאָגט בײ אונדז
אין מעקסיקאָ צוויי וואָכן איז עס אַמווייניקסטנס אַ חודש, איז דער-
ווילע וועט איר קענען קומען צום באַנקעט פאַר דער נייער קאָמיסיאָן
פון „שער און אייזן“, וואָס מען האָט אויסגעווילט אויף דער לעצ-
טער אלגעמיינער פאַרזאַמלונג.

ניו-יאָרק, 1947

דער טשעק און
„די אייביקע קוואלן“

דער טשעק און די „אייביקע קוואלן“

— ערי, א באטל מילך און א פערטל סמעטענע!
— איר האָט ניט קיין ווהייט־פישל, הערי? אָבער אַ פּרישן!
אַ קליין מיידעלע האָט זיך אַדורכגעשטופּט צווישן די ווייבער:
— די מאַמע האָט געזאָגט, אז איר זאָלט מיר געבן אַ ניקל און
פאַרשרייבן אין בוך. כ'דאַרף נעמען דעם „באָס“ אין שול אַרײַן.
— און אַ פאַר זעמל און אַ „קריס-טשיסל“ און אַ פאַמפּערניקל
און אַ ... און אַ ... — האָט די פרוי פון די מילך-און-סמעטענע
געמישט יידיש מיט ענגליש און אָפּגעזונדערט איר סחורה אין אַ
ווינקל פון פאַרבאַנק.
— אָט באַלד, וואַרט אַ וויילינקע — האָט הערי דערלאָנגט דעם
מיידעלע אַ ניקל — אַ מענטש קען זיך דאָך ניט צערייסן!
די ווייבער, וואָס האָבן זיך געשאַרט צווישן די אָנגעטורעמטע
קענדלעך זופן און זאַפטן, האָבן זיך צוגעוואָרפן:
— ער איז עפעס היינט ניט מיט אַלעמען, הערי!
— אין גאַנצן אַ צעטראַגענער!

— און אויסגעפוצט! ...

ער איז טאקע געווען א ביסל צעטראָגן, הערי, און אויסגעפוצט איז ער אויך געווען. א נידעריקער, מיט שמאָלע פלייצעס אין א העל־געשטרייפטן אָנצוג, האָט ער זיך פלינק באַוועגט לענגוויס דעם פאָר־באַנק, גערוקט אַרויף און אַראָפּ די גלעזערנע טירן פון די אייז־קאַסטנס, אַראָפּגעשלאָפּט מיט אַ האָק כל מיני פּושקעס פון די הויכע פּאָליצעס און געקלאָפּט מיט ביינערדיקע פינגער אויף די קלינגענדיקע קנעפּלעך פון דער קאַסע. אָבער אין זינען איז אים היינט געלעגן נאָר עפעס אַנדערש :

„נו, געלויבט איז נאָט! ... דער לעצטער פון דער משפּחה ... „אבי ער איז שוין אין דער פּרייער אַמעריקע!“ — האָט ער זיך פּאַר־טייטשט די אייגענע געפילן דורך אַרויסגעלייענטע ווערטער פון ציי־טונגען און אָפּגעריסענע פּראָזן פון רעדנער אויף מיטינגען.

— איר פּאַרט היינט צו דער שיה, הערי? — האָט אַ פּרעג געטאָן אַ שכניטע, אַן אַלטע „קאַסטימערקע“, וואָס איז אַריבערגעטראָטן די שוועל.

— אַוודאי פּאַר איך! ער קומט דאָך היינט מין פלימעניק. אַ געראַנטעוועטער, פון יענער וועלט ממש. דער לעצטער פון דער משפּחה ...

אין קראָם איז מיטאַמאָל שטיל געוואָרן. די ווייבער האָבן אויפֿ־געהאַרט. הערי האָט זיך פּלוצלונג דערפילט הינטערן פּאַרבאַנק ווי אַ רעדנער אויף אַ טריבונע. אָבער זיין שטענדיק־שפּאַסיקער מענה־לשון איז אים ווי אָפּגענומען געוואָרן. ער האָט קוים אַרויסגעבראַכט אָפּגעריכענע זאַצן :

— ניצול געוואָרן פון אַ זיכערן טויט. מען ווייסט דאָך אפילו

זער טשעק און „די אייביקע קוואלן“

ניט, ווו זייער אש איז אהינגעקומען... און פנחס האָט זיך אַרומ-
געוואָלגערט איבער די לאַגערן...

די וויבער האָבן אָפגעזיפצט. יעדע איינע האָט געהאַט אַן ענלעכע
געשיכטע: אַן אומגעבראַכטע משפּחה, אַ געראַטעוועטער קרוב, לאַך
גערן. הערי האָט אָנגעהויבן דערציילן פרטים:

— ער קומט מיט זיין פרוי, פנחס. זיי האָבן טאַקע דאָ ניט לאַנג
חתונה געהאַט, טאַקע אין פראַנקרייך. איר האָט געדאַרפט זען איר
ענגליש! ...

ער האָט אַ זוך געטאָן צווישן די וויכטיקע פאַפירן פון אַ שופ-
לאַך און אַרויסגעצויגן אַ פעקל פאַרגעלטע קאַנווערטן. אָבער דער עולם
איז שוין געוואָרן אומגעדולדיק. עס זיינען אַריינגעקומען עטלעכע
נייע קונים. נאָר איינע, אַ יונג ווייבל, האָט אָנגעוויזן אויף דעם
פעקל בריוו:

— אפשר קענט איר מיר געבן אַ פאָר פון די „סטעמפּס“?
האָט זי געבעטן — מיין באַיטשיק איז משוגע פאַר פאַסטמאַרקעס!
די פרוי פון די מילך-סמעטענע-קעז האָט געטוליעט צוויי אָנגע-
פיקעוועטע טאַרבעס צו איר הויכן בוזים און איז געלאָפן מיט די
אויגן איבער די שורות ציפערן, וואָס הערי האָט אויסגעשטעלט אויף
אַ שטיקל פאַפיר:

— פאַרגעסט ניט צו פאַרעכענען די צוויי צוריקגעבראַכטע
באַטלס — האָט זי אים דערמאָנט, אָנווייזנדיק אויף צוויי ליידיקע
פּלעשער: איינע פון מילך און אַ צווייטע פון פעפּסי-קאָלאַ.

— כ'וועל ניט פאַרגעסן! — האָט הערי, ברומענדיק אונטער
דער נאָז, אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי מען וואָלט אים מפּסיק
געווען אין מיטן אַ תפילה.

וואָרן ברומענדיק די צאָלן האָט ער טאַקע געטראַכט זענען זיין

ברודער, עליו השלום, און די אמאליקע יארן אין דער אלטער היים. „פארוואס קומט זי ניט?“ — איז ער אין מיטן ביזן געווארן אויף זיין פרוי — „זי וועט היינט אראפגיין פריער, האָט זי געזאָגט. אַ קלייניקייט עפעס, חיים עוורים זון! ... חיים-עוזר איז געווען דער למדן פון דער משפחה, אַ פייערדיקער קאַפּ, זיך אויסגעוואַלגערט וואו נאָר אַ ישיבה. און פּנחס איז טאַקע אַ נאָמען נאָכן זיידן, וואָס מען האָט אים אין שטעמל גערופן רב פּיני דער בעל קורא. אַ שיינער ייד געווען...“

— שאַט, אָט איז די מיסעם!

* *
*

דער „על“ איז אָנגעלאָפּן מיט אַ טראַסס. די גאַנצע הילצערנע סטאַנציע האָט זיך אַזש אַ טרייבן געמאַן. די וואַגאַנען זיינען געווען האַלב-פּוסט און הערי בראַנדווין האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ ליידיקער באַנק ביי אַ פענצמער.

די טירן האָבן זיך צוגעקלאַפּט מיט רעש און דער צוג האָט זיך אַ יאָג געמאַן פּאַרויס. טיף צופּוסנס האָבן זיך פּאַרבייגעגליכט מיט מויערן און גאַסן, גרינע און רויטע ליכטער, איילנדיקע אויטאָס. מיט פּערציק יאָר צוריק איז דאָ כמעט גאַרניט געווען! פּערציק יאָר אין אמעריקע? דאַכט זיך ווי נעכטן וואָלט עס געווען.

יעדע פּאַר בלאַק איז די באַן שטיין געבליבן. מענטשן זיינען האַכטיק אַריין און פּאַרכאַפּט זיך-פּלעצער. וואו איילן זיי זיך אַלע? — די וועלט איילט זיך צו וואַכעדיקע טועכצן: ביזנעס, אַרבעט, „שאַפּינג“. האָט ער זיך דען ניט אָפּגעאיילט אַזוי פּערציק יאָר? באַשר ער פּאַרט היינט אָפּגעמען אַ פּלימעניק, וואָס האָט זיך געראַ-

דער נשנק און „די אייביקע קוואלן“

טעוועט פון יאָמער-טאָל... די „סטאַרקע“ האַלט אים צוגעשמידט
זוי מיט אַ קייט. מען שטייט אויף אַ זייגער זעקס באַגינען און ווען
מען גייט אַרויף אַרום ניין אַ זייגער אין אָונט אין שטוב, קלעפן זיך
שוין די אויגן נאָך איידער מען באַווייזט אַריינצוקוקן אין אַ „פּייפער“.
נאָך דער וואַרימער זופּ פאַלט מען שוין בכלל מיט דער נאָז
אויפן מיט.

און טאַמער בלייבט פּריי אַ זונטאָג נאָכמיטאָג, שלעפט אים די
„מיסעס“ אין די „מואוויס“ אַריין. איינער וואָלט פּרעגן וואָס און
ווען? אַז בסך הכול ווערט ער אַנדרימלט נאָך פאַרן ערשטן בילד,
ווען מען האַלט אין אויסרעכענען די לאַנגע מגילות פון די אַרטיסטן
און אַרטיסטקעס, און פּראָדיוסערס מיט זייער יחוס און מעלות און
גאַנצן בלאָף.

אין האַלב-שלאָף דערטראָגן זיך צו אים חזנישע שטיקלעך,
פּסוקים פון אַ מגידישער דרשה און ריחות פון אַ היימישן טשאַלנט.
די טונקעלע „מואווי“ זעט אויס ווי דער שטעטלדיקער פּאָליש בין
מנחה למעריב.

ער כאַפט זיך אויף יעדער מאָל ווען ער דערלאַנגט אַ צו שטאַרקן
בראָפּ און די מיסעס דערלאַנגט אים אַ שטורך מיטן עלנבויגן:
— זע נאָר, שלאָפן וואָלסטו דאָך געקענט אין דער היים. באַ
לײַטן אַ מאַן — — — !

אָודאַי וואָלט ער זיך ליבערשט צוגעלייגט זונטיק נאָכמיטאָג.
שבת האַלט מען אָפּן די „סטאַר“ און זונטיק אין אַמעריקע איז ווי
שבת אין דער אַלטער היים: מען עסט „טשיקן“ און מען קוקט אַריין
אין אַ צייטונג. דער „פּייפער“ איז דאָ ווי, להבדיל, אַמאָל אַ ספר.
די בלאַט איז אַ יידישע און דאָך אַ שטיק אַמעריקע: אַנגעפיקעוועט

מיט כל טוב ווי א שטייגער א דעפארטמענט-סטאָר: אַרטיקלען מיט אַלע שבע חכמות, עצות פון א דאָקטער, אמת'ע פאַסירונגען פון לעבן און דרייפיר שפּאַנענדע ראַמאַנען (די ראַמאַנען מיט די „אינ-טימע בריוועלעך“ לאָזט ער איבער פאַר דער מיסעס).

אַפילו די סדרה פון דער וואָך קענט איר געפינען אין „פּייפּער“. איינער אַ חשוב'ער רב — ער שטייט דאָרט אין מיטן דער סדרה מיט אַ יאַרמולקע אויפן שפיץ פאַטעלניע — צעקייט זי ווי עס באַ-דאַרף צו זיין אין אַ לאַנגן אַרטיקל און בערייט זי צו מיט פּסוקים, מדרשים און לייכטע מאַמרי חז"ל (אַמעריקאַנער יידן זיינען דאָך בעוונותינו הרבים ניט קיין צו גרויסע לַמְדָּנִים), האָט איר שוין, הייסט עס, די סדרה אויך אין שטוב!

ער, הערי, האָט ליב די דאָזיקע מאָדערנע דרוש'ן אַ חיות. זונט טיך קויפט ער אפילו צוויי צייטונגען, די רעליגיעזע און אַ מאָדערנע, און נאָכדעם ווי ער כאַפט אַ דרימל וואָלט ער אַרײַנגעלייענט ביז אַ האַלבער נאַכט אַרײַן. אָבער וואָס קומט אַרויס, אַז די מיסעס שלעפט אים נאָר אין די „מואוויס“?

איז שוין בעסער, וואָס זי פאַרנעמט זיך לעצטנס מיטן קבלת-פנים פאַר די געראַטעוועטע קרובים. שוין זינט עטלעכע וואָכן ווי זי רעדט נאָר וועגן דער „פאַרטי“, וואָס מעט פאַר זיי צוגרייטן („באַ די ווייבער זיינען דאָך די פאַרטי'ס דער גאַנצער עיקר!“ — האָט ער אָפּגעזיפצט) מעט איינלאָרן די גאַנצע משפּחה, אָבער קומען וועלן דאָך אַוודאי נאָר די עלטערע. די יינגערע ווייסן דען ווער רב פיני דער בעל-קורא איז געווען? זיינע אייגענע קינדער ווייסן אויך ניט... ער קען זיך ניט באַקלאַנגן, אַז ער האָט ניט קיין נחת פון די קינדער — פאַרקערט, אויף אַלע יידן געזאָגט געוואָרן. דער עלטסטער, בעררי, האָט שוין ברוד השם אַן אייגענעם דראַג-סטאָר (און ער האַט-

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלן“

דלט אונטער מיט „סטאקס“. די אקציעס זיינען לעצטנס געפאלן. אָבער מען זאָגט, אז זאָלן נאָר אַרײַבער די שטרייקן, וועלן זיי זיך ווידער אַ הויב טאָן) דער יינגסטער איז שוין כמעט אַ פּראָפעסאָר (מער ניט, ער איז אַביסל געכאַפט אין דער מעשה, לינקס הייסט עס, זיך אָנגעשמעקט פון די חברים אין קאַלעדזש). אָבער גאָרניט, אַמעדיקע איז אַ „פּרי קאָנטרי“ און סאָל איז אַ וועטעראַן, האָט זיך גע-שלאָגן פאַרן „אַנקל סעם“ אויף יענער זייט ים.

אַפילו סאַנדראַ איז לעצטנס געוואָרן אַ שטיקל מענטש. צו זעכצן יאָר איז זי אַרײַנגעפאַלן אין שטוב מיט אַ פּאַפיראַס אין מויל און אָנגעזאָגט דער מאַמען, אז זי גייט אין אַ „מואווי“ מיט אַ „באָי-פּרענר“. גוט וואָס מען האָט זיך באַלד געכאַפט, אז ער איז אַן איי-רישער, דער „באָי-פּרענר“, און מען האָט עס גלייך געקענט פאַרכאַפן. אמת, זי לויפט נאָך אַלץ אַרום אין הויזן און לאָזט ניט אַרויס דעם סיגאַרעט פון מויל. אָבער חתונה געהאַט האָט זי דווקא מיט אַ גאַנץ היינעט. מאַן.

אָבער וואָס שייך יידישקייט איז עס ניט דאָס! ... ס'הייסט לעצטנס האָבן זיי אַפילו יאָ גענומען אַרײַנטראַכטן: דער עלטסטער כאַפט אַ קוק אין די ארץ-ישראל נייעס פון „טאַימס“ און ער האָט שטאַרק אָנגעקוואַלן, ווען די יידן האָבן דערלאָנגט קלעפּ די אַראַבער, און סאָל האַלט אין איין טענהין, אז קאַפיטאַליזם און אַנטיסעמי-טיזם גייען האַנט ביי האַנט. וואָסי? קנאַפּ האָט ער זיך דאָרט אָנגע-זען צרות, אויף יענער זייט ים? נאָך אַ שטיקל נס, וואָס פּנחס'ל האָט זיך געראַטעוועט. ער איז אַ נאָמען נאָך רב פיני דעם בעל-קורא. אַ שיינער ייד געווען רב פיני! ... בעררי איז אויך אַ נאָמען נאָך אַ זיידן ... וואַרט, נאָך וועלכן זיידן? ...

די דורות האָבן זיך אים אַ מיש געטאָן אין קאַפּ. די נעמען האָבן

אַפגעקלונגען ווי א ווייטער עכאָ צום מאַקט פון די רעדער פון רוישן-
דיקן סאַבוועי: רב פנחס — — — פיני — — — הערשעלע — — —
הערי — — — בעררי — — — זיין קאַפּ איז געזונקען. ער איז
אַנדרימלט געוואָרן.

— גרען. קאַנקורס! — האָט הערי דערהערט א שטימע אין
שלאַף. ער איז אויפגעשפרונגען און אין גרויס איילעניש אַרויסגע-
לאָפן דורך דער טיר. מיט א לאַנגן טונעל האָט ער זיך געלאָזט צו
דעם זיבעטע-עוועניו-עקספרעס.

* *
*

אַן אַפגעפרישטער נאָכן קורצן דרימל האָט ער זיך גענומען אַריין-
טראַכטן אין תכלית-זאכן. דער ברודער סעם פון ברוקלין וועט אַוודאי
קומען שפעט צו דער פּאַרטי. ער אַרבעט נאָך אַלץ אין „שאַפּ“, סעם אַ
צושניידער ביי מאַנטלען איז ער, אָבער ניט צו פאַרזינדיקן: אין די
גוטע יאָרן האָט ער אַפגעשפּאַרט עטלעכע הונדערט דאָלאַר און געהאַט
שכל צו קויפן אַ מציאה אַ פּאַר באַנגאַלאָוס אין ראַקאוועי-ביטש
(מיט אַ גרויסן „מאַרגערזש“). היינט זיינען זיי מיט גאָלד צו גלייך,
די באַנגאַלאָוס. די שוועסטער שרה וועט אפשר קומען מיט איר
עלטערן זון. ער וווינט טאָקע ביי סענטראַל-פּאַרק-וועסט, אָבער אזוי
זוי ער איז אַ זשורנאַליסט — אַן ענגלישער מאַקע! — אינטערעסירט
ער זיך מיט וועלט-זאכן (אזוי האָט זי געזאָגט נעכטן, ווען זי האָט
אַפגערופן אויפן טעלעפּאָן).

אויב זיי וועלן צולייגן אַ האַנט, איז אַדרבא. אָבער ער, הערי,
וועט זיי גאַרנישט זאָגן. נאָך דער „פּאַרטי“ וועט ער דערלאַנגען פּנ-
חסין אַן אַנשטענדיקן טשעק — אַ הונדערטער! ... און אפשר נאָך

דער טשעק און „די אייביקע קוואלן“

מער? ער זאל ניט דארפן אַנקומען יעדע פּאָר טעג נאָך אַ דאָלאַר.
ער וועט עס ניט טאָן פאַר אַלעמען אין די אויגן, חס ושלום. פאַר-
קערט, אַ מתן בסתר. אָבער נישקשה, זיי וועלן זיך שוין אַנשטויסן.
אַ צעוואַרימטער פון דער נאָענטער באַגעגעניש מיט זיין ברו-
דערס זון און פון דעם משפּחה־צוזאַמענקום, איז הערי געוואָרן סענ-
טימענטאַל געשטימט און ס'איז אים איינגעפאַלן, אַז עס פּאַסט ניט
צו דערלאַנגען פּנחס'ן נאָר אַ טשעק: יענער קומט פון גיהנום, פון
ליידן, פון צרות, איז וואָס איז נאָר געלט? לאַ על הלחם לברו יחיה
האדם. ניין, מען מוז אים אויסדריקן פּריינטשאפט דורך עפעס
אַ צייכן, אַ סימבאָל, עפעס גייסטיקעס. אָבער וואָס? אַ ביסל מעבל
האָט מען שוין איינגעקויפט און אַריינגעשטעלט אין דער געדונגענער
דירה'לע. וועש? דאָס וועט שוין די מיסעס איינקויפן מיט זיי. מען
האָט נאָר געוואַרט זיי זאָלן קומען, כדי צו האָבן די גענויע מאָסן.
גוט, ער וועט העכערן דעם ערשטן טשעק: הונדערט מיט פּופּציק! ...
צוויי הונדערט, גוט? ...

ס'איז אָבער עפעס ניט דאָס!

ערשט ווען דער עקספרעס האָט דורכגע'רעש'ט די 96-טע גאַס,
האָט עס אים פּלוצלונג אויפגעלויכטן אין מוח: „די אייביקע קוואַל-
לן!“ ווי אזוי איז עס אים פּריער ניט איינגעפאַלן? אַט דאָס איז
דאָך טאַקע די ריכטיקע מתנה!

זי האָט געהאַט אַן אַלטע געשיכטע, די אַנטאָלאָגיע פון די
„אייביקע קוואַלן“, אַ ספר פֿון כּמעט טויזנט זיימן אין אַ לוקסוס-
באַנד, וואָס איז געשטאַנען ביי אים אויפן שראַנק. עפעס מיט אַ יאָר
צען צוריק האָט ער געטאָן אַ גרויסע טובה איינעם אַ מיסטער אָקא-
נער, אַן איידישן שכן. האָט דער דאָזיקער אָקאָנער — דווקא אַ פייר
נער גוי — אים געוואַלט אָפּצאָלן מיט אַ פּיינעם טשעק. האָט ער,

הערי, ניט געוואָלט נעמען: פאָרוואָס זאָל אַ גוי מיינען, אַז ביי יידן איז געלט דאָס גאַנצע לעבן? איז אָבער מיסטער אַקאָנעדער ניט געווען קיין חזיר, איז ער אַראָפּגעפאָרן אין דאָן-טאָן, האָט זיך דער-פרעגט אויף אַ יידיש בוך-געשעפט, און זיך געהייסן געבן אַ יידישן ספר, טאַקע מיט „היברו לעטערס“. דער פרייז מאַכט אים ניט אויס, האָט ער געזאָגט, נאָר עס זאָל זיין עפעס רעכטס: אַ ביסל פון דער „בייבל“, תפילות, געזעצן, דאָס און יענעס... אַ ביסל „פאָעטרי“ דערצו, האָט ער געזאָגט, קען אויך ניט שאָדן. וואָרן מיסטער אַקאָנעדער גער און הערי פלעגן פון צייט צו צייט האָבן אַ שטיקל דיספוט וועגן העכערע זאַכן: מײן גאָט, דיין גאָט, איר ווייסט דאָך! האָט ער גע-וואוכט, אַז הערי איז ניט קיין עם-הארץ.

אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, מיסטער אַקאָנעדער איז אַראָפּגעקומען מיטן דאָזיקן ספר, וואו ס'איז באמת פאַראַן מכל טוב: קאפיטלעך תנ"ך, מאמרי חז"ל, רמב"ם, אוש ביז ביאליקין. שטייען זיי די „איי-ביקע קוואַלן“ ביי הערין אויפן שראַנג, שטייען און זאַמלען שטויב. נו, וועלן זיי כאַטש אַצינד געפינען זייער תיקון. וואָרן הערי, האָט דאָך קיין צייט ניט אַרײַנצוקוקן, קוים וואָס ער לײענט איבער דעם „פּיפּער“, און די קינדער... נו, די קינדער...

זיין פרייד איז ווי פאָרוואָלקנט געוואָרן. ווער? וואָס? — האָט ער מיטאַמאָל אַוועקגעמאַכט דעם גאַנצן נחת מיט די הענט. נאָך גוט, וואָס פּנחס'ל, היים עוזרים זון, איז געקומען קיין אַמעריקע, וועט כאַטש זיין ווער עס זאָל אַרײַנקוקן אין ספר. ער וועט אים איר בערגעבן דאָס בוך צוזאַמען מיט אַ טשעק אויף צוויי הונדערט מיט פּופציק דאָלער. נישקשה, עס וועט קלעקן גענוג ירושה פאַר די קינדער. ניין, גאַנצע דריי הונדערט!

אָבער דאָס אומהיימלעכע געפיל איז אַלץ ניט פאַרשוואַנדן. פאַר

דער נשעק און „די אייביקע קוואל“

די אויגן האָבן אויפגעבליצט און זיך געלאָשן די ליכטער פון לאַ-
קאל-סטאנציעס. הערי האָט זיך איצט דערפילט שולדיק לגבי דעם
געראַטעוועטן פלימעניק:

„וואָס-דען? וואָס?“ — האָט ער זיך ניט געקענט קלאָר
מאַכן זיינע פאַרנעפלטע אהנונגען.

ווען די באַן האָט זיך האַסטיק אַריינגעגליטשט אין „טאַימס-
סקווער“, איז אים אומגעריכט געקומען אויפן זינען אַן אַלטע געשיכט-
טע פון דער ווייטער קינדהייט: די מעשה מיט יענעם יינגל, וואָס
איז געגאַנגען אין חדר און אויפן וועג איז אים אונטערגעקומען
אַ הונט און האָט אַרויסגעכאַפט זיין בולקע פון האַנט. האָט דאָס יינגל
אַ נעם געטאָן דעם סידור פון אונטערן אָרים, אים אַ וואַרף געטאָן
צום כלב און אויסגערופן:

— „אַז דו האַסט צוגענומען די בולקע, טאָ נעם זשע אויך דעם
סידור און גיי דו אין חדר!“

ער איז שנעל אַרויס אויף דער פּלאַטפּאָרמע. הינטער אים האָבן
זיך רעשידיק פאַרקלאַפט די טירן פון וואַגאָן.

* *
*

די ליכטיקע שיין פון „טאַימס-סקווער“ האָט אים ווי אָפּגעגאַסן
מיט אַן עמער קאַלט וואַסער. רעכטס און לינקס, אויבן און אונטן,
פון אונטערערדישע טונעלן ביז צימערן אויף אַ הונדערטסטן גאַרן, פון
מזרח-טייך ביז די וואַסערן פון האַדסאָן און איבער די כוואַליעס פון
דער לופט האָבן מענטשן געהאַוועט, זיך געיאָגט, געקויפט און פאַר-
קויפט, פאַרשלונגען פּראַנקפורטער-וואַרשטלעך מיט גאַרטשיצע און
באַטראַכט שרייענדיקע רעקלאַמעס פון אָפּפיר-מיטלען און קינאַ-

פּאַרס, געלייענט די אינטערנאַציאָנאַלע ידיעות, וואָס האָבן זיך גע-
וויקלט אַרום דער פּאַסאַדע פון דער „כאַימס“ געביידע און שטודירט
די בערזע-קורסן פון דער לעצטער מינוט.

די שפּיגלעכע-געדאַנקען, וואָס האָבן זיך אויסגעוועכט אין
הערי'ס מוה אין משך פון דער לאַנגער רייזע דורך די טונקעלע טו-
נעלן, זיינען צעבלאָזן געוואָרן ווי אַ רויך און זיך צעשוואַמען צווישן
די וואַלקן-קראַצערס. ער האָט איינגעאַטעמט פּולע לונגען פון דער
שאַרפּער ביזנעס-לופט און איז געוואָרן אויס פּלאָזאַף. ער איז וויד-
דער געווען אַ קרעמער פון די בראַנס.

ער האָט אַ וואַונק געטאָן צו אַ פאַרביי-פאַרנדיקער טאַקסי און
זיך געהייסן פירן אייליק צום פּאַרט.

* *
*

פּנחס-פיער און „מאַדמואַזעל“ מאַדעסט — ווי ער האָט זי נאָך
אַלץ גערופן אין געדאַנק — זיינען געשטאַנען צווישן די פּאַסאַזשיר,
אויפן דעק און אַראָפּגעקוקט צום עולם אונטן.

— וועסט אים דערקאַנען? — האָט זי געפרעגט.
זיי האָבן גערעדט פּראַנציוויזש.

— וועמען? דעם פעטער הערי? איך קאָן דאָך אים כלל ניט
— האָט ער פּונדעסכוועגן געזוכט מיט אַנשטרענגונג צווישן וואַרטנ-
דיקן עולם.

— אַה, יאָ! ...

— ווען ער איז אַוועק קיין אַמעריקע, בין איך נאָך כלל אויף
דער וועלט ניט געווען.

דער טשעק און „די אייביקע קוואלן“

— יא, כ'האָב פאַרגעסן. צוליב ... צוליב דעם אַלעמען בין
אײך אַ ביסל צעטומלט.

— נאַרישקייטן! — האָט ער אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט.
די שײף האָט זיך לײכט געווינט. דער עולם, אַן אויפגערעגטער,
האַט געקוקט מיט אַ ציטער אויף דער אויסגע'חלומ'טער ערד צו-
פוסנס, אויף די וואַלקנראַצערס, אויף דער ריזיקער שטאַט פון שטיין
און שטאַל, וואָס האָט זײ אויפגענומען שווינגנדיק, ווי אַ ספּינקס, און
באַהאַלטן אין אירע אינגעוויידן דעם סוד פון זייער צוקונפט. מאַך-
דעסט האָט זיך געקראַמפט אַן איר מאַנ'ס אַרים. אים איז פאַרגעקו-
מען, ווי זײ וואַלט געפליסטערט אַ שפּרוך. ער האָט אויפגעכאַפט אַפּ-
געריפענע ווערטער:

— פינחאס ... יאָמטעו ... חתונה ... כשר ... מיקי ...

— וואָס מורמלסטו? — האָט ער זיך באַמיט צו שמױכלען.

זי האָט זיך פאַרשעמט:

— כיווייס ניט, אײך שרעק זיך אזוי פאַר דער ערשטער באַגע-

געניש.

— ערשטנס הייסט עס מקווה און ניט מיקי — האָט ער געזאָגט

— און אויסערדעם קענסטו עס בכלל אַרויסוואַרפן פון דיין רע-

פערטואַר. זײ נוצן עס מסתמא קוים אין ניו-יאָרק.

— גוט, בעסער אזוי! — האָט מאַדעסט זיך עטוואָס באַרו-

איקט.

זי האָט אָפּגעלאָזט פיער'ס האַנט און האָט אַ שפּאַן געטאָן אויף

צוריק. מיט אַ פֿינקער באַוועגונג האָט זי פאַרוואַרפן אויף הינטן

אירע בלאַנדע, קורץ-געשאַרענע האַר:

— און ווי זי אײך איצט אויס? — האָט זי זיך אויסגע-

שטרעקט ווי אַ מאַנעקען.

— ווי א בעלגיש שיקסל! — האָט פּנחס־פּיער גע'פּסק'נט,
זאָגנדיק דאָס לעצטע וואָרט אויף יידיש.

— ניין, זאָג! — האָט מאָדעסט זיך ברוגז'ט.

— איך זאָג דאָך דיר! ווי ווילסטו אויסזען? ווי אַ רביס
אַ טאָכטער?

מאָדעסט האָט זיך אָנגעכמודעט. איר העל, קינדיש פנים האָט
זיך פאַרקרימט. אַט-אַט און טרערן וועלן אַ פלייז טאָן פון אירע
אויגן. מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ האָט זי גערעדט צו זיך אַליין:

— איך ווייס, דו האָסט מיך מער ניט ליב. איצט האָב איך קיין
נעם ניט, כ'בין דאָ איינע אַליין, צווישן פרעמדע מענטשן, אין
אַ פרעמדער וועלט.

זי האָט גערעדט ערנסט, מיט איבערצייגונג. פיער האָט אַ שפּרייז
געטאָן צו איר, פאַרלייגט אַן אָרים אַרום איר טאַליע און זיך צוגע-
בויגן נאָענט צו אירע ליפּן:

— נו, זיי רואי, קינד, עס וועט שוין אַלץ גוט זיין, וועסט
זען! — האָט ער זי געטרויסט.

— לעבן דיר פיל איך זיך זיכערער — האָט זי זיך געטוליעט
צו אים. אירע אויגן האָבן אויפגעשיינט און באַטראַכט מיט נייגערי-
קייט די גרויסע שטאָט.

זי האָט אַ סך שאַרפּער געפילט די איינזאַמקייט און פאַרלאָרנ-
קייט פון אין-דער-פרעמדס. פאַרן געניטן וואָגלער פּנחס-פּיער איז
אַ ניער ברעג ניט געווען קיין נאָווינע. „מאדמואַזעל" מאָדעסט האָט
פון תמיד אָן געלעבט אין דער היים. אפילו בעת די שווערע יאָרן
פון דער דייטשער אָקופאַציע האָט זי געפילט די זיכערקייט פון באַדן
אונטער די פּיס. אמת, דאָס לעבן איז אין יענע יאָרן געווען הפּקר.

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלן“

אַבער געווען איז עס נאָר צייטווייליק, ווי בעת אַ שטורעם אויפן ים.
און צום ים און שטורעם איז זי געווינט געווען פון קינדווייז אויף.

* * *

זי איז אויפגעוואַקסן אין אַ קליינעם פישער-דאָרף ביים ברעג
פון אַטלאַנטיק. איר פאָטער, דער אַלטער בענוא, האָט געהאַט אַ דאָר-
פישע אַכסניא פון פיר צימערן און אַ קליינע ווירטשאַפט פון אַ גאָרטן,
אַ פאָר טויז עופות און עטלעכע חזרים. פון צייט צו צייט פלעגט
ער אַרויספאַרן מיט אַ נעץ אויפן ים. די ספעציאַליטעט פון „הויז“
איז באַשטאַנען פון פרישע, רויט-געפארעטע ראַקעס, קראַבן און וויר-
סן עפּל-וויין.

זומער פלעגן דערשיינען געסט פון שטאָט, מייסטנס יונגע פאָר-
לען, וואָס האָבן געוואָלט פאַרברענגען זייערע פרייע וואַכן ביליק און
מיט זיך אַליין. סוף-וואַך פלעגן דאָ איינשטיין סטודענטן מיט זייערע
„קליינע פריינדיגס“ — מאַדעלקעס אָדער שניידערקעס. טיילמאָל זיי-
נען אַריינגעפאלן געסט פון אויסלאַנד — טוריסטן פון לאַנדאָן און
אַפילו אַמעריקע, אויף זייערע וועגן קיין פאַריז און איטאַליע —
אָדער אַרימע שריפטשמעלער און מאַלער, מיט בלאַכע געזיכטער, אין
אויסגעריבענע אַנצייגער. זיי האָבן מיטגעבראַכט גרוסן פון דער וויי-
טער, גרויסער וועלט.

ווינטער-צייט איז דאָס דערפּל געזונקען אין פינסטערניש. דער
ווינט האָט געהוליעט צווישן די פעלזן פון ברעג און דער ים האָט
זיך געריסן מיט קול־קולות. אין אָונט האָבן זיך אַריינגעכאַפט
שכנים, דורכגענעצטע פישערס מיט טיפע קנייטשן אויף די שטערנס
און פאַרהאַרטעוועטע דלאַניעס, האָבן אָפגעטרייטלט דעם רעגן פון
די אויפגעשטעלטע קאָלנערס און באַשבעלט אַן עפּל-וויין אָדער אַן

אפערטיוו. זיי האָבן פויל און לאַנגזאַם געשפילט אַ פאַרטיע „בער-לאָט“, געצויגן געמיטלעך פון שווערע, אָפגעסמאַליעטע לויסקעס און אַרײַנגעוואָרפן אַ וואָרט וועגן וועטער, די פּרײַזן פון פיש און דעם טעם פון היינטיקן וויין.

מאָדעסט האָט געלערנט מיט איבערײַסן אין דער איין-צימער שולע פון דאָרף, האָט געפאַשעט די גענרו און געקאָרמעט די חזירים. זונטיק איז זי געגאַנגען אין דער אַלטער, שטיינערנער קירכע, האָט מיטגעזונגען די הימען און הללויה'ס און זיך צוגעהערט צו די ווונדער-געשיכטעס פון דער ביבל, וואָס זיינען געווען אויסגעמאַלט אויף די פאַרביקע שויבן פון דער פאַרטונקלטער געביידע.

שוין נאָר יונג האָט מאָדעסט אַרויסגעהאַלפן דער מוטער ביים אויפּרוימען די צימערן פון דער אַכסניא. זי האָט אַרויפגעבראַכט טאַצן מיט פּרישטיק צו די געסט, וואָס זיינען ביז שפעט געבליבן אין די בעטן. די אומבאַקאַנטע לעבנס און דער גלאַנץ פון די ווייטע, פּרעמדע שטעט האָבן גערייצט איר פאַנטאַזיע. שאָטנדיק און פאַרנעד פּעלט האָט זי געאַהנט די אָפגעשפילטע דראַמעס און ליבעס. זי האָט באַקומען טרינק-געלטער און געזאַמלט דאָס געלט אויף דעם שפּאַר-קאַסע פון דער פּאַסט. ווען זי איז עלטער געוואָרן, האָט זי אַ לענגערע צייט געאַרבעט אַלס קינדער-מידל ביי אַן ענגלישער פאַמיליע, וואָס האָט פאַרבראַכט די זומערן אין אַ הויפּישן פּאַלאַץ פון דער געגנט.

צו זעכצן יאָר איז זי צום ערשטן מאל געגאַנגען אליין טאַנצן אויף אַ באַל. זי האָט זיך פאַרפּוצט אין די שענסטע פון די קליידער, וואָס זי האָט באַקומען אַ מתנה פון דער ענגלישער דאַמע. דער גרוי-טער זאָל פון דער קרעטישמע איז געווען באַהאַנגען מיט קאָלירטע פענדלעך און לעמפלעך, און געפאַקט פון טיר צו טיר. די מוזיק האָט רושיק געשאַלט. מאָדעסט האָט זיך געווינט צום טאַקט אין די

דער טשעה און „די אייביקע קוואלן“

אָרימס פון געזונטע יונגען און איז אַריבער פון האַנט צו האַנט. די שרייאַקע פאַרבן און הילכיקע טענער האָבן זי לויכט פאַרשיכורט. עטלעכע היימישע יונגעלייט האָבן אָנגעהויבן זי אָפּוואַרטן אין די פרייע אַוונטן פון סוף-וואָך. אין דאָרף האָט מען געהאַלטן, אז עס וועט קומען צו אַ געשלעג. אויסגעבראַכן איז גאָר אַ וועלט-מלחמה. די ענגלישע טוריסטן זיינען אַוועק מיט דער ערשטער שיף. די היימישע יונגעלייט האָט מען צוגענומען אין מיליטער. דעם גאַנצן זוינטער איז געווען אומעטיק און מען איז געגאַנגען פרי שלאָפן. אין מיטן פּרילינג זיינען דערשינען עראָפּלאַנען אונטערן הימל און טאַג-קען אויף דער ערד. הינטער זיי האָבן אַרײַנגעמאַרשירט די דייטשע חיילות.

* *

*

פיער האָט געהערט צו אַ גרופע פון „ווידערשטאַנד“, וואָס האָט פּרובירט זיך אַריבערכאַפן איבערן קאַנאַל, קיין ענגלאַנד. אַן אומ-געריכטער שטורעם האָט צוריקגעטריבן דאָס שיפּל און עס צעקלאַפּט אַן אַ פעלדן, ניט ווייט פון ברעג. דער אַלטער בענוא האָט געפונען דעם געראַטעוועטן בחור, אַן אויסגעהונגערטן און צעדראַפּעטן, אין אַ באַרג היי, אויפן בוידים פון זיין שטאַל. ער האָט אויסגעהערט זיין געשיכטע און זיך בשעת מעשה ישוב-הדעת'דיק געקראַצט אין קאַפּ. קומענדיק אין שטוב, האָט ער תחילת געענטפערט ביזולעך, מיט אַ בורטש, אויף די פראַגעס פון זיין ווייב און טאַכטער. ס'איז געבליבן, אז דער פרעמדער זאָל זיך אויסבאהאַלטן אין שטאַל, ביז עס וועט זיך מאַכן אַ געלעגנהייט צו פאַרלאָזן די שמרענג באַוואַכטע זאַנע פון ברעג ים. עסן האָט מען אים געטראָגן ביינאַכט

און ווייל יונגע מיידלעך האָבן זיך פרייער געקענט באַוועגן נאָך דעם זון-פאַרגאַנג, האָט מאָדעסט אים געבראַכט די זופ מיטן שטיקל ברויט.

— א דאַנק! — האָט ער אויפגעהויבן צו איר די אויגן, זי האָט שווייגנדיק געווארט אויף די לידיקע כלים. ווען ער האָט געענדיקט עסן, האָט זי אומדרייסט אַ פּרעג געמאָן:

— איר קומט פון ווייט, מעסיע?

— פון פאַריז.

— געאַרבעט דאָרטן?

— געאַרבעט, געלערנט צו ביסלעך...

מאָדעסט האָט געהאַלטן דאָס לידיקע שיסעלע אין דער האַנט און זיך אַלץ ניט גערירט פון אָרט.

— אין שלום-צייט פלעגן אַהער אָפט קומען פאַרזוער — האָט זי אַ זאָג געמאָן נאָך אַ לענגערן שטילשווייגן — פון מאָנפאַרנאַס... לאַטיינישן קוואַרטאַל...

— וואָס דערציילן זיי אין ראַדיאָ וועגן דער מלחמה? — האָט פיער געפרעגט.

— כ'ווייס ניט — האָט זי זיך פאַרשעמט.

זי האָט זיך ווייניק אינטערעסירט מיט די נייעסן פון קריג. שוין מאָנאַטן און יאָרן ווי מען האָט זיך געשלאָגן און געשלאָגן. די נעמען פון די דעראַבערטע שטעט און שלאַכט-פּעלדער האָבן איר סאַג ווי גאַרניט געזאָגט. איצט האָט זי אָנגעהויבן זיך צוהערן צום ראַדיאָ. אין אָונט האָט זי איבערגעגעבן פיער'ן די לעצטע מעלדונגען. ער האָט איר אַרויסגעהאַלפן מיט די נעמען פון שטעט און לענדער, וואָס זי האָט ניט געקענט ווי געהעריק אַרויסריידן.

דער טשעק און „די אייביקע קוואלן“

— ביסט געווען אין די אלע לענדער? — האָט זי באוונ-
דערט זיינע ידיעות.

— ניט אין אלע... — האָט ער געשמייכלט.

מיט אומגעדולד האָט זי געווארט אויף די שעה'ן פון דער
נאַכט. מיטן צופאַלן פון אָונט פלעגט זי זיך אַדורכשלייכן דורכן
טונקעלן הויף און אַרויפשאַרן צו אים אויפן בוידים. די ערשטע פּאָר
מאַל האָט זי מיטגענומען אַ לאַמטערנע. דערנאָך איז זי געגאנגען אין
דער פינסטער. „ס'איז זיכערער“ — האָט זי זיך אַליין געזאָגט אַ תירוץ
— „און מיט פייער אויף שטרוי איז געפערלעך!“

אין דער פינסטער האָבן זייערע הענט זיך באַרירט. אַ וויילע
זיינען זייערע פינגער געבליבן צוזאַמענגעפלאַכטן. מאַדעסט האָט
אויפגעציטערט מיט דערוואַרטונג. — האָט ער זי אַ צי געטאָן צו
זיך? — זי האָט זיך אַ בויג געטאָן און געקניט נעבן אים אויפן
היי. זי האָט זיך ניט קעגנגעשטעלט, ווען ער האָט פאַרוואַרפן אַן אַרים
אַרום איר נאַקן און געזוכט אירע ליפן.

— איך בין שמעכעדיק ווי אַ יאָזשיק — האָט ער זיך ענטשול-
דיקט — שוין באַלד אַ וואָך זיך ניט ראַזירט.

— עס מאַכט ניט אויס! — האָט זי אַ זאָג געטאָן שטיל.

איר יונג-מיידלשע ברוסט האָט געצאפלט, ווען זי האָט אָפגע-
כאַפט דעם אָטעם. זי האָט זיך אַוויסגעלייכט און אַרויסגעצופט די
צוגעטשעפעטע שטרוועלעך פון איר קלייד:

— איצט מוז איך גיין, מיין טייערער! זעוועל צוריק קומען שפע-
טער, גוט?

— גוט, מאַדעסט!

זי האָט זיך אַראַפגעלאָזט איבער דער וואַקלדיקער ליטער. אַ וויי-

לע האָט זי זיך אויסגעגלייכט. נאָר איר קאָפּ האָט אַריבערגעקוקט צו אים.

— אויף באלד, מיין טיערער! — האָט זי אַ מורמל געטאָן און איז פאַרשוונדן אין טונקל.

ווען זי איז צוריק געקומען, האָט שוין פיער האַלב-געדרימלט. איינגעדרייט אין אַ שלאָף-ראָס האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט נעבן אים. — ס'איז דיר קאַלט?

— גיין.

זי האָט אים צוגעדעקט מיטן ראַנד פון איר ראָס:

— די נאַכט איז קיל און פייכט — האָט זי געזאָגט — אַ טור מאַן שטייגט אויף פון ים.

איר וואַרימקייט האָט אים אַדורכגענומען. זיי זיינען געזונקען אין היי. — „דערציילט מיר!“ — האָט זי געבעטן. — „וואָס?“ — „וועגן דיין אַמאָל... די גרויסע שמעט... דייע וואַנדערונג-גען...“ די אויסגעהוילטע נאָרע איז פול געוואָרן מיטן ריח פון היימיש-געמאַכטן זיף און פריש-געוואַשענעם מיידלשן לייב. אַ שטיל פליסטערן איז אויפגעגאנגען און זיך געלאָשן.

— דאַרפסט נאָך ניט גיין? — האָט פיער איר דערמאָנט.

— גיין, די אַלטע שלאָפן סאי ווי.

פון דעמאָלט איז זי יעדן אָונט ווידער געקומען אין אַ שפעטער שעה. זי האָט זיך כסדר אומגעקערט צו זיין פאַרגאַנגענהייט. ס'איז ניט געווען קיין סתם נייגעריקייט — זי האָט געוואַלט תופס זיין זיין וועזן. איין מאָל האָט פיער ווי דרך-אנב אַ זאָג געטאָן :

— דו ווייסט, מאַדעסט, אַז איך בין אַ ייד?

— וואָס איז דאָס אַזוינס?

פיער האָט אַ ווילע געשוויגן. ער האָט געזוכט די פאַסיקע זוּער.

דער טשעק און „די אייביקע קוואלן“

טער. אבער זיינע דערקלערונגען האָבן נאָרניט קלאָר געמאַכט — זיי האָבן נאָר פאַרפלאַנטערט אירע געדאַנקען. אין דער אַרומיקער טונקל-קייט האָט זיין געשטאַלט זיך צוגענויפגעגאַסן מיט די ביבלישע פיגורן פון אירע קינדערשע פאַרשטעלונגען און אירע יוגנטלעכע אַהנונגען זועגן די אויסטערלישע לייט פון די גרויסע, פרעמדע שטעט.

— אָבער דו האָסט מיך ליב? — האָט זי קורץ באַמערקט, זוען ער איז אַנטשוויגן געוואָרן.

— יאָ! — האָט פיער געגלעט אירע האָר. זיינע פינגער האָבן זיך אַ שאַר געטאַן איבער איר נאַסן, צו אירע פאַרונדיקטע אָרימס.

— נעם מיך אַרום! — האָט זי געמורמלט — שטאַרקער!
צומאָרגנס האָט זי אין ראַדיאָ אויפגעכאַפט דאָס וואָרט „יידן“.

— אַה-אַה! — איז זי געוואָרן אויפמערקזאַם. אין אַזונט האָט זי דערצײלט פיער'ן וועגן גרויסע אָבלאַוועס אויף יידן אין פאַרין.

זי האָט אָנגעהויבן שמריקן אַ סוועטער פאַר אים. די פלינקע באַוועגונגען מיט די שפּיזלען האָבן געוועקט אַן אומרו אין די שפּיצן פון אירע פינגער. זי האָט אַזוי אַרום אויך בייטאַג געפילט פיער'ס נאָענטקייט. אין די נעכט איז זי אַלץ לענגער פאַרבליבן אין זיין באַהעלטעניש. ווען זי האָט זיך איין מאָל מיטן גרויען פון באַנינען אַרײַנגעשלייכט אין שטוב אַרײַן, איז איר אַ ווייסע פיגור אַנטקעגן געקומען אויפן שוועל. ס'איז געווען די מוטער:

— דו קומסט פון אים! — האָט זי געצאָרנט — לויפט אַרום זוי אַ צײַג אין די נעכט! ...

מאָדעסט האָט געשוויגן. די אַלטע האָט זיך ניט געקענט באַ-
דואיקן:

-- עס טאָגט שוין! דו האָסט נאָך קיין חרפה ניט? --
מאַרגן זאָל ער אוועק פון דאַנען!
-- און אז ניט? -- האָט מאָדעסט זיך אָנגעשטעכלט.
זי איז מיטאַמאָל דערוואַסן געווארן און ארויסגעוויזן אַ שטאַנד
קן ווילן: געקראָגן פאַלשע דאָקומענטן פאַר פיערן און צוגעגרייט
שפייז אויפן וועג. אין אַ פאָר טעג אַרום האָבן זיי זיך געזעגנט:
-- כ'וועל דיך שוין קיין מאָל מער ניט זען! -- האָט זי זיך
געטוילעט צו אים מיט טרעטן אין די אויגן.
-- כ'וועל קומען! אויב איך וועל נאָר בלייבן לעבן וועל איך
צוריק קומען צו דיר.
-- און איך וועל דערווילע פאַרענדיקן שטריקן דיין סוועטער
-- האָט זי אים פאַרויכערט.

* * *

ער איז צוריקגעקומען נאָך דער באַפרייאונג. איצט האָט ער
געווינט ביי די בענזאָ'ס אין הויז. מען האָט אים גלייך אויפגענומען
ווי אַ חתן: די אַלטע האָט אים אָנגעגאָסן אַ שיסל זופ ביזן ראַנד
און מכבד געווען מיטן בעסטן שטיקל פֿלויש; דער אַלטער האָט אים
מיטגענומען אויפן ים און צוגעדעט, ער זאָל בלייבן מיט זיי אין דאָרף:
-- גענוג זיך אַרומגעוואַלגערט איבער דער וועלט! -- האָט
ער גערעדט, ציענדיק פאַמעלעך פון זיין פאַר-דער-מלחמה־ריקער
ליולקע -- אַרבעט איז דאָ פאַראַן גענוג, פֿרנסה אויך. די עפל וועלן
היי-יאָר זיין געראַטן און מ'עט האָבן אַ גוטן וויין. מ'עט איינלייגן
פֿלויש אויף ווינטער. מאָדעסט וועט דיר זיין אַ גוט ווייב, און טאָמער
וועט זי זיך דיר אַמאָל צועסן, וועסטו אַרויספאַרן אויפן ים, אויפן
ים איז קיין מאָל ניט לאַנגווייליק.

פנחס-פיער האָט אויסגעהערט און געקלערט, אז דער אלטער איז גערעכט. אָבער ווי לאַנג וועט ער דאָ אויסהאַלטן? מאָדעסט האָט אים ניט אָפּגעלאָזט פון זיך. זי האָט אים געקוקט אין די אויגן און געוואַרט: זי וועט גיין וואו ער וועט גיין — — —

ער האָט זי מיטגענומען קיין פּאַריז. זיי האָבן געוווינט אין אַ קליין צימערל, אין אַ ווייטער געגנט. פון צייט צו צייט פלעגט ער זי מיטנעמען אין שטאָט אַרײַן, צו גוטע פּרײַנט. ס'רוב האָט מען זיך געטראָפן בײַ אַ חבּר אין אַן ענגן האָטעל-צימערל. מען איז געזעסן אויף די בעטן און אויפגעקאָכט טײַ אויף אַן אַלקאָאָל-מאַשינקע. צוליב מאָדעסט'ן האָט מען גערעדט פּראַנצױזיש, אָבער אין דער היץ פון דער דיסקוסיע פלעגט מען אַרײַבער אויף ייִדיש. אזוי צו אזוי האָט זי קױם געכאַפט וועגן וואָס מען איז זיך מתווכח: פּרײַהייט און סאַציאַליזם, גלױת, אַרץ-ישראל און ייִדישע קולטור. אפילו די נעך מען פון די פּאַרטייען האָט זי קױם פּאַרגעדענקט. זי האָט זיך אָבער באַמיט תּוֹפֶס צו זײַן די פּראָבלעמען פון פּיערס וועלט און עס האָט זיך איר געדאַכט, אז אין די דאָזיקע דיסקוסיעס, אין די אָנגערויכער-טע האָטעל צימערלעך, וועט זי געפינען דעם פּוּתֵר חלום צו זײַן דער-קלערונג — אין יענער נאַכט, אויפן שטאַל-בוידים — אז ער איז אַ ייִד.

— אַה, אָט דאָס איז עס! — האָט זי אָפּטמאָל אַ זאָג גע-טאָן צו זיך אַלײַן, ניט וויסנדיק אזוי גענוי, וואָס דאָס איז.

גאַנץ צופּעליק האָט פּנחס-פּיער איבערגעליענט אין אַ ייִדישער צײַטונג, אז הערי (פון דער היים הערש) באַאַנדױוין פון באַאַנקס נ. י. זוכט זײַנע לעבן געבליבענע קרובים אין יוראָפּ: די קינדער פון זײַן ברודער חיים-עזר, אייניקלעך, פון רב פּנחס דער בעל-קורא. א. א. וו.

* *
*

עם האָט גאַרניט געהאַלפֿן : הערי האָט ווייטער געטראכט. אין קראָם האָט עס ווייטער געזשומעט, ווי שטענדיק : „הערי, אַ באַטל מיַלך!“ „איר וועט היינט ניט קריגן קיין פּרישע זעמל, הערי?“ אָבער אין קאַפּ האָבן זיך אים געוועכט גאָר אַנדערע געדאַנקען, עפעס גאָר ניט מעלמא דנן, ניט פון אונדזער ביזנעס-וועלט, הייסט עס.

די קרובים פון מעכר לים האָט ער פֿאַר דער צייט כמעט ניט געזען. ער האָט זיי נאָר געבראַכט פון שיף אין זייער קליינער דירה'לע. די מיסעס האָט זיך אין משך פון דער וואָך מיט זיי אַרומגעפירט : איז געגאַנגען מיט זיי איינקויפֿן אַ ביסל מלבושים און קלייניקייטן פֿאַר דער באַלעבאַטישקייט, האָט זיי אַרויסגעפירט אויף אַ שפּאַציר אין נאָענטן פּראָספעקט-פּאַרק און געוויזן מאָדעסט'ן, וואו מ'קען איינ-קויפֿן כּשר פֿלויש אין ברוקלין. זי האָט זיך גאַרניט געקענט אָפּלויבן פון די „קינדער“ און דער'עיקר'שט האָט מאָדעסט געוואונען איר האַרץ :

— אַ טייער קינד, שטיל ווי אַ טויב — האָט זי דערציילט הערי'ן — און אַלץ איז ביי איר רעכט : אַזאַ קלייד, צי אַזאַ קלייד. .. נאָר איר נאָמען וואָלט מען געדאַרפט בייטן. דו ווייסט ניט ווי מען זאָגט מאָדעסט אויף ענגליש ?

הערי האָט ניט געוואוסט. זיין פֿלימעניק, חיים עוזר'ס זון, האָט ביסלעכווייז בכלל פּאַרלאָרן אין זיינע אויגן דעם זין פון אַ בשר ודם, פון סתם אַ מענטשן. פּנחס איז אויסגעוואַקסן צו אַ סימבאָל, אַ פּרינציפּ, אַרום וועלכן הערי האָט געפירט אַ קאַמף מיט זיך אַליין

דער טשעק און „די אייביקע קוואַל“

— אַ מין משפט, אין וועלכן ער איז געווען סאי דער סניגור סאי דער
קטיגור :

„פאַרוואָס עפעס דווקא ער ? “ — האָט ער איינגעטענה'ט
מיט זיך אליין — פאַרוואָס מוז עפעס פּנחס איבערנעמען די „אויב-
קע קוואַל“ מיט דער גאַנצער יידישקייט ? ... נו, און מיינע איי-
גענע קינדער ? “

קומענדיק פון שיף האָט ער תּהילת גענומען העכערן דעם טשעק:
350 דאָלער ... פיר הונדערט ... ווען ער איז דערנאָנגען צו די
פיר הונדערט מיט פּופּציק דאָלער, האָט ער זיך פּלוצלונג געכאַפט, אַז
די מעשה איז עפעס ניט גלאַט : אַז ער וויל זיך דאָ פון עפעס אויס-
קויפּן.

— פון וואָס ?

ביסלעכווייז האָט ער אָנגעהויבן תּופּס צו זיין זיינע אומהיימ-
לעכע געפילן אין מאַנהעטן-עקספּרעס : „משה קבל תורה מסיני ומסרה
ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים ל... אזוי ביז הערין, און הערי
צו זיין פלימעניק פּנחס... וואָס ? ער איז דען אַן עקר ? האָט ער
דען קיין קינדער ניט ? וואָרים ממה נפשך : אויב ס'איז אַ גוטע
זאָך ? ... אלא וואָס דען, אויב ניט — טאָ פאַרוואָס עפעס גראַדע
פּנחס ? ער קומט דאָך פון דאָרטן, פון גיהינום ! קנאַפּ האָט ער
זיך דאָרט אָנגעליבן ? ער איז דאָך שיר-שיר ניט אומגעקומען.

נו, און זיינע אייגענע קינדער ? — האָט הערי מיטאַמאָל אָנגע-
הויבן מלמד זכות זיין — וואָס האָט ער אייגנטלעך צו זיי ? זיי זיינען
דאָך אַמעריקאַנער, היגע-געבוירענע, טאָ פאַרוואָס זאָלן זיי לידן אויף
דער וועלט ? מיט וואָס זיינען זיי ערגער פון אַלע אַנדערע באַיעס ? אין
אַמעריקע זיינען אַלע אַמעריקאַנער : די איטאַליענער, די איירישע,
די פּאָליאַקן אַפילו ...

נו, יא, זיי האָבן געביטן זייער נאָמען, האָבן אָפגעקירצט דעם
בראַנדווין, א שטיקל פון דאַנען, א שטיקל פון דאָרטן און זיי הייסן
בראַון, מיט א דאָבל-יו. איז פאַרוואָס-זשע ניט? דעם גרויסן נחת,
וואָס זיי האָבן עם געהאַט פון נאָמען בראַנדווין! אַמעריקע איז
טאַקע א „פרי קאָנטרי“, אָבער א צו-יירדישער נאָמען איז דאָך א
שטיקל שטער, קיין מעלה אַודאי ניט!

סי'הייסט פון דער אַנדער זייט הייסט עם ניט, אַז שוין, אויס
יידן. מיילא, וואָס שייך אמונה וואָלט ער ניט געקאָנט זאָגן אויף זיכער,
צי ס'איז פאַראַן א גאָט אָדער ניט. אָבער וואָס שייך יידן — וואָס
הייסט א וועלט אָן יידן? א וועלט אָן יידן איז ווי... א חתונה
אָן כלי-זמרים! איר שטעלט זיך עפעס פאַר א וועלט פון גאַלע גוים?
מען טרינקט ווהייסקי, מען פירט מלחמות, מען ממית'ט זיך, מען
פרעסט, מען זויפט. נו, און די תורה? און צו וועמען וועט משיח
קומען? אָדער ווי די היינטיקע זאָגן: גערעכטיקייט? וואָרים וואָס
קען א גוי וויסן פון גערעכטיקייט? אמת, זיי וויסן אויך: סאָציאַ-
ליזם, פאַרטייען, יוניאָנס — אָבער ס'איז ניט דאָס! ס'איז פאַליטיק
און וואו פאַליטיק שמעקט עם מיט רציחה. א ייד, זעט איר, וואָס כסדר
ער כאַפט קלעפ, בכל דור ודור, פון עמל'ס צייטן אָן, ער ווייסט
דעם טעם פון ליידן. „וידעתם את נפש הגר...“ אָבער אָן יידן?
אַז קיינער וועט ניט כאַפן קיין קלעפ, וועט דאָך ווערן א וועלט פון
גאַלע רוצחים, רחמנא ליצלן!

„אָבער וויפל איז דער שיעור צום ליידן?“ — האָט הערי א
וויילע שפעטער אויסגעדרייט דעם דישעל — „מיילא אליין, איז פאַר-
פאַלן, א ייד איז שוין געווינט צו די צרות. אָבער די קינדער? זיי
זיינען דאָך שוין אַמעריקאַנער, היגע-געבוירענע!“
צום שלים מזל איז נאָך אים פונקט דעמאָלט אַריינגעפאַלן אין

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלן“

דער האַנט דאָס ליד פון איינעם אַ פּאָעט וועגן דער „עקידה“. אַז ער ליינעט נאָר קיין מאָל קיין פּאָעזיע ניט! אָבער אזוי ווי ער איז געווען צעדולט פון די אַלע רעיונות און דאָס ליד האָט זיך געמאַכט אין זונטיקדיקן „פּייפּער“, האָט ער עס איבערגעלייענט. דווקא אַ שווער ליד געווען, מיט מאָדנע ווערטער און צעדרייטע שורות, ווי דער שטייגער ביי פּאָעזיע. אָבער הערי האָט צוגעלייגט קאָפּ און עס צעקייט, און ער האָט טאַקע אַרויסגעדראַנגען פון ליד, וואָס יענער, דער פּאָעט, מיינט :

אַז זינט אַברהם אבינו האָט געפירט זיין איינציקן זון צו דער עקידה, מוזן עס יידישע טאַמעס טאָן בכל דור ודור. תחילת האָט זיך הערי דערפילט שולדיק, ווי יענער וואָלט טאַקע אים פּערזענלעך געוואָלט אַ שטאָך טאָן. אָבער באלד איז ער געוואָרן אַש להבה אויפן פּאָעט און וואָס ווייטער אַליץ מער :

ס'הייסט? אַוודאי וויל ער, אַז זיינע קינדער זאָלן זיין יידן, אָבער וואָס עפעס כסדר עקידה? איין מאָל אין אַ יובל, מילא... אָבער אַלע מאָנטיק און דאָנערשטיק? ! אפילו אין נאַנצן הומש קומט דאָך פאַר די עקידה נאָר איין מאָל, והשנית מאַכט זיך דאָרט גראַדע אַ באַראַן, וואָס גייט אין פייער אַנשטאָט דעם איינציקן זון, און דריטנט, — אַברהם אבינו האָט געפירט זיין זון צו דער עקידה, וויל גאָט האָט אים געהייסן. נו, און יענער פּאָעט? ער גלויבט דאָך מַסתמא גאָרניט אין גאָט! טאָ וואָס האָט ער זיך אזוי צע'עקידה'וועט, וואָס? אלא וואָס דען, ער מיינט עס סימבאָליש? גערעכטיקייט, מענטשלעכ-קייט? — איז פּאַרוואָס עפעס שטענדיק מיר? זאָלן זיך די גוים אַליין שלאָגן קאָפּ אָן דער וואַנט מיט זייער וועלט!

און אין איינעם פון יענע טעג האָט פּאַסירט דאָס אומפאַרמיר-לעכע: ווען הערי האָט אויפגעהויבן אַ קאַרטאָן מיט אייער, האָבן

זיינע הענט זיך גענומען טרייסלען און א פאָר טויז אייער האָבן זיך אַרויסגעגליטשט, זיך צעטראַסקעט אויף דער פּאָדלֶאָגע און געמאַכט דעם אמת'ן פיינקוכן. אזוינס איז אים נאָך ניט געשען פאַר די קנאַפּע פּערציק יאָר, וואָס ער האָט געהאַלטן אַ סטאָר!

און אזוי ווי אַן אומגליק קומט ניט אַליין, האָט ער אַ פּאָר שעה שפּעטער איבערגעקערט אַ גרויסן באַטל מילך און טאַקע גלייך אויפן רוקן פון אַ חשובער קונה'טע, וואָס האָט געטראָגן אַ שוואַרצן „פּויר־זשען־לעם“־פעלץ. ער האָט זי אָפּגעפּלֹכעט פון קאַפּ ביז די פּיס, דאָס שוואַרצע שעפעלע איז געוואָרן ווייס און דאָס ווייבל האָט שוין ניט אַוועקגע'הלש'ט.

— אָט האָסטו דיר די עקידה! — האָט הערי אזוי הויך אויסגע-
שריען איבער דער גאַנצער קראַם, אַז די ווייבער האָבן געמינט אַז ער-
איז, שונאי ישראל, פון זינען אַראָפּ.

* *
*

אָט אזוי זיינען קאָמפּליצירט געוואָרן הער'ס באַצויאונגען מיט דער וועלט, מיט גאָט און זיין אויסדערוויילטן פּאָלק. ביז דעמאָלט האָט ער אויפגעהאַלטן אַ גליקלעכן גלייכגעוויכט: ער האָט געלייענט די אַרטיקלען וועגן יידישקייט און די „סדרה“ פון דער וואָך אין די יידישע צייטונגען, איז געגאַנגען צוויי מאָל אַ יאָר אין יידישן וואָדע-ווייל אויף סעקאַנד עוועניו און איין מאָל — אויף אַ בענעפיט פון זיין „סאָסאיעטי“ — אין קונסט-טעאַטער און אויפן יערלעכן באַנקעט פון דער „סאָסאיעטי“ גופא. אויף פּסח האָט ער געקויפט מצה, ראש השנה האָט ער צוגעמאַכט אויף צוויי טעג די סטאָר און יום־כיפור האָט ער געפּאַסט און איז געזעסן אַ גאַנצן טאָג אין שויל.

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלן“

די משפחה האָט געפראָוועט ברית'ן, בר־מצוות און חתונות מיט געפילטע פיש און די געהעריקע כלי-קודש, כדת משה וישראל. ווען די קינדער זיינען געווען קליין, האָט מען אפילו אָפגעריכט אַ סדר און געקויפט פורים המן-טאַשן.

און מוצאי יום־כיפור פלעגט ער אויסשרייבן די טשעק'ס פאַר צדקה — פאַר יעדער חברה איר טשעק: פאַר ישיבות, מושב-זקנים'ס, ירושלים'ער כוללים, „יונאיטעד דזשואיש אפיל“, שפיטאַלן מיט זיי-ערע „לעידי אָקזילערי'ס“, פאַר קרקע נאָך הונדערט מיט צוואַנציק יאָר און פאַרן ייִוואָ, וואָס דאָס מיינט „יודישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט“.

לעצטנס צאָלט ער אפילו פאַרן „אַרבעטער־קאָמיטעט“. איי, וועט איר פרעגן, וואָס האָט ער צו טאָן מיטן אַרבעטער-קאָמיטעט, אז בסך-הכל איז ער גאָר קיין מאָל קיין אַרבעטער ניט געווען? איז עס קיין קשיא ניט: הלמאי צאָלט ער פאַרן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט? וואָס איז ער דען, אַ פראַפעסאָר?

און מיטאַמאָל האָט זיך דער איינגעשטעלטער גלייכגעוויכט גענוג-מען וואַקלען. ווען ער איז אין יענעם אַוונט, נאָך דער קאַטאַסטראַפּע מיטן לאַראַקולנעם פוטער, געקומען אַהיים, האָט אים זיין פרוי מקבל פנים געווען אויפן שוועל און אַ פרעג געטאָן:

— וואָס מיינסטו, הערי, זאָלן מיר מאַכן בלינצעס פאַר דער פאַרטי?

— וואָס ווייבער ליגט אלץ אין זינען! — האָט ער אַ ברומ געטאָן.

די מיסעס האָט זיך גענומען ברוגזין:

— זע נאָר, דאַכט זיך דינע קרובים, און גאָרניט — — —

ביי לייטן אזא שמה!

— גוט, זאל יא זיין בלינצעס, זאל ניט זיין בלינצעס! — האָט
הערי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט. און פאַר זיך גופא האָט ער
אָפגעזיפצט אין דער שטיל:
„גוי, דערצייל איר אַ מעשה! אַניט וועט זי עס פאַרשטיין?“

* *
*

צו דער „פאַרטי“ איז געקומען אַ גרויסער עולם. מען האָט זיך
פאַרזאַמלט פאַמעלעך. צוערשט איז דווקא דערשינען אַ קרוב פון דער
ווייב'ס צו, לואיס דער „פאַרער“, וואָס האָט געאַרבעט אין אַ שאַפּ
פון פעלצן. ער איז געווען אויסגעקאַכט אין דער וועלט־פּאָליטיק, האָט
געליענט די „מאַרגן-פּרויהייט“ און געשאַטן פעך און שוועבל אויפן
„פאַרווערטס“. געקומען איז ער מיט ווייב און שוויגער. הערי האָט
געשוויצט אונטער דער ווייבס קאַמאַנדע און אַרויפגעשמעלט אַ ים
מיט פלעשלעך אויפן טיש: קאַקא-קאַלאַס, פעפּסי-קאַלאַס, ביר און
סתם סאַראַ'ס. אויך אַ היימישן ווהיסקי און אַ פּראַנצווזישן קאַניאַק
— לכּבוד מאַדעסט'ן — האָט ער ניט פאַרגעסן אַרויפצושמעלן.

לואיס'עס ווייב איז גלייך אַוועק אין קיך אַרויסצוהעלפן דער
מיסעס און ער אליין האָט גענומען אַ כּוסה און זיך אַ נעם געטאָן
אויסצופּרעגן פּנחס'ן וועגן דער פּאָליטישער סיטואַציע אין איראָפּע,
דעם מאַרשאַל-פּלאַן און די פּראַנצווזישע מאַסן בכלל. מאַדעסט האָט
אויך פאַרזוכט פון קאַניאַק און מעשה מבין אים אַ ווילע געהאַלטן
אויף דער צונג און אויפן גומען. פּנחס האָט זיך געשראַקן טאַמער
כאַפט זי זיך אַרויס מיט אַ וואָרט און זי ניט אָפּגעלאָזט פון די אויגן.
זי האָט פאַרשמאַנען זיין וואונג און אַ פּרעג געטאָן:

— כּשר קאַניאַק, אמת?

דער טשעק און „די אייביקע קוואלן“

באלד זיינען דערשינען דער ברודער סעם פון ברוקלין מיט זיין ווייב. סעם איז געווען א געטרייער „פאָרווערטס“-לעזער און האָט געוויינטלעך געשטאָטן פֿעך און שוועבל אויף דער „מאָרגן-פרייהייט“. מען האָט פאָרגעשטעלט די קרובים. סעם'ס ווייב האָט אויף שנעל דערציילט, אז דער קומענדיקער סעזאָן אין ראַקאָוועי זעט ניט אויס צו זיין פון די בעסטע: „די היינטיקע קאָסטימערס זיינען ניט דאָס וואָס אמאָל“ — האָט זי פאָרויבערט. מען האָט גענומען צו קאפּעלעך משקה און די מיסעס האָט דערלאָנגט די געפילטע פיש מיטן שאַרפן כריין.

ביי די פיש האָבן דער „פאָרווערטס“ און די „מאָרגן-פרייהייט“ זיך שאַרף אַדורכגעווערטלט וועגן די נייע רעגירונגען פון פוילן און כינע. לואיס, דעם „פאָרייער“, איז אַריינגעפאלן אַ פשוט מיטל-שטיקל און אזוי ווי אַ גוטן אפּעטיט האָט ער אויך געהאַט, האָט ער זיין חלק גאָר שנעל אויפגעגעסן און איז דער ערשטער אַרויס מיט לשון : — פּאנעם! טשאַן-קאַישעקס! — האָט ער אַטאַקירט דעם ברוקלינער צושניידער בלשון רבים.

דער „פאָרווערטס“, ווידער, האָט באַקומען אַ קאָמפּליצירטן חלק: אַ געפילטן קאַפּ. סעם האָט אַרויסגעגראָבן מיט דער גאַפּל פאַרבאָר-גענע אוצרות, האָט זיי געטונקט מיט כוונה אין כריין און האָט מורא געהאַט מפּסיק צו זיין, טאָמער שטעלט זיך אים, חס-ושלום, אַ שפּיציק בינדל אין האַלדז. אָבער אין מיטן האָט ער דאָך ניט אויסגעהאַלטן; — רויטע דיקטאַטאָרן! מאַסקווער אַנענטן! — האָט ער קאָנטר-אַטאַקירט, ער אויך אין אַ „פּלוראַליס מאַיעסטאַטיקום“.

מאָדעסט האָט צוגעלייגט אַן אויער, אָבער לואיס'עם שוויגער האָט זי געטרייסט:

— נאַרישקייטן! אַלבע מעשיות! — האָט זי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט — ווייס איך וואָס!...

פונדעסטוועגן איז געווען גוט, וואָס דערווילע זיינען אַרײַן סאַנדראַ דראַ מיט איר מאַן און געמאַכט אַ סוף צו דער פּאָליטיק. סאַנדראַ האָט געהאַט געלערנט פּראַנציוויזש אין „האַי-סקול“. זי האָט זיך צע-קושט מיט די נייע קווינס, האָט פּאַרנומען אַ פּלאַץ נעבן מאָדעסטין און זי גלייך גענומען אויספּרעגן וועגן די לעצטע פּאַרזיער מאָדעס און די פּלאַזשעס פון „קאָט ד'אַזיר“. פון קיך האָט דער מאַמעס קול איבערגעריסן איר שמועס:

— וועסט אפּשר אַרײַנעמען די בלינצעס, סאַנדראַ? ס'איז דאַכט זיך אַ פּאַרטי פאַר דייע קווינס, ניין?

סאַנדראַ איז אַרויס און איז צוריקגעקומען מיט צוויי פּאַלומיס-קעס אין די הענט. פון קעגנאיבער, דורך דער פּראַנטי-טיר, זיינען פונקט אָנגעקומען בערדי דער „דראַגיסט“ מיט זיין ווייב. אַזוי ווי בערדי איז געווען אַ ספּאַרט פון דער נאַטור, האָט ער אַויף איין פּוס אַראָפּגעשלונגען אַ האַלבע שיסל בלינצעס. און איידער וואָס ווען זיינען דערשיגען גאָר חשוב'ע געסט: די טאַנטע שרה מיט איר זון, דעם ענגלישן זשורנאַליסט, וועלכער האָט געוויינט ביי סענטראַל-פּאַרק-וועסט.

מען האָט זיך דערפּרייט מיט זיי. טאַנטע שרה (מיט אַ סגול אַנשטאַט דעם קמץ) האָט גערעדט ענגליש. זי האָט געוואָרפן אַ בליק אויף מאָדעסטן און דערלאַנגט אַ פּאַטש מיט די הענט:

— זי זעט דאָן אויס אין גאַנצן ווי אַן איירישע! — האָט זי אויסגערופּן.

פּנחס'ן האָט אַ קלאַפּ געטאָן אין האַרצן. ער האָט אָבער געמאַכט אַ טעות. טאַנטע סערע האָט טאַקע שרעקלעך מוראַ געהאַט פאַר גע-

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלן“

מישטע חתונות — די קינדער אירע האָבן געהאַט אַ קנאַפע אַהונג אין ייִדישקייט — אָבער אין דער זעלבער צייט האָט זי געפילט אַ טיפן רעספעקט פאַר גוים. איר אידעאַל איז דעריבער געווען אַ ייִדישע שניור מיט אַן איירישן פנים. (אייריש איז אין אירע אויגן געווען די פאַרקערפערונג פון די איידעלערע גוים, די אמת'ע יענקים, להבדיל פון די סתם כאַמעס, ווי פּאָליאַקס, אַ שטייגער) די דאָזיקע קאָמבי-נאַציע איז פון תמיד אָן געווען איר שוואַכקייט און האָט זי יעדער מאָל אַריינגעוואָרפן אין התפעלות.

מען האָט דערלאָנגט צום טיש די פעטע הינער-יויך און באַלד נאָכדעם זיינען געקומען טאַקע די הינער גופא. מאדעסט האָט געהאַט אַ סך דערפאַלג: זי האָט גערעדט ענגליש מיט אַ בריטישן אַקצענט און זיך לייכט פאַרשטענדיקט מיטן יינגערן דור. זי האָט אַפילו גע-וואונען דאָס האַרץ פון די עלטערע ווייבער. ווען לואיס'עס שוויגער האָט איר אין דער שטיבל אַ וואונק געטאָן וועגן אַ קינד, האָט זי זיך תחילת פאַרויטלט און דאָן אַ מורמל געטאָן:

— מיר זאָלן זיך נאָר אַ ביסל איינאַרדענען. פון מיינעטוועגן

וואַלטן מיר ניט געוואַרט קיין איין מינוט.

— דו זעסט, סאַנדראַ, נעם זיך אַראָפּ אַ משל! — האָט די

אַלטע אַ מוסר געטאָן הער'ים טאָכטער.

ווען פנחס איז אַ זייגער עלף אַרויס פון באַד-צימער, האָט אים הערי אָפגעוואַרט ביי דער טיר און שעמעוודיק אים אַריינגעשטופט אַ טשעק אין דער האַנט. ניט קוקנדיק אין פאַפירל האָט פנחס עפּ אַריינגעשטעקט אין בוזים-קעשענע אַרײן. דער עולם, אַן אויפגעהיי-טערטער פון די מאכלים און געטראַנקען, האָט זיך אויפגעהויבן פון טיש. מען איז אַרומגעשטאַנען אין די ווינקלען און זיך אָנגעלענט אין די סאָפעס און פּאָטעלן. סעם פון ברוקלין האָט פאַרויכערט אַ

דיקן ציגאר און מכבד געווען מיט א צווייטן דעם קירזשנער פון דאן—
טאָן. לואיס האָט גענומען, פאַרצויגן דעם רויך, אָבער אין גאַנצן
זיך איבערגעבעטן האָט ער ניט:

— מיינט ניט, אז דער קאַפיטאַליזם קען מיך איבערקויפן מיט
א גוטן ציגאַר — האָט ער אַרויסגעבלאַזן אַ וואַלקן רויך פון מויל —
ניט געטראָפן דעם אָרט!

אין קאָרידאָר, ביים געזעגענען זיך, האָט הערי אַראָפּגענומען די
„אייביקע קוואַלן“ פון שראַנק און זיי דערלאַנגט פּנחסין:

— נעם! — האָט ער געזאָגט — ס'איז דאָך ביי דיר אַ ליידיקע
שטוב, איז גוט אז ס'איז אַ מאָל דאָ אַ ספר וואו אַריינצוקוקן...

— אָבער טאַטע! — האָט אַ זאָג געטאָן מיט פאַרוויררע בעררי,
דער עלטסטער זון, וואָס איז געשטאַנען דערביי.

— וואָס איז? — האָט דער פאָטער אים אָנגעקוקט פאַרווונד-
דערט — דו ווילסט נעמען דאָס בוך?

— ניין, אָבער עס איז דאָך אין גאַנצן באַדעקט מיט שטויב!
די מיסעס האָט געבראַכט אַ טוך און מען האָט די „אייביקע
קוואַלן“ ווי געהעריק אַרומגעשטויבט. מאדעסט האָט גענומען דעם
ספר אונטערן אָרם. די געסט זיינען זיך גרופּקעסווייז צעגאַנגען.

* *
*

מאָדעסט איז געווען איבער גליקלעך. אַ צעפלאַמטע, מיט פאַרוי-
טלטע בעקלעך און אַ היץ אין אַלע גלידער, האָט זי שוין אַראָפּגי-
ענדיק פון די טרעפּ זיך צוגעטוליעט צו פיער'ן און אַ פליסטער געטאָן:
— זיי זיינען אַזעלכע פיינע לייט, דיין משפּחה!

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלן“

— יאָ — האָט ער קורץ געענטפערט.
אויפן ערשטן ראָג האָט זי זיך אָפגעשטעלט, פאַרוואָרפן די אַרומס ארום זיין נאַקן און אים אויסגעשטרעקט די ליפן :
— איך בין אזוי גליקלעך, פיער ! קום, גיב מיר אַ קוש !
— אין אמעריקע טאָר מען זיך ניט קושן אין מיטן נאַס. מענט
מוזן צאָלן אַ שטראַף ! — האָט ער איר געדראָגט.
— נו, האָסט דאָך באַקומען אַ טשעק ! — האָט זי געלאַכט.
אין סאָבוועי האָט זי אים ווידער אַרומגענומען מיט איין אַרומ.
פיער האָט אַרויסגעצויגן דעם טשעק פון כּוּזים-קעשענע. ביידע האָבן
זיך איבערגעבוּגן :
— זיבן הונדערט מיט פּופציק דאָלער ! — האָט ער דער ערשטער
באַמערקט די צאָל.
— מיין גאָט ! וויפל מאַכט עס אויס אין פּראַנקן ? — האָט זי
געוואָלט האָבן אַ גענויערע פאַרשטעלונג.
— אַרום ... עפעס מער ווי אַ פּערטל מיליאָן פּראַנק ...
— מיין גאָט ! זשע ... מאַ ... — האָט מאַדעסט שיר ניט
אויסגערופן די נעמען פון עטלעכע הייליקע. זי האָט זיך דערמאַנט,
אַז זי האַלט אַ הייליקן יידישן ספּר אונטערן אַרומ און זיך פאַרהאַקט
אין מיטן.
— וואָס שטייט דאָרט געשריבן ? — האָט זי גענומען די „איי-
ביקע קוואַלן“ אין ביידע הענט.
— אה, דאָ ? — האָט ער אַ בלעטער געטאַן — אַ סך זאַכן ...
זעט אויס פון אַלץ צו ביסלעך : פּראַפעטן, געזעצן, תּפילות ...
— כאַמט אַ הייליק בוך ! — האָט מאַדעסט פּרום געשאַקלט
מיטן קאַפּ.
אין שטוב האָט זי אוועקגעלייגט די „אייביקע קוואַלן“ אויף אַ

טישל לעבן בעט. אזוי ווי זיי האָבן נאָך ניט געהאט קיין פאָרהאַנגען
איבער די פענצטער, האָט זי באַלד אויסגעלאָשן דאָס ליכט. זי האָט
א פליסטער געטאָן :

— דו ווייסט, פיער, איצט, מיט אזא טשעק וואָלטן מיר ניט
געמוזט לאַנג וואַרטן.

— אַה? — איז ער געווען ווי באַטויבט פון איר ציטערנדיקן
קערפער.

אויפגערעגט פון די אומגעוויינלעכע מאַכלים און פריינטלעכע
פנימ'ער האָט זי לאַנג ניט געקענט איינשלאָפן. זי האָט געוואַלט
בלויבן וואָס לענגער מיט די דאָזיקע מענטשן. ווען זי קען כאַטש
לייענען דאָס בוך! דאָרט שטייט אַוודאי געשריבן וועגן זיי...

— פיער? — האָט זי אים אַ רוף געטאָן — דו שלאָפסט?

— וואָס איז? — האָט ער געפרעגט מיט אַ פאַרשלאָפן קול.

— אפשר לייענסטו מיר עפעס פאַר פון דעם בוך?

— איצט? משוגע! — האָט ער זיך איבערגעדרייט מיטן רוקן

און זיך ענגער איינגעוויקלט אין די דעקעס.

מאָדעסט איז געווען לייכט באַליידיקט. די מינוטן זיינען געפלאָסן
און דער שלאָף האָט זי אַלץ ניט גענומען. מיטאַמאָל האָט זי, שטיל
ווי אַ קאַץ, זיך אַראָפגעשארט פון בעט, גענומען דאָס דיקע בוך און
עס אַוועקגעלייגט אויף די קני.

אינסמינקטיוו האָט זי פלוּצלונג געאַהנט די לעגענדע, אז אַלץ
איז שוין געזאַגט געוואָרן ביים באַרג סיני: פון דער מחלוקת צווישן
יעקב און עשו'ן ביז די דיסקוסיעס אין אַ פאַרזייער האָטעל און אויף
אַ פאַרטי אין בראַנקס. און דאָס אַלץ שטייט טאַקע דאָ, אויף די בלע-
טער פון בוך.

„אה-אה, אַט דאָס איז עס!“ — האָט מאָדעסט אַ זאָג געטאָן

דער טשעק און „די אייביקע קוואַלו“

צו זיך. זי האָט געשלאָסן די אויגן און זיך דערמאָנט די ביבלישע סצענעס און די בילדער פון די הייליקע אויף די פאַרביקע פענצטער פון דער היימישער דאָרפֿס-קירכע, דאָן די נעכט ווען פיער האָט זיך אויסבאַהאַלטן אין שטאַל און איר דערציילט וועגן די דורות-לאַנגע פאַרפֿאַלגונגען פון יידן, קאָנצענטראַציע-לאַגערן, געיעג אויף מענטשן. „האַבן זיי עס אַלץ ניט אַריבערגעטראַגן צוליב דעם דאָזיקן ספֿר? “ — איז איר איינגעפֿאַלן.

זי האָט אַ גלעט געטאָן די טאָוולען מיט די פינגער. „עפעס מאָדנע“ — האָט זי ווייטער געטראַכט — „פונדעסטוועגן זע איך ניט, אַז זיי זאָלן אים אַרויסווייזן צופֿיל דרך-ארץ...“

ניו־יאָרק, 1947.

משיח'ס אייזל

מ ש י ת' ס א י י ז ל

ד'אין געקומען דער פריילינג. אין די פאלאטקעס האָט אָנגעהויבן וואַקסן גראָז. ס'האָט געגרינט אומעטום: אונטערן בעט, אונטערן טישל און אין קליידער-ווינקל. פון ערנעקרוו זיינען אויך וואַנצן גע-קומען צו שפּאַצירן. זיי האָבן זיך באַזעצט אין די בעטן, אין די הויזן-קעשענעס און אין די פּלאַכטעס פון ביידל. די סאַניטאַרשע פון „קיבוץ" האָט אַרונטערגעשטעלט בלעכלעך מיט נאַפט אונטער די פיסלעך פון די בעטן. אָבער די בלעכלעך זענען שנעל געזונקען אין זאַמל. און די וואַנצן זיינען געווען קליינער פון דער סאַניטאַרשע: זיי זענען אַרויפגעקלעטערט הויך אויף די פּלאַכטעס און זיך געלאָזט פאַלן, ווי די פאַראַשוטיסטן, אין די בעטן אַרײַן.

די עטלעכע צענדליק ביידלעך פון יונגען „קיבוץ" זיינען געשטאַ-נען אין רויט-ערדיקן טאַל פון חמרה און זאַמד. ניט ווייט צווישן די פעלזיקע אפריס-בערג און דעם בלויען ים, האָט זיך צעגרינט דער כּמורנער קאַבאַראַ-זומפּ און פאַרבאַהאַלטן זיינע פאַרדומפּענע וואַסערן אונטער צעבליטע קוסטעס און געדיכטע גראָזן. אין די אָונטן האָבן

די ליכטער פון די פאלאטקעס צוגעצויגן די מאַסקיטן פון זומפ. זיי זיינען געקומען צעפליען כמארעסווייז, האָבן געקרייזט אין דער לופטן און געזשומעט:

— „מאלאָריע!... רבותי, עם וועט זיין קדחת!...“
 דערווייל האָבן זיך געשטעלט ווייסע לבנה-נעכט. אין די אָוונטן האָבן די ניט-לאנג געקומענע בחורים און מיידלעך זיך ארומגעבלאָגן קעט איבערן „מחנה“: צווישן דעם גרויסן עם-באָראַק, דער קליידער-קאָמונע און דעם ליען-זאַל. די שפיצן פון די פאלאטקעס האָבן גע-שטאַכן דעם באַזילבערטן חלל און אויסגעזען ווי פאַר'כישופ'ט. באַלד האָבן פאַרלעך אָנגעהויבן צו פאַרשווינדן אין די בערג, וואו אַ ווייכער גראַז האָט אַרויסגעשפּראַצט צווישן די נאַקעטע פעלן און ביים אַריינגאַנג צו טונקעלע היילן.

דער פּרילינג האָט געבראַכט ניט נאָר ווייסע נעכט, טראַגעדיעס און מעלאַנכאָליע — ער האָט אויך געבראַכט כאַמסיגען, מאלאָריע און דיזענטעריע.

די טרוקענע כאַמסין-ווינטן האָבן אַריינגעבלאָזן דעם שטויב דורך די צעפענטע לייזונטן פון די ביידלעך. דער דינער, הייסער זאַמער איז אַריינגעדונגען אונטער די מלבושים און אין די בעטן. די „קאָ-מונע“ האָט שווער געהאַרעוועט און געביטן די ליילעכער יעדע דריי וואָכן. עם האָט אָבער ווייניק געהאַלפן — אויף די פאַרשוויצטע ליי-בער האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן מכות, וואָס מען האָט גערופן פאַ-רונקלען.

א סך קיבוץ/ניקעס האָבן געהאַט פאַרונקלען — אהרון ראָנגר קראַנץ האָט זיי געהאַט מער ווי אַלע. זיי זיינען ביי אים געוואָקסן ווי שוועמלעך נאָך אַ רעגן: אויפן האַלדז, אויפן פנים, אויף דער פלייצע און וואו נאָר עם האָט זיך געלאָזט.

חשיח'ס אייזל

מען האָט אַהרונ'ען געמאַכט איינשפּריצונגען — עס האָט גע-
האַלפּן ווי אַ טויטן באַנקעס. ס'איז געווען אַ רחמנות צו קוקן
אויף אים.

— ער טאָר ניט עסן קיין פּלייש! — האָט געטענה'ט שולמית
די סאַניטאַרשע, וועלכע האָט אין דער אַלטער היים געהאַט אָנגעהויבן
שטודירן מעדיצין.

— מיילא, דאָס פּלייש וואָס ער עסט שוין! — האָט דוד, דער
נאַכטוועכטער, זי אויסגעלאַכט.

— אויף פּאַרונקלען קען עס קלעקן! — האָט דער עולם זיך
געוויצלט.

עטלעכע וואָכן האָט אַהרונ ניט פּאַרזוכט אפילו פון די „קציצות“
— די געהאַקטע קאָטלעטן, וואָס מען האָט וועגן זיי געזאָגט, אז זיי
זיינען נאָר געלעגן נעבן פּלייש. זיין לאַגע האָט זיך נאָך פּאַרערנערט.
דער דאָקטער פון דער נאָענטער קאָלאָניע, אַ פּאַרצוווייפּלטער, האָט
גע'פּסק'נט — און אפּשר האָט ער עס נאָרניט גע'פּסק'נט, נאָר איבערן
קיבוץ איז אַרויס אַזא קול — אז:

— ס'איז פון בלוט... ס'איז פּרילינג! אַהרונ ראָזנקראַנץ דאַרף
האָבן אַ פּרוי...

דאָ איז אַלעמען קלאָר געוואָרן, אז אַהרונ מוז זיך פּאַרליבן.
אַבער אַנשטאַט אַ ליבע איז אַרויסגעקומען אַ טראַגעדיע — און ניט
אין טראַגעדיע, נאָר עטלעכע.

אַהרונ ראָזנקראַנץ איז געווען אַ ברייטפּלייזיקער און ניט קיין
הויכער. ער האָט געהאַט אַ בולבעוואַטע נאָז און האָט ליב געהאַט צו
פּילאָזאָפּירן. מענטשן האָבן אים דערפאַר אויסגעמיטן. ער האָט דווקא
געזוכט מענטשן, ווייל מיט זיך אַליין האָט ער פּיינט געהאַט צו
פּילאָזאָפּירן.

אָבער זיינע טראַגישע ליבעס האָט ער אָנגעהויבן דווקא אויף אַ שווייגנדיקן און ראַמאַנטישן אופן. צום אַלעם ערשטן איז ער גע- קומען אין געצעלט, וואו עס האָט געוואוינט האַנסקע די שטיינהאַקערין. ער האָט אַראָפּגענידערט אויף דער ליידיקער בלעך פון בענוין, וואָס האָט דאָ געדינט אַלס אַ שטול — און האָט געשוויגן. האַנסקע איז גע- לעגן אויפן אייזערנעם בעטל, פאַרטיפט אין אירע ביכלעך. זי איז געווען אַן אינטעליגענטקע פון דער היים און אַזוי ווי זי האָט גע- שטאַמט פון גראַדנע איז זי ממש געווען פאַרליבט אין דער רוסישער ליטעראַטור. אין ארץ-ישראל האָט זי זיך ספּעציאַליזירט אין „הצִיץ“ — האַקן שטיינער פאַרן שאַסעי. אין אָונט האָט זי אָנגעצונדן דעם קליינעם פעטראָל-לעמפל, וואָס איז געהאַנגען אויפן סלופ פון געצעלט, און געליענט טאָלסטאָיען, דאָסטאָיעווסקיין און אַזש ביז שאַלאַכאָוו'ן און פּאַדיעוואַן.

אָהרון איז געזעסן אַ שווייגנדיקער אויפן בענוין-בלעך. זיין שווייגן האָט אויסגעדרוקט זיינע טיפע געפילן. אַזוי איז ער אָפּגעזעסן איין אָונט, אַ צווייטן און אַ דריטן. ערשט אויפן פּערטן אָונט האָט עפּעס פּאַסירט: ווען אָהרון איז אַריין אין פּאַלאַטקע, האָט האַנסקע זיך אויפּגעהויבן און איז אַרויס. צוריק געקומען איז זי זייער שפּעט. די זעלבע ראַמאַנטישע געשיכטע איז זיך פאַרלאָפּן צווישן אָהרון'ען און דער קליינער רות, וואָס האָט געאַרבעט אין הינער-הויף. אין דער היים האָט רות זיך אינטערעסירט מיט פּסיכאָלאָגיע און אַזוי ווי עופות גייען פרי שלאָפּן האָט זי אויך דאָ געהאַט פּרייע צייט אין די אָונטן אויף זיך צו פאַרטיפּן אין די מאָדערנע פּראָבלע-מען פון פּסיכאָאַנאַליזע, וואָס זי האָט אָנגעווענדעט אויך אויפן פּויר געלשן מין. אַזוי, צום ביישפּיל, האָט זי איין מאָל דערקלערט אויף אַ זיצונג פון דער עקאָנאָמישער קאָמיסיע, אַז די הינער זיינען היסטעריש

ווייל אויף א פאָר הונדערט הינער האַלט מען אין הויף איין האָן.
 אהרון'ען האָט זי שוין אויפן צווייטן אָונט געלאָזט זיצן.
 ער האָט פרובירט זיין מזל ביי די פשוט'ע מיידלעך פון קיבוץ.
 אָבער זיי האָבן אים נאָך ווייניקער פארשטאַנען. און צום הויך-פונקט
 איז אהרון'ס טראַגעדיע דערגאַנגען, ווען צילקע פויערפלאַם איז איין
 טאָג דערשיגען צווישן די פאַלאַטקעס פון „מחנה“!
 א סך וואָכן איידער צילקע איז געקומען, האָט שוין אהרון פאַר-
 זיכערט דעם עולם, אז זי וועט זיין זיין מיידל — זיין בחורה, הייסט
 עס. ער האָט עס ניט געמעלדעט, חס-ושלום, אויף א מיטינג אין
 גרויסן באַראַק. פאַרקערט, ער האָט זיך נאָר פאַרטרויט בסוד סודות
 פאַר יעדן איינעם באַזונדער:

— דו ווייסט, צילקע קומט שוין נאָר אין ניוון!

— ווער איז צילקע? — האָט מען געפרעגט.

— קענסט ניט צילקען? — זי איז דאָך געווען אויף „הכשרה“

מיט אונדו צוזאַמען. ביים פריץ אויפן פאַלוואַרק. איי, איז דאָס אַ
 מיידל! ס'איז ביי אונדו אַן אַלטע ליבע...

צומאָרגנס האָט ער זיך פאַרטרויט פאַר עמיצן אַנדערש:

— זי איז שוין אַרויסגעפאַרן!

— ווער?

— צילקע!

— א - ה - ה - ה - ?!

אזוי איז דער לאַגער פול געוואָרן מיט צילקען נאָך איידער זי
 איז געקומען: „צילקע קלייבט זיך“, „צילקע קומט“, „צילקע איז שוין
 אין וועג!“

אהרון האָט באַשלאָסן צו פאַרן קיין תל-אביב, זי אָפּצונעמען פון
 שיה (אין יענער צייט פלעגן די „ותיקים“ — די איינגעזעסענע פון

די אַלטע קיבוצים — אוועקשאפן די ניי-געקומענע מיידלעך ממש פון אונטער די הענט) אזוי ווי קיין פרוואַט-אייגנטום איז אין קיבוץ לחלוטין ניט געווען, האָט ער זיך געמוזט ווענדן צו יענקל דעם עקאָ-נאָם נאָך געלט אויף הוצאות הדרך. און פונקט דעמאָלט האָט יענקל דער עקאָנאָם באַשלאָסן צו קויפן אַן אייזל פאַר די פאַר פונט, וואָס ער האָט אָפגעליינט אָן אַ זייט.

* *
*

יענקל דער עקאָנאָם איז געווען אַ לאַנגער, דאַרער בחור מיט איינגעפאלענע באַקן און שאַרפע געזיכט-שטריכן פון אַן אַסקעט. אָבער אויגן האָט ער דווקא געהאַט קאָסאַקע און דער בליק זייערער האָט אַריינגעוועבט אַ טאָן פון קאָמיוזם אין זיין אויסדרוק פון אַ פאַנאַטי-קער. געהאַט האָט ער איין אַמביציע: אויפצובויען, און וואָס שנעלער, אַן אייגענע געזונטע ווירטשאַפט פאַרן קיבוץ.

זיך אַליין האָט ער אויך ניט פאַרגונען דעם ביסן אין מויל. ווען ער איז געפאַרן איינקויפן סחורה אין חיפה, איז ער אַריין אין אַ רעסטאָראַן און זיך געווענדעט צום קעלנער בזה הלשון:

— זייט אזוי גוט און ניט מיר אַ טעלער זופ מיט אַ סך אינהאַלט!
דער קעלנער האָט געקוקט אויף יענקלען און ניט געוואוסט, צי יענער לאַכט אים אויס אָדער ער מיינט עס ערנסט: אַ בוך האָט אַן אינהאַלט, אַ לעקציע, אַ בילד — אָבער אַ זופ? ער האָט ניט געוואוסט, אַז אויפן קיבוצישן לשון מיינט עס אַ זופ מיט אַ סך מערעלעך, קאַרטאָפֿל און שאַר ירקות.

יענקל דער עקאָנאָם האָט באַנוצט אַלץ אויף דער וועלט, כדי צו שפאַרן געלט. אַפילו זיין פליך האָט ער פאַרן דאָזיקן צוועק באַ-

נוצט. אין דער אמת'ן האָט ער גאָר קיין פליך ניט געהאַט — ער האָט נאָר זייער אָפט אַרומגעראַזירט דעם קאַפּ. ער האָט געהאַט אַ באַשטימטן מיין דערביי : ווען אַ קיבוץ'ניק איז צו אים געקומען בעטן געלט אויף קויפן אַ קאַם, האָט יענקל זיך אַ גלעט געטאָן איבערן גלאַטן קאַפּ, האָט דעם אויסברענגער אַ וויילע אָנגעקוקט מיט זיינע קאָסאַקע-אַסקעטישע אויגן און תּם'עוואַטע אַ פּרעג געטאָן :

— צו וואָס דאַרף אַ מענטש האָבן אַ קאַם ?

און ווען ער האָט מיט מי און מאַטערניש אָפּגעשפּאַרט די ערשטע פּאָר פּונט אין דער קאַסע פּון קיבוץ, איז אונטערגעקומען אַהרון ראָזנקראַנץ און פאַרלאַנגט געלט אויף הוצאות קיין תּל-אַביב.

— וואָס עפּעס קיין תּל-אַביב איז מיטן דערינען ?

— צילקע קומט צופּאָרן.

— צילקע ? ווער איז צילקע — האָט יענקל זיך געמאַכט

געפּנר'ט.

— צילקע איז מיין מיידל ! — האָט אַהרון אים פאַרטרויט

דעם סוד.

— גלויב מיר, אַהרון, זי וועט שוין אַליין טרעפן דעם וועג —

האָט יענקל פאַרזיכערט.

און אויך ער האָט זיך פאַרטרויט פאַר אַהרונ'ען מיט זיין סוד :

— כ'האָב אָפּגעלייגט אָן אַ זייט אַ פּאָר פּונט, זויל איך קויפן אַן

אייזל פאַרן קיבוץ. אויף אויסצאָלן, נאַטירלעך ... דו פאַרשטייסט ?

אַן אייזל !

יענקל דער עקאָנאָם האָט גערעדט וועגן אייזל מיט אַזויפיל געפיל

ווי אַהרון וועגן זיין הייס-געליבטער צילקען, להבדיל. איין קלייניקייט

— אַן אייזל ! ערשטנס איז אַזאָ בהמה — טאַקע די ערשטע מדרגה פּון

אַ בהמה — אַ רמז אויף אַן אייגענער ווירטשאַפּט לעתיד לבוא, ווען

דער קיבוץ וועט גיין אויף קאָלאָניזאציע און וועט האָבן אייגענע פּערד, קי, טראַקטאָרן און אַנדערע בהמות.

והשנית, איז אַן אייזל געווען נוצלעך טאַקע גלייך אויף אַן אָרט: מען קען צורייטן אויף אים צו אַ ווייטן אַרבעט־פּלאַץ, ער קען פירן אַ שליה צו אַ קיבוצים-קאָנפּערעניץ אין דער געגנט און ער קען שלעפּן די פּעקלעך שפייז פון דער קאָלאָניע, וואָס ביז איצט האָט זיי יענקל דער עקאָנאָם געשלעפּט אויף די אייגענע פּלייצעס.

און בכלל — אַן אייזל!

— דו פאַרשטייסט, אַהרון — האָט דער עקאָנאָם אַרגומענטירט מיט שכל — מיידלעך האָבן מיר אין קיבוץ אַ סך, און וואָס שייך אייזלען האָבן מיר קיין איינעם ניט! („אויסער איינעם, וואָס מען רופּט אים אַהרון ראָזנקראַניץ“ — האָט ער צוגעגעבן אין געדאַנק).

— וואַרט! — האָט אויסגערופן אַהרון — איך האָב אַן אידעיי: כ'על זיך אַרויפּזעצן אויפן אייזל און צורייטן קיין תל-אַביב.

— ווי משיח אויפן אייזל! — האָבן יענקלים שפּאַטישע אויגן אַ שמייכל געטאַן — ניין! ... וואָס הייסט מי'עט קויפן אַן אייזל און אים גלייך טרייבן אַזש קיין תל-אַביב? ס'איז אַ צער בעלי חיים! און וואָס פאַר אַ מיינונג וועט דער אייזל האָבן וועגן קאָלעקטיוויזם?

— און אויף מיר איז ניט קיין צער בעלי חיים? — האָט אַהרון אַ מורמל געטאַן. און ער האָט באַשלאָסן צו אַפּעלירן צו דער העכסטער אינסטאַנץ — צו דער אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג פון קיבוץ. דאָס מאַל האָט דער מזל אים צוגעשפּילט — פונקט אין יענע טעג האָט זיך פאַר-לאָפן די מעשה מיט דער פּאַסט־קעסטל און מען האָט נאָך אין דער זעלבער וואָך גערופן אַ דרינגענדע, אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג.

* *
*

יענקל דער עקאנאם האָט געשפּאַרט אויף אַלץ אין דער וועלט, אויסער אויף פּאַסט-הוצאות. אין עס-באַראַק איז געהאַנגען אַ הילצערן קעסטל, וואו יעדער האָט אַרײַנגעוואָרפֿן זײַנע בריוו. איטלעכער האָט גע-שריבן וויפֿל זײַן האַרץ האָט געגלוסט און יענקל האָט אָטפּראַוועט די גאַנצע קאַרעספּאַנדענץ אויף דער פּאַסט פֿון דער קאַלאָניע.

מאַכט זיך אַ מעשה, אַז די בעל-הבית'טע פֿון קיך האָט געדאַרפֿט האָבן עפעס אַ פּאַפּירל מיט השּׁבוֹנוֹת. זײַער דרינגענדר האָט זי עס געדאַרפֿט האָבן. און אזוי ווי דאָס פּאַפּירל איז געווען ביים עקאנאָם און דער עקאנאָם איז ניט געווען אין דער הײם, איז זי אַוועק צו יענקלען אין געצעלט און זיך גענומען זוכן. זי האָט געזוכט אויפֿן טישל, אין דעם עקאנאָם'ס הויזן-קעשענעם און בכלל אומעטום, ביז איר בליק איז געפּאַלן אויף אַ גרויסער לעדערנער וואַליזע אונטערן בעט. און ווען זי האָט אַ צי געמאָן די וואַליזע און אַ הויב געמאָן דאָס דעקל, איז איר פינצטער געוואָרן פּאַו די אויגן.

יענקל דעם עקאנאָם'ס וואַליזע איז געווען אָנגעפּאַקט מיט כל המינים בריוו, פֿון ברעג צו ברעג, ווי אַ טײַך איז פֿול מיט וואַסער. און געווען זײַנען עס די בריוו, וואָס די קיבוץ'ניקעס האָבן געשריבן די לעצטע פּאַך חדשים: ווער צו טאַטע-מאַמע, ווער צו אַ מיידל און ווער סתּם צו גוטע פֿרײַנט.

איז דאָס מיידל אַרויס אין דרויסן און האָט געמאַכט אַ געוואַלד. זײַנען זיך צוגיפּגעלאָפֿן מענטשן פֿון אַלע עקן: פֿון דער וועשערײַ און פֿון דער „קאַמונע“, פֿון קיך און פֿון שפּיטאַל-באַראַק, און בכלל אַלע מענטשן, וואָס זײַנען ניט געגאַנגען אויף דרויסן-אַרבעט. דער עולם האָט איבערגעקערט די וואַליזע, זיך אַרומגעשטעלט אַרום דעם באַרג

פאפיר און יעדער איינער האָט זיך גענומען אַרויסזוכן זיינע בריוו.
— איצט פאַרשטיי איך שוין פאַרוואָס מײן מאַמע קריגט ניט
מיינע בריוו! — האָט געליאַרעמט איינע אַ קעכין און זיך געווישט די
הענט אין פאַרטוך.

— און מײן בחור האַלט אין איין שרייבן, אַז איך האָב אַ קאַמ-
פּלעקס און דערפאַר שרייב איך אים ניט — האָט געטענה׳ט רות פון
הינערהױף — קאַמפּלעקסן אויף זיין קאַפּ! איר זעט די קאַמפּלעקסן?
— האָט זי אַרויסגעשלאָפּט איין בריוו נאָכן צווייטן און געפּלאַטערט
מיט זיי ווי מיט די פּליגלען פון יונגע קורטשאַקעס, וואָס לערנען זיך
ערשט פּליען.

— יענקל דער עקאָנאָם צעברעכט הערצער! — האָט אויסגערופן
דער נאַכטרוועכטער מיט אַ פאַרשלאָפּענער שטימע. ער האָט געוואַכט
אין די נעכט און דער טומל האָט אים אויפגעוועקט פון זיין בייטאַניקן
דרימל.

נאָך שלום באַמשטיין האָט פאַרטיידיקט יענקלען. שלום האָט
געשטאַמט פון סמאָטשע-גאַס, וואָס אין וואַרשע. ער איז ניט געגאַנגען
אין קיין גימנאַזיעס און אין חדר האָט ער זיך אַפּילו קיין „עברי“ ניט
אויסגעלערנט ווי געהעריק. אויסער די צוויי ווערטער „תּורה“ און
„שלום“ האָט ער זיך אויך דאָ, אין ארץ-ישׂראל, קיין העברעיִש ניט
אויסגעלערנט. ווען ער האָט באַקומען זיין ערשטע אַטאַקע פון מאַלאַריע,
האָט ער אין הויכער היץ דערזען אַ וואַרשעווער הויף פאַר די אויגן
און זיך צעשריען אויף קול־קולות:

— האַנדעל! ... האַנדעל! ... יאָך קויף אַלטע שמאַטעס!
איצט איז ער געווען נאָך דער דריטער אַטאַקע פון מאַלאַריע. אַ
בלאַסער ווי די וואַנט האָט ער זיך קוים געהאַלטן אויף די פּיס. פּונ-
דעכטוועגן האָט ער דאָס זייניקע ניט פאַרנעסן:

— פשיאטמשעלעם-חברים! — האָט ער אָנגעהויבן זיין שמענדיקן
 פּזמון — אַנשטאַט צו שרייבן בריוו וואָלטן מיר זיך בעסער איינגע-
 שאַפט אַ שטיקל ווירטשאַפט... עטלעכע קראַליקעס אַ שטייגער. אַ
 קראַליק עסט אַ קלייניקייט און ער גיט פלייש. היינט פאַרמערן זיך די
 קראַליקעס! — האָט ער אַ פּיף געטאָן מיט התפעלות.
 — ס'איז דערפאַר וואָס קראַליקעס פירן גיט קיין ליבעס דורך
 קאַרעספּאַנדענץ — האָט אַ זאָג געטאָן דוד דער נאַכט-וועכטער.
 — נעם די וואַליזע און קום! — האָט רות אים באַפוילן.
 דוד האָט געטראַגן די וואַליזע מיט די בריוו צום גרויסן עס-
 באַראַק. דער עולם ווייבער און קראַנקע זיינען אים נאָכגעגאַנגען ווי אויף
 אַ לוויה. די אמת'ע חתונה האָט זיך ערשט אָנגעהויבן פאַרנאַכט, ווען
 עס זיינען אַהיים געקומען די אַרבעטער פון דרויסן: די בחורים וואָס
 האָבן אויסגעלייגט דעם וועג צו דער נייער קאַלאָניע „פרדס חנה“,
 די מיידלעך פון די פּלאַנטאַציעס און פּעלדער, און די אָפּגעברוינטע
 חברה-לייט פון זומפ, וואָס מען האָט זיי גערופן „דזשאַמסן“, אויפן
 נאַמען פון די לאַנג-הערנערדיקע אַראַבישע אָקסן, וועלכע האָבן דעם
 גאַנצן טאָג זיך געטונקט ביזן האַלדז אין בלאָטע.
 איין נס, וואָס יענקל דער עקאָנאָם איז גיט געווען אין דער היים.
 מען וואָלט אים צעריסן ווי אַ פּיש. אַפילו ביים עסן האָט ער זיך גיט
 געוויזן. דער עולם האָט באַשלאָסן צו רופן גלייך אַן אַלגעמיינע פאַר-
 זאַמלונג. אַהרונ'ס פּראַבלעם איז אויך אַרויפגעשטעלט געוואָרן אויפן
 טאָג-אַרדענונג.

* *
 *

אויף דער אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג האָט מען צוערשט דיסקו-
 טירט די פּאַסט-פּראָגע. די אינטעליגענטן האָבן געהאַלטן לאַנגע רע-

דעם וועגן קאלעקטיוויזם, עקאנאָמיע און דער געזעלשאַפט פון מאָרגן.
די „רושאַמוסן“ האָבן זיך געוויצלט. יענקל דער עקאנאָם האָט גע-
טענה'ט איין טענה :

— צו וואָס, איך פרעג אייך, דאַרפן מענטשן שרייבן אזויפיל
בריוו ? וואָס זיינען מיר דען, שרייבערס ?
— פשיאַטשעלעס-חברים, לאָמיר בעסער איינשאַפן אַ פאָר
טויבן ! — האָט שלום באַמשטיין אים אונטערנגעהאַלטן — אַ טויב
דאַרף מען ניט קאַרמענען און זי גיט פלייש. היינט פאַרמערן זיך
טויבן ! ...

נאָך זיין קורצער רעדע איז שלום מיסטעריעז פאַרשוואַנדן פון
באַראַק. אַ ביסל שפּעטער איז מען אַריבער צום צווייטן פונקט :
אַהרוג'נס נסיעה קיין תל-אַביב. דער עולם האָט זיך איינגעטיילט אין
אַן „אייזל-פאַרטיי“ און אַ „מידל-פאַרטיי“.
— די ביוראָקראַטן זיינען די פּלאַג פון דער צוקונפטיקער גע-
זעלשאַפט ! — האָט געדונערט אַ פאַרשטייער פון דער „מידל-
פאַרטיי“.

עמיצער האָט געוואָלט אַפּאָנירן. אָבער אין זעלבן אויגנבליק
האָט זיך אַן עפן געטאָן די טיר און אויפן שוועל פון באַראַק זיינען
דערשינען „אדם ובהמה“ : שלום באַמשטיין און אַ יונגער גרויער
אייזל. שלום האָט אַ שפּרייז געטאָן פאַרויס, מיט אַ שמייכל פון
טרוימה אויף די ליפן, און דער אייזל — אַ פאַרוואַנדערטער — האָט
שעמעוודיק געשפּאַנט הינטער אים מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאַפּ.
— הוראַ ! זאָל לעבן דער אייזל ! — איז דער עולם אויפגע-
שפּרונגען פון די בענק.

— דער סאַציאַליזם וועט אויפגעבויט ווערן נאָר ווען די אַרבע-
טער וועלן האָבן אַ שטאַרקע ווירטשאַפט ! — האָט דערוויילע דער

פאָרשטייער פון די עקאָנאָמיסטן אָנגעהויבן זיין רעדע — איר זעט דעם אייזל? ער איז אַן אָנהויב פון אַן אייגענער ווירטשאַפּט!

— אַוודאי, ס'איז דאָך אַ בפירושער מדרש: „עני ורוכב על חמור“ — האָט דוד דער נאַכט-וועכטער געמאַכט אַ צווישנרוף — משיח וועט זיין אָרים ווי דער פּראָלעטאַריאַט און ער וועט קומען צו רייטן אויף אַן אייזל.

— זאָל לעבן משיח'ס אייזל! — האָבן די „דזשאַמוסן“ אַ דונעו געטאָן אין איין קול.

צי דער אייזל האָט פאַרשטאַנען, וואָס פאַר אַ כבוד מען שרייבט אים דאָ צו, צי ער האָט זיך סתם דערשראָקן — ער האָט זיך בכל אופן איינגעשפאַרט מיט די הינטערשטע פּיס אין זאַמדיקן באָרן פון באַראַק און זיך ניט געוואָלט רירן פון אָרט. שלום באַמשיינן האָט אים אונטערגעטריבן, געשריען און געצויגן פאַרן צוימל:

— וואָס שטייט איר ווי די ליימענע גול'ס? — האָט ער אַ

רוף געמאַן צום עולם — שטופט אים אונטער פון הינטן!

עטלעכע „דזשאַמוסן“ האָבן זיך אַ לאָז געמאַן צו דער טיר און זיך גענומען שטופן דעם אייזל'ס הינטער-חלק. איינער פון די אידעאָלאָגן האָט אויך צוגעלייגט אַ האַנט. ער האָט שווער אָפּגע-אַטעמט און געהאַלטן אַ שטיקל „ספיטש“:

— הפנים אז ניט נאָר משיח'ן דאַרף מען אונטערשטופן, נאָר

אַפילו זיין אייזל. אַליין וויל ער ניט קומען!

— און ווי עס ווייזט אויס קומט נאָר דער אייזל — האָט

אַריינגעוואָרפן דוד דער נאַכט-וועכטער.

— מען וואָלט געדאַרפט אַרויסגעבן אַ ספּעציעלע פּאַסט-מאַרקע

מיט דעם אייזל'ס בילד — האָט פאַרנעשלאָגן רות — יענקל האָט

דאָך אים איינגעקויפט פאַרן געלט פון אונדזערע פּאַסט-מאַרקעס.

דער עולם האָט פאַרשטאַנען, אז דער עקאָנאָם האָט זיי אָפּגעמאַך
אויף טערקיש און געשטעלט פאַר אַ געשעענעם פּאַסט. אַהרון ראָזנ-
קראַנץ האָט נאָך פּרובירט דורכזעצן זיין פּאַרשלאַג, אז מען זאָל אים
אויסלייען דעם אייזל אויף אַ נסיעה קיין תּל-אַביב. אָבער אזוי ווי דער
זייגער איז שוין געווען נאָך איינס, האָט מען אָפּגעלייגט דעם ענין
אויפן קומענדיקן פּרייטיק-צונאַכט.

מער האָט מען וועגן דער פּראַגע ניט דיסקוטירט. צומאָרגנס איז
צילקע גאַנץ אומגעריכט אַליין דערשינען צווישן די געצעלטן פּון
„מחנה“.

* *
*

צילקע איז געקומען, אַ הויכע און פאַרונדיקטע, מיט אַ פּולן
בוזים און אַ מויל אויף שרייפלעך. שוין גלייך דעם ערשטן אָוונט
האָט זי ביים האַראַטאַניץ אַזאַ דריק געטאָן דוד דעם נאַכט-וועכטערס
נאַקן, אז ער איז אַזש רויט געוואָרן. די „דזשאַמוסן“ האָבן גלייך
גע'פּס'נט:

— ס'איז פייער! זודיק פייער!

אזוי ווי די „דזשאַמוסן“ פּלעגן ביי דער אַרבעט שטיין ביזן
בוך אין וואַסער, פּלעגן זיי קומען באַצייטנס אַהיים. צומאָרגנס פאַר-
נאַכט האָט צילקע אַוועקגעשפּאַצירט מיט איינעם פּון זיי אין די בערג.
ווען אַהרון ראָזנקראַנץ איז געקומען פּון דער אַרבעט האָט ער זי
אומעטום אַרומגעזוכט און אין ערגעץ ניט געפונען. זי איז צוריק
געקומען שפּעט ביינאַכט. דוד דער נאַכט-וועכטער האָט דעם פּאַרל
אַריינגעבראַכט אַ קאַלטן צובייס פּון קיך.

דוד דער נאַכט-וועכטער האָט געוואוסט פּון אַלע ליבעס, סודות

און טראגעדיעס, וואָס האָבן זיך אָפגעשפּילט אין „מחנה“. די פּאַר-
שפּעטיקטע פּאַרלעך פּלעגן זיך געוויינלעך אַרײַנכאַפּן נאָך חצות אין
גרויסן עס-באַראַק און דוד פּלעגט זיי מכבד זיין מיט אַ גלעזל טיי
אָדער שיריים פון נאַכטמאַל. ער האָט געהאַט זיינע סימנים לויט
וועלכע ער האָט דערקאַנט, וואו זיי האַלטן אין דער וועלט. אויך צילקעס
געשיכטע איז פאַר אים געווען אַן אָפּן בוך.

דעם ערשטן אָונט איז זי אַהיים געקומען מיט אַ בוקעט ווילדע
בלומען אין די הענט, און דוד האָט געוואוסט, אַז זי האָט שפּאַצירט
מיט איר „דזשאַמוס“ אין די בערג. עטלעכע אָונטן שפּעטער זיינען
אירע קליידער געווען פאַרשמירט אין רויטלעכן שטויב — אַ סימן
אַז זיי האָבן זיך צוגעזעצט ערגעץ אין אַ וויינגאַרטן אָדער אַ פּרדס. און
איין מאָל, ס'איז געווען שוין אין מיטן זומער, איז זי אַרײַנגעפּאַלן
אין באַראַק מיטן גרויען אויף טאַג. אירע קליידער זיינען געווען
צעקניטשט און אין אירע האַר האָבן געשטעקט גרעזעלעך און שטרוי.
דוד האָט פאַרשטאַנען, אַז זיי זיינען געווען אויפן שיער און אַז ס'איז
שוין נאָך אַלעמען.

ער האָט געפּילט, אַז די טראַגעדיע איז גרויס, און ער האָט
באַשלאָסן צו טרייסטן דעם ליידנדיקן אהרון ראָזנקראַנץ. צומאַרגנס
פאַרנאַכט האָט ער אים אויפגעזוכט ביי די טרעפּלעך פון לייען-זאַל,
וואָס האָט זיך געפונען אין אַן ענגען צימערל, בשכינות מיט דער
„קאַמונע“.

* *
*

אין די אָונטן, אין טעג פון אַרבעטלאָזיקייט און נאָך אַטאַקעס
פון מאַלאַריע זיינען די מענטשן גענאַנגען אין לייען-זאַל. עס זיינען

דאָרט געווען אַלע העברעישע אויסגאבעס פון לאַנד, צייטשריפטן פון נאָר דער וועלט און אפילו דער אילוסטרירטער „פור וואו“ פון פאַרזין מיט קאָלירפולע בילדער פון פראַנצויזישע מאָדעלקעס, וואָס אַ געוועזענער סטודענט פון נאַנסי האָט באַקומען צוגעשיקט.

אויך אַוואַנגאַרד-מאַגאַזינען פון אַמעריקע און פּאָליטישע אויסגאַבעס פון סאָויעט-רוסלאַנד זיינען אַרומגעלעגן אויף די פּאָליצעס פון לייען-זאַל. צווישן דעם יונגען עולם פון קיבוץ זיינען געווען אַ סך אינטעליגענטן, געוועזענע סטודענטן, ישיבת-בחורים און אויטאָ-דידאַקטן, וואָס האָבן אין די אַלטע היימען געשלאָנגען ביכער, געמאַכט פּאָליטיק אָדער געטרוימט פון קינסטלערישע קאַריערעס.

זיי זיינען געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז די אַלע דיספּוטן און וכוחים וועגן דער יידן-פּראַגע און אַנטיסעמיטיזם, סאַציאַליזם און פּרייהייט וועלן אין ערגעץ ניט פירן — אַז זיי וועלן בלייבן פּוסטע רייד און טעמעס פאַר לייט-אַרטיקלען עד סוף כל הדרות. האָבן זיי זיך אויפגעהויבן, זיינען געקומען אַהערצו און האָבן זיך גענומען אַקערן פּעלדער, אויסלייגן שאַסיען און בויען הייזער. דער פּרייער „קאַלעקטיוו“ האָט אין זייערע אויגן פּאַרגעשטעלט די פּאַרווירקלע-כונג פון די טרוימען פון די אַסיום, פון קאַרל מאַרקס' וויסנשאַפטלעכן סאַציאַליזם און די אידעאָלן פון די נביאים. ער האָט געדאַרפט דינען ווי אַ מוסטער פאַר דער גאַנצער וועלט.

זיי האָבן פאַרבּרענט אַלע בריקן הינטער זיך. פּונדעסטוועגן האָבן זיי מורא געהאַט צו בלייבן איזאָלירט אויף דעם שמאַלן פּאַס ערד צווישן ים און מדבר. זיי האָבן ווי געציטערט טאַמער קומט דער-ווילע משיח ערגעץ אַנדערש און זיי וועלן דערפון ניט וויסן.

דערפאַר האָבן זיי זיך געוואָרפן ווי דורשטיקע אויף די נייעסן פון דער ווייטער וועלט. פון די צייטשריפטן האָבן זיי זיך דערוווסט,

וואָס עס הערט זיך ביי די קוליס אין כינע, ווי עס האַלט מיטן פראָד-
לעטאָריאַט פון מערב-אײראָפּע, וועגן דזשאַן לואיס'עס קוילנגרעבער
און דער טעמאַטיק פון סינקלער לואיס'עס לעצטן ראָמאַן. זיי האָבן
זיך ווי געבויגן איבער די שיינ-וועגן פון דער וועלט, האָבן צוגעלייגט
אַן אויער צו דער ערד און מיט האַרצקלאַפּעניש אויפגעהאַרכט:

— הערט מען שוין זיינע טריט?

אַהרן ראָזנקראַנץ זיינען אין יענעם זומער די אַלע זאַכן ניט
געקראַכן אין קאַפּ. צוליב די פּאַרונקלען האָט ער זיך אויך ניט געקענט
זעצן. איז ער געשטאַנען ביי די טרעפּלעך פון ליען-זאַל און האָט
אַרויסגעקוקט צו צילקעס צעעפנטן געצעלט.

די פּאַלאַטקעס האָבן זיך געטונקט אין בין-השמשות'דיקן חלל.
אַן אומעט האָט זיך צעלייגט איבער די ווייטע פעלדער אַרום. די זון
האָט זיך געזעצט אין ים, ניט ווייט פון כּברה-זומפּ. צילקע האָט
געשפּרייזט פון דוש, מיט אַ האַנטוך פאַרוואָרפן איבער אַן אַסל. זי
האָט געטראָגן אַ ווייסע בלוזע און אירע בלויע שאַרעוואַרעס האָבן
דערנרייכט ביז די קני. אירע נאַסע האָר זיינען אַראָפּגעפאַלן איבער
איר געטאַקטן נאַקן און די אַנטבלויזטע פּיס האָבן געשטעקט אין
הילצערנע כאַדאַקעס. שלום באַמשטיין האָט אַרויסגעפירט דעם אייזל
אויף פּאַשע. אויפן וועג האָט ער געצופּט בינטלעך גראַז און אויס-
געשטרעקט דער בהמה אין מויל אַרײַן.

מיטאַמאָל האָט אַהרן דערפּילט אַ האַנט אויף זײַן אַסל. דוד
דער נאַכטרוועכטער איז געשטאַנען לעבן אים.

— אזוי איז עס — האָט דוד גערעדט פאַרשטעלטע רײד — מען
וואַרט אויף משיח'ן און קומען קומט נאָר דער אייזל...

דער מעמאר אנדום פון די ל"ו

ואס יש צדק — יופיע מיד

אז אס אַזרי השמדי מתחת רקיע

הצדק יופיע —

ימגר נא כסאו לעד !

ת. נ. ביאליק

דער מעמאָראַנדרום פון די 5 "ן

(מנחם באַריישאָין)

ען מען האָט אומגעבראַכט אלע יידן פון שטעטלע סאַפעטקין,
איז איינער פון זיי געבליבן לעבן. טאָדרעס דער וואַסער-
טרעגער איז לעבן געבליבן.

די ליטווישע שקצים מיט די בייטשן און די אוקראינער, וואָס
זיינען אָנגעקומען פון יענער זייט גרעניץ, האָבן אים ניט געמשעפעט;
די פּוילישע פּויערים אין יידישע שטיוול האָבן אויסגעמיטן זיינע
טריט; און אפילו דער שעף פון דער געסטאָפּאָ האָט אָפּגעדרויט דעם
קאָפּ און זיך געמאַכט ניט זעענדיק, ווען טאָדרעס איז פאַרבייגע-
גאַנגען.

ס'איז משמעות געווען דערפאַר, וואָס טאָדרעס איז געווען אַ
נסתר, איינער פון די 5 צדיקים. ווען מען וואָלט אומגעבראַכט טאָד-
רעסן, וואָלט חס ושלום געוואָרן אויס וועלט: אויס ליטווישע שקצים
מיט בייטשן, אויס אוקראינער און פּאָליאַקן אין יידישע שטיוול און
אפילו אויס געסטאָפּאָ.

אַבער טאָדרעס'ן איז די זאך ניט אָנגעשטאַנען. האָט ער זיך

געלאָזט גיין דורך חרוב'ע שמעט און שמעטלעך, און אָנגעזאָגט דאָרט
וואו מען באַדאַרף :

„אזוי און אזוי, טאָדרעס דער וואַסער-טרעגער פאַרלאַנגט אַן
אַסיפה גדולה פון די ל"ו. און טאַקע באַלד, אָן שהיות...“
וואָרים לויט דער קאָנסטיטוציע פון די זעקס און דרייסיק נסת-
רים קען יעדער פון זיי רופן אַן אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג. נאָר אין
אַן עת צרה, פאַרשטייט זיך, קען ער זי איינבאַרופן.

און אַן עת צרה איז עס געווען. נאָך וואָס פאַר אַן עת צרה!
האָבן זיי געפּרעגט: „וואו ?“

האָט ער געענטפּערט: „אין קליינעם וועלדל לעבן טרעבלינקע“.
זיינען זיי זיך צוזאַמענגעקומען אין קליינעם וועלדל לעבן טרעב-
לינקע. — געווען צווישן זיי יודן מכל המינים: למדנים מיט לאַנגע,
גרויע בערד, קליינשמעטלדיקע בעלי-מלאכות מיט מנושמי'דיקע פּליי-
צעס ווי אויך עטלעכע גאַליציאַנער דאָקטוירים. אַפילו אַ ראַבאי פון
ניו-יאָרק סטעיט איז דאָרט געווען צווישן זיי. ער האָט פאַרשטאַנען
נאָר ענגליש. ווי אזוי ער איז געקומען האָט קיינער ניט געוואוסט.
בכל אופן, מיט קיין עראָפּלאַן איז ער ניט געקומען.

איינער מיט אַ לאַנגער באַרד האָט אָנגעהויבן מצדיק הדין זיין:
אַז „נאָט טוט ניט קיין שלעכטס און דער אויבערשטער פאַרדרייט ניט
קיין משפט“ און אַז „אַ מענטש קען ניט זיין גערעכט אַנטקעגן נאָט“.
און ער האָט געבראַכט ראיות פון משה רבנו ביזן ווילנער גאון און
דעם הפּי-חיים ע"ה.

אַבער טאָדרעס האָט זיך ניט געלאָזט: ער איז אַ פשוטער ייר,
האָט ער געזאָגט, און זיין קאָפּ כאַפט ניט אַזויפיל תורה :

— און מיר דאַכט זיך, אַז דאָס מאַל האָבן זיי אַ ביסל איבער-
געכאַפט די מאַס!

— טאָ וואָס זאָל מען טאָן ?

האַט ער געזאָגט: איינער פון אונדז דאַרף אַרױפגיין אויבן, טאַקע אַליין, ניט דורך אַ מלאַך און ניט על ידי שליח, און זען שומד מה מליכה, וואו איז דער היטער פון דער נאַכט ?

האַבן זיי געזאָגט: „קראינא דאיגרתא ליהוי פרונקא“, ס'הייסט אז ער, טאָדערעס טאַקע, זאָל גיין.

אַבער אזוי ווי ער איז ניט געווען קיין למדן און אפילו קיין לשון קודש האָט ער ניט פאַרשטאַנען, האָבן זיי באַשלאָסן אים מיט צוגעבן אַ מעמאָראַנדום. אַ וואוילגעלערנטע קאָמיסיע האָט זיך געזעצט און אָנגעשריבן מיט גענדענע פּעדערס אויף פאַרמעט אַ מעמאָראַנ-דום צום רבוננו של עולם: אזוי און אזוי, הגיעו מים עד נפש... און ער מתי ?

ביים סוף האָבן זיי אויך אַ פּאָר אוטיליטאַרע מאַטיוון צוגע-שריבן: אז עס וועלן קיין יודן ניט זיין, טאָ ווער-זשע וועט לויבן גאָט ? לאַ המתים יהללו יה... און אזוי ווייטער א. א. וו. האָט טאָדערעס פאַרשטעקט דעם פאַרמעט אונטער דער פּאַלע, (כדי די גוים זאָלן אים ניט אַ כאַפּ טאָן און ניט מאַכן פון אים קיין כאַליאווקעס פאַר שטיוול) און זיך געלאָזט אין וועג.

* *
*

גענאַנגען איז ער בקאַמפּאַניע. פון געדיכטן רויך, וואָס האָט געשלאָגן פון טרעבלינקער קוימען, האָבן זיך אָפּגעשיידט מויונטער נשמות: פון מענער און פרויען, יונג און אַלט, קינד און קייט. אויך עטלעכע משומדים און איינער אַ גר, אַ געוועזענער סובאַטניק משמעות, מיט אַ רויטער קאַצאַפּסקער באָרד, האָבן זיך אַרימגעבלאָגן-

ח. א י א ל ט י

קעט אין דער מחנה. האָט זיך טאָדרעם מצטרף געווען צום עולם און איז מיטגעפלוין.

תחילת האָבן זיי אַלע דערציילט, וואָס מיט זיי האָט פאַסירט: ווי מען האָט זיי אַרײַנגעוואָרפן אין פאַרחתמי'עטע וואַגאַנען מיט קאַלך, ווי מען האָט זיי געגעבן האַנטעכער און געפירט אין אַ קאַמער. אָבער קיינער האָט זיך ניט צוגעהערט, ווייל פאַסירט האָט עס מיט אַלעמען און אַלע האָבן זיי עס געוואוסט.

אויפן צווייטן טאָג איז פריילעכער געוואָרן. עס האָט זיך אָנגע-הויבן אַ פּאָליטישע דיסקוסיע: ציוניסטן האָבן דיסקוטירט מיט בונדיסטן, בונדיסטן מיט קאָמוניסטן און איינער אַ לינקער פּועלי-ציוניסט האָט ציטירט בער באַראַכאָו'ן. פרומע יידן האָבן געלערנט אַ בלאַט גמרא אויף אויסווייניק.

טאָדרעם האָט ניט פאַרשטאַנען קיין פּאָליטיק און אזוי ווי קיין למדן איז ער אויך ניט געווען, האָט ער זיך צוגעהערט צו די ווייבער. זיי האָבן זיך איצט דערציילט וועגן די איינגעלייגטע אוגערקעס און פעסעלעך ראָסל פון בוריקעס, וואָס זיי האָבן איבערגעלאָזט אין דער היים. די רייכערע באַלעבאָסטעס האָבן אויפגעציילט די סלאָאיקעס איינ-געמאַכטס און פלעשער ווישניאַק. אַלע באַבעס האָבן געלייענט די „צאינה וראינה" מיט אַ ניגון.

ווען זיי זיינען אָנגעקומען צו די טויערן פון הימל, האָט אַ בריר גאָדע מלאכים אָנגעהויבן סעלעקציאָנירן די נשמות: ווער אין גן-עדן און ווער אין גיהנום.

האָבן די אַפיקורסים פּראָטעסטירט:

— סטייטש? — האָבן זיי געמאַכט געוואָלדן — אויף פאַר-

ברענט צו ווערן, זיינען מיר געווען גוטע יידן, און פאַרן גן-עדן טויגן מיר ניט?

דער מעמאָראַנדום פון די ל"ו

— „ כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא! ” — האָט איינער
א בונדאָווייז זיך דערמאָנט אָן פּרק.

א ייד, וואָס האָט אַדורכגעמאַכט אַ צענדליק סעלעקציעס אין
פארשיידענע לאַגערן, האָט שטילערהייט אונטערגעזיפּצט:

— איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אז אין הימל סעלעקציאָניזם
מען אויף... .

טאָדעס האָט ניט געהאַט קיין צייט אויסצוהערן דעם וויכוח
ביזן סוף. ער האָט זיך געזאָרנט פאַר די לעבעדיקע און געאיילט צום
כסא הכבוד. קומענדיק נאָענט האָט אים איינער אַ סעקרעטאַר פאַר-
שמעלט דעם וועג:

— וואוהין?

האָט אים טאָדעס דערקלערט: אזוי און אזוי, די ל"ו האָבן
זיך פאַרזאַמלט און אָנגעשריבן אַ מעמאָראַנדום, און ער דאַרף אים
איבערגעבן דעם ריבוננו של עולם פּערזענלעך.

גיט אַהער! — האָט דער מלאך אויסגעשטרעקט אַ האַנט —
ס'עט שוין רעכט זיין. מיר'ן עס איבערגעבן ווייטער.

— ניין! דאָס מאַל איז ניט על ידי מלאך און ניט על ידי
שליח.

דער סעקרעטאַר האָט פאַרקנייטשט דעם שמערן (מיט די ל"ו
האָט ער זיך דאָך ניט געוואָלט אָנהויבן):

— דער ריבוננו של עולם איז ניטאָ אין דער היים — האָט ער
קאלט געזאָגט — איר מיינט, אז נאָר אייער וועלטל האָט ער אויפן
קאָפּ? פאַראַן, קיין עין הרע ניט, כוכבים ומזלות, וועלטן און
וועלטלעך ווי זאַמד אויפן ברעג פון ים.

— וואָס מיינט איר זיך, אז ער מוז זיצן אַ גאַנצן טאָג אויפן
כסא הכבוד און וואַרטן אויף אייערע תּפּילות? — האָט אונטער-

געכאפט איינע א בלאַנדע, דיקלעכע מלאכ'טע, וואָס איז געזעסן איבער אַ שרייב-מאַשינקע און האָט איבערגעקלאַפט אויף ריין די פּראָטאָקאָלן פון לעצטן ראש-השנה.

זי האָט דווקא ניט געהאַט קיין שווערן „דושאב“, די בלאַנדע מלאכ'טע. זי האָט אַריינגעשטעקט לאַנגע ליסטעס מיט נעמען אין דער שרייב-מאַשינקע און אויף בלינד אַרונטערגעקלאַפט לענגוויס יעדן בויגן די זעלבע צוויי ווערטער :

— — מי באש

— — מי באש

— — מי באש

אַבער איר האַרץ איז געווען פאַרביטערט. מיט אַ קימא לן פון אַ פינף טויזנט יאָר צוריק איז איר געליבטער, אַ יונגער מלאך, אַראָפּ אויף דער זינדיקער ערד און זיך דאָרט פאַרליבט אין איינער פון אַדמ'ס טעכטער. אַ סברא, אַז ער האָט זיך אַפילו צו איר דערנענטערט און זי האָט אים געבוירן אַ זון. בכל אופן איז ער שוין פאַרבליבן אונטן.

טאָדרעס דער וואַסער-טרענגער האָט זיך ניט געוואָלט אַריינמישן אין די ליבע-אַפערעס צווישן הימל און ערד :
— ווען וועט ער צוריק קומען ? — האָט ער געפרעגט.
— מאָרגן.

מילא, פאַרפאַלן, האָט טאָדרעס אַ טראַכט געטאָן. ער האָט אַפילו געוואוסט, אַז ביז מאָרגן וועט מען אַ שיינע פּאָר וואַגאַנען מיט יידן אַריינזאָרפן אין מאַידאַנעק, אוישוויץ און טרעבלינקע, אַבער וואָס קען מען דאָ העלפן ? מאָרגן איז מאָרגן.

האָט ער געווארט. פאַמעלעך האָט זיך אונטערגערוקט דער פאַרנאַכט. אויף די הימלישע גאַסן און עוועניוס האָבן זיך אַ צונד

דער מעמאָראַנדום פון די ל"ו

געמאָן די שטערן. די סאָלאַוויען האָבן זיך צעזונגען אין גן-עדן און פאָרלעך האָבן זיך דאָרט געקושט אין די טונקעלע אַלייען. ביים טויער האָט זיך אויטאָמאטיש געדרייט די בליאַסקנדיקע שווערד און אָפגעשפיגלט דעם גלאַנץ פון דער לבנה דאָ אויף איין זייט און דאָ אויף דער אנדערער.

טאָדערעס האָט זיך אַ לייג געמאָן הינטערן פארקאָן און איז גלייך איינגעשלאָפן.

* *
*

אַ מידער פון דער לאַנגער נסיעה איז ער לאַנג געשלאָפן. ווען ער האָט אויפגעמאַכט די אויגן, איז שוין די זון געשטאַנען הויך אין הימל און דער זייגער איז געווען ניין. „איי, איי, כ'האָב פאַר-שלאָפן!“ — האָט טאָדערעס זיך גענומען צום האַרצן. ער האָט גע-וואוסט, אַז פונקט ניין אַזויגער, מיט פרייסישער פינקטלעכקייט, עפענען זיך די גאַז-קאַמערן אין אוישוויץ און מאַדאַנעק. אַרום האָבן די מלאכי'טעם אָנגעשטעלט הויך די ראַדיאָס, כדי די געשרויען פון אונטן זאָלן ניט שטערן די הימלישע רו און ניט איבערשרעקן די מלאכי'לעך אין די וויגן.

„אפשר ט'מען נאָך אָפשרויען די גזירה פאַר מיטאַג? —“ האָט טאָדערעס אַ קלער געמאָן און זיך געלאָזט גיין מיט אייליקע טריט. אויפן וועג איז אים אַנטקעגנגעקומען אַן עלטערער מלאך מיט צוויי גרויסע זעק אויף די פלייצעס.

— דער ריבונן של עולם איז שוין אין דער היים? — האָט טאָדערעס אים אַ פרעג געמאָן.

— ניין, נאָך ניט.

— וואָס טראָגט איר דאָרטן אין די זעק?

— מצוות — האָט דער מלאך אונטערנעקערעכצט — איך טראָג
 זיי פון די שערי-צדק אין גרויסן סקלאד אַרײַן. ס'איז אָבער אומזיסט
 די טרחה: צום יום הדין וועט מען זיי סיי ווי ניט צושטעלן, וואָרים
 די בעלי-המצוות זיינען שוין אין לאַגער און וואָרטן אויף זייער רוי.
 טאָדרעס האָט געוואַרט ביז מיטאָג. די מלאכים האָבן אָנגעהויבן
 שטראָמען אין די רעסטאָראַנען. אַלס פּאַרשפּייז האָבן זיי באַשטעלט
 געפילטע פיש פון לויתן. דערנאָך האָבן זיי געגעסן ביפּשטעקס פון
 שור-הבר און פאַרטרונקען מיט שוימיקע גלעזער פון יין המשומר.
 ביים קאַפּע האָט אַ „ספיקער“ געלאָזט וויסן דורך ראַדיאָ, אז בין
 מנחה למעריב וועט דער צדיק הדור, הרב הגאון רב שמואל-אהרון
 הכהן, וועלכער איז אַקאַרשט געקומען פון אוישוויצער קאַלד-אויוון,
 אָפּגעבן אַן אינטערעסאַנטן, אויטענטישן גערום פון יענער וועלט און
 דערביי דרש'ענען איבערן פּסוק: „על שלשה דברים העולם עומד:
 על התורה ועל העבודה ועל גמילת חסדים.“ אין קינסטלערישן
 פּראָגראַם וועט אויפטרעטן אַ זינגערן פון יידישן טעאַטער, וואָס האָט
 מיטגעמאַכט די וואַרשעווער געטאָ. זי וועט זינגען „הודו לך כי טוב
 כי לעולם חסדו.“

טאָדרעס האָט זייער ליב געהאַט נגינה, אָבער ער האָט קיין צייט
 ניט געהאַט צו גיין צום אַנאַנסירטן מיטינג. ער האָט זיך געאייולט צום
 כּסא הכבוד. דער זעלבער סעקרעטאַר האָט אים פאַרשטעלט דעם
 וועג און אים פאַרוואַנדערט אָנגעקוקט.

— דער ריבוננו של עולם איז שוין צוריק געקומען? — האָט

טאָדרעס געפּרעגט.

אַ שאַלנדיקער געלעכטער איז אויסגעבראַכן אין ביוראָ. אַפילו

דער ערנסטער הויפּט-סעקרעטאַר האָט געשמייכלט.

— וואָס לאַכט איר? — האָט טאָדערעס ניט פאַרשטאַנען —
איר האָט דאָך אַליין געזאָגט „מאָרגן“, ניין?
— משמעות, אז ער זאָגט ניט קיין תהילים! — האָט איינער
פון די לערן-יינגלעך אַ וואונק געטאָן צו דער בלאַנדער מלאכ'טע —
וואָרים ווען ער וואָלט געזאָגט תהילים וואָלט ער דאָך געוואוסט, אז
„אַלף שנים בעיניך כיום אתמול“.

טאָדערעס האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן:

— יאָ, יאָ, איך האָב עס אָפּט געזאָגט, אָבער איך בין אַ פּראָסטער
ייד און איך פאַרשטיי ניט דעם פירוש המילות.

— ביי אונדז אז מען זאָגט מאָרגן, מיינט עס אין טויזנט יאָר
אַרום — האָט דער סעקרעטאַר אים פאַרטייטשט — איר ווילט דאָ
איבערלאָזן אייער מעמאָראַנדום?

— ניין! — האָט טאָדערעס פאַרשטעקט דעם פאַרמעט אונטער
דער פּאַלע — איר'ט אים נאָך אזוי פאַרלייגן צווישן אייערע פאַפירן,
אז מע'ט אים אין טויזנט יאָר אַרום אויך ניט געפינען.
און ער האָט זיך געלאָזט אויף צוריק, צו דער זינדיקער ערר,
כדי וואָס גיכער איבערצוגעבן דער אַסיפה גדולה אַ דין וחשבון פון
זיין שליחות.

* *
*

צוריקוועגס איז ער געגאַנגען איינער אַליין, וואָרן וועלכער משור-
גע'נער וועט זיך עס היינט לאָזן פון הימל צו דער זינדיקער ערר?
אמת, די מלאכים האָבן נאָך געדענקט פון דער צייט פון די נפילים,
אז אדם'ס טעכטער זיינען גוט, אָבער וואָס קומט אַרויס, אז די שטעט

אויף דער ערד ליגן אין חורבות און מען קריגט דאָרט אַפילו קיין האָמעל ניט אויף איבערצושלאָפן די נאַכט?

די נסיעה אַהין און צוריק האָט געדויערט לאַנג און ווען טאָדרעם איז אָנגעקומען אין וועלדל לעבן טרעבלינקע, האָט ער דאָרט קיינעם ניט געטראָפן. פון דער ווייטנס האָט ער דערזען ווי מענטשן גייען אַרום מיט גרויסע זיפן און שאַקלען מיט די הענט אַהין און אַהער, ווי פויערים וואָס ווייען אַרויס די פלעוועס פון תבואה. איז ער צו געגאַנגען נאָענטער און האָט געזען, אז דאָס זיינען טאַקע פוילישע פויערים. האָט ער זיי געפרעגט:

— וואָס טוט איר, גוטע מענטשן?

— מיר זיפן אַדורך דעם אַש — האָבן זיי אים געגעבן צו פאַר-שטיין — איז אַמאָל בלייבט איבער אַ גילדערנער צאָן אין דער זיפ און אַמאָל אַפילו אַ קידושין-רינגעלע.

האָט טאָדרעם פאַרשטאַנען, אַז מען האָט פאַרברענט די יידן. מילא, פאַרפאַלן, פאַרברענט איז פאַרברענט, ברוך דיין אמת!... אָבער וואו זיינען די אַנדערע ל"ה צדיקים?

ער האָט געזען, אז די וועלט עקזיסטירט ווייטער: די פויערים זוכן גילדערנע ציין אין אַש, דער קאָרן וואַקסט זייער געראַטן אין די פעלדער, ווייל די ערד איז פעט פון מתים, און אין שטעטעלע טרעב-לינקע האַנדלט מען שוין אַפילו מיט וואַלוטע: מיט גרינע דאָלאַרן און גילדערנע אימפעריאַלן.

האָט ער פאַרשטאַנען, אז די ל"ו ניקעס מוזן ערגיין-וואו זיין: וואָרן אָן די ל"ו צדיקים וואָלט דאָך די וועלט קיין קיום ניט געהאַט: די פויערים וואָלטן ניט געפונען קיין קידושין-רינגעלעך אין אַש, דער קאָרן וואָלט ניט געוואַקסן און אַפילו מיט וואַלוטע וואָלט מען ניט געהאַנדלט.

דער מעמאָראַנדום פון די ל"ו

איז ער געגאנגען ווייטער. ער האָט געזוכט די ל"ו ניקעס אין די פי-לאַגערן פון אלע פיר זאָנעס : דער ענגלישער, אמעריקאנער, סאָוועטישער און פראַנצויזישער. אָבער זיי זיינען אין ערגעץ ניט געווען.

האָט ער געזען ווי דייטשע פריילינגס קושן זיך מיט אמעריקאנער סאָלדאטן און די הויז-פרויען שלעפן אַרויף זייערע פאַרצעלאַן-קרע-דענצן פון די קעלערן, און שטעלן זיי אויס אין די אויפגערוימטע עס-צימערן, און ער האָט פאַרשטאַנען, אז זיינע חברים מוזן ערגיז-וואו זיין : וואָרן אין וועמענס זכות קושן זיך די דייטשע פריילינגס מיט די אמעריקאנער סאָלדאטן און קריגן בזכות זה נילאָן-זאָקן, אויב ניט אין זכות פון די ל"ו צדיקים ?

איז ער געגאנגען ווייטער. ער איז געגאנגען און געגאנגען, ביז ער איז דערגאנגען צו אַ גרויסן וואַסער. און דאָרט זיינען געזעסן אַ סך יידן און האָבן געוואַרט. האָט איינער פון זיי אים דערציילט, אז גראַדע נעכטן איז אָפּגעפאַרן אַן אומלעגאַלע שיף מיט יידן קיין ארץ-ישראל. פינף און דרייסיק אין צאָל זיינען זיי געווען — קליינ-שטעטלדיקע בעלי-מלאכות, לַמדרנים מיט גרויע בערד, אַ פּאָר גאַלי-ציאנער דאָקטוירים און איינער אַ ראַבאָי, וואָס האָט גערעדט נאָר ענגליש.

האָט טאָדערעס פאַרשטאַנען, אז דאָס זיינען זיינע חברים אָפּגע-פאַרן קיין ארץ-ישראל. האָט ער זיך אויך פאַרשריבן פאר דער אומ-לעגאַלער עמיגראַציע און האָט געוואַרט.

האָט ער געוואַרט אַ טאָג און צוויי און דריי, און אויפן צוועלפטן טאָג האָט ער דערזען, ווי אַלע לויפן צום וואַסער. איז ער אויך געלאָפּן. און אויפן וואַסער איז גראַד אָנגעקומען אַ שיף. און דאָס איז טאַקע געווען די שיף אויף וועלכער די ל"ו ניקעס האָבן זיך געלאָזט אין וועג.

מען האָט משמעות אומגעקערט די שיף פון מיטן וועג, וואָרן איר אונטערשטער דעק איז געווען אַרומגעצאמט מיט שמעכל־דראָט און אויפן אויבערשטן זיינען געשטאַנען ענגלישע סאָלדאַטן, באַ-וואָפנטע מיט ביקסן, שווערדן און אַנדערע כל־זין.

טאָדערעס האָט געוואָלט אַרויפגיין אויף דער שיף, כדי וואָס ניכער אָפצוגעבן אַ באַריכט פון זיין של־חות. מען האָט אָבער קיינעם ניט אַרויפגעלאָזט. וואָס טוט מען? האָט ער זיך פאַרשטעלט פאַר אַ קאָרעספּאַנדענט פון דער „ניו-יאָרק־טאַימס“. האָט מען אים אַרויפגעלאָזט.

אַז די חברים האָבן אים דערזען, האָבן זיי זיך זייער דערפרייט מיט אים, וואָרן זיי זיינען געווען זיכער, אַז ער האָט בטל געמאַכט די גזירה. אַז זיי האָבן אָבער דערזען זיין פנים פון דער נאָענט, האָבן זיי פאַרשטאַנען, אַז עפעס איז געשען.

— וואָס איז געשען?

— דער ריבונג של עולם איז ניטאָ אין דער היים — האָט טאָדערעס אַ רעד געטאָן מיט אימפעט, ווי ער וואָלט וואָס גיכער גע-וואָלט פטור ווערן פון זיין מיסיע — און זיי האָבן געזאָגט, אַז ער וועט צוריק קומען מאָרגן. אָבער „מאָרגן“ אין הימל מיינט אין טויזנט יאָר אַרום.

— אַוודאי! — האָט זיך אָפגערופן איינער פון די לַמדנים, מיט אַ גרויער באָרד — עס שטייט דאָך בפירוש געשריבן: „כי אלה שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר...“

— יאָ, ריכטיק! — האָט טאָדערעס פּאַטאַקעוועט — אַט דעם פּסוק טאַקע האָבן זיי געזאָגט.

און צומאָרגנס איז די שיף מיט די ל"ו, מיטן שמעכל־דראָט און מיט די באַוואָפנטע זעלנער אָפגעפאַרן אין אַן אומבאַקאַנטער

דער מעמאָראַנדום פון די ל"ו

דיכטונג. טאָדרעס איז שוין צוריק אויפן ברעג ניט אַרויף. און קיינע-
ווייכט ניט וואוהין די שיף איז געשוואומען.

* *
*

נאָר דעם מעמאָראַנדום האָט מען געפונען. אין גרויס איילעניש
האָט אים טאָדרעס משמעות פאַרלאָרן, און אַ פישער-מאַן האָט אים
געפונען אין זאַמד. דער פישער האָט אים געבראַכט צום לערער פון
דאָרף. אָבער אויך דער לערער האָט זעם כתב ניט געקענט איבער-
לייענען. דער פאַרמעט האָט געוואַנדערט פון האַנט צו האַנט, ביז ער
איז דערגאַנגען צום אינסטיטוט פון אַרבעטלאָגיע אין דער הויפּט-
שטאָט. און פון דאָרט איז ער מגלגל געוואָרן אין די אַרכיוון פון
דער „אינטערנאַציאָנאַלער קאָמיטיע פאַרן קאָנטראָל פון אַטאָמישע
כלי-זין“.

און דאָרט געפינט ער זיך ביז צום היינטיקן טאָג.

ניו-יאָרק, 1947.

(אין די טעג פון דער שיף „יציאַת אירופּה“)

די אנטדעקונג פון טראטאגוואי

די אנטדעקונג פון טראטאנוואי

די אנטדעקונג פון טראטאנוואי איז כמעט אומבאקאנט דעם רוב פון דער מענטשהייט. צוליב די אויסערגעוויינלעכע געשעענישן פון אונדזער יארצענדליק באשטייט אפילו די געפאר, אז דאס דאזיקע לאנד זאל, אזוי צו זאגן, אינגאנצן ארונטערפאלן אונטערן טיש און פארנעסן ווערן פאר די קומענדיקע דורות. וועלן מיר דעריבער פארצייענען, אין גרויס איילעניש, אויב ניט אלע פרטים, איז לכל הפחות די הויפט-שטריכן פון דער מעשה-טראטאנוואי.

ס'איז געווען אין דער צייט פון דער גרויסער בהלה, ווען יידן פון האלאנד, בעלגיע און פראנקרייך זיינען אנטלאפן פאר היטלערס חיילות, זיינען אָנגעקומען אין לעצטן פאָרט פון אייראָפּע, אין מאָר-סעל, און זיך געקליבן אַריבערצופאַרן פון דאָרטן מעבר לים. ווי דער שטייגער, האָבן זיך אַחינו בני ישראל געהאַלטן צוזאַמען, וואָרים ממה נפשך: וועלן זיך מאַכן וויזעס, טאָ פאַרוואָס זאָל דער אַנדערער באַקומען און איך ניט? — אלא וואָס דען, עס וועט זיך מאַכן אן אַבלאווע? — טאָ זאָל מען כאַטש זיצן צוזאַמען אין זעלבן קאַנצענ-

טראציע-לאגער! צוליב די דאזיקע און אנדערע טעמים האָט זיך דער עולם אָפגעזוכט אין דער פרעמדער פראנצויזישער שטאָט, זיך באזעצט אין קאפע-נאָאי, וואָס אויף דער באַרימטער „קאנעביער“, און אין אַ קורצער צייט פאַרשטויסן אַלע געוועזענע געסט.

איינמאָל, אין אַ געוויינלעכן אָונט פון יאָר 1941, איז דער עולם געזעסן אַרום די טישלעך, געזופט פאַמעלעך די וואַסערדיקע קאווע און געשמעסט וועגן וויזעס, טראַנזיט-וויזעס, שיפסקארטן און קרובים מעבר לים. אויבנאָן, ביי דער מזרח-וואַנט, זיינען געזעסן בכבודיקע לייט, יידן וואָס האָבן געאַרבעט ביי ענציקלאָפּעדיעס, גע-שריבן ביכער אָדער סתם געמאַכט פּאָליטיק און האָבן דערפאַר גלייך נאָך פראַנקרייכס מפּלה באַקומען אַזעלכע ספּעציעלע סכנת-נפשות וויזעס קיין אַמעריקע, „דענדזשער-וויזעס“, ווי מען האָט עס גערופן. בשכנות פון זיי האָבן זיך קאַנצענטרירט יידן גבירים, וואָס האָבן געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט קאַנסולן פון דרום-אַמעריקאַנער מלוכות, האָבן געצאָלט גראַבע טויזנטער און זיך געהאַלטן אין איין סוד'ען. די איבעריקע טישלעך האָבן באַזעצט סתם יידן, „עמד“, וואָס זיינען גאַנצע טעג אַרומגעלאָפן איבער די תּרפּ"ט קאַנסולאַטן פון דער שטאָט מאַרסעל, האָבן געהאַלטן אין איין טעלעגראַפירן צו קרובים און זיך ניט גערירט פון אָרט. אויך בליערליי „מאַכערס“ האָבן זיך דאָרט אַרומגעדרייט — זיי האָבן אָנגעבאָטן וויזעס איבער גאָר דער וועלט: קיין שאַנכאי, קיין האַנדוראַס און ביז האַנאָלו — וויזעס פון 3000 פראַנק ביז צען טויזנט דאָלער פּער קאָפּ.

אין יענעם אָונט, אַ זייגער האַלב ניין, האָט זיך אין קאפע אַריינגעשאַרט אַ קליין, מאַגער מענטשעלע פון אַ יאָר פּערציק און אַ שפּאַציר נעטאָן מיט דריבנע טריטעלעך צווישן די טישלעך. ער האָט געהאַט אַ לענגלעך פנים און זיינע קלייניקע אויגעלעך זיינען שנעל

אַרומגעלאָפֿן אין זייערע לעכער. אויפֿן וועג איז ער אָפֿט שטיין גע-
בליבן און האַלטנדיק דעם קאָפּ עטוואָס אָן אַ זייט, האָט ער צוגעלייגט
אַן אויער צו די הייסע דיסקוסיעס, וואָס זיינען געפירט געוואָרן אין
אַלע ווינקלען :

— אַז איר ווילט פֿאַרן קיין עקוואַדאָר — האָט אַ יונגער מאַן
דערקלערט זיין עלטערן שכן — באַדאַרפט איר האָבן אַ טראַנזיט-
וויזע דורך קובאַ און נאָכדעם מוזט איר האָבן אַ דורכרייזע-וויזע
פון מעקסיקע און ערשט דאַן קענט איר בעטן אין וואַשינגטאָן אַ
דערלויבעניש צו פֿאַרן דורכן פּאַנאַמאַ-קאַנאַל. און איר רעכן שוין
ניט די כראַנזיט-וויזעס דורך שפּאַניע און פֿאַרטוגאַל ...
— נו, און קיין שאַנכאַי איז נענטער? — האָט געפרעגט דער
עלטערער מאַן, דער עקוואַדאָרער."

— נענטער אָדער ווייטער! — האָט דער שאַנכאַיער געענט-
פּערט — ווער האָט דען ברעיה צו פֿאַרן קיין כינע? מען נעמט אַ
כינעזישע וויזע, מען פֿאַרט קיין פֿאַרטוגאַל און פון דאָרט כאַפט מען
זיך אַריבער קיין קובאַ ...
— נו, און פון קובאַ? ...

אין דאָזיקן אויגנבליק האָט דער-אַריינגעקומענער זיך אַראָפּגע-
לאָזן אויף אַ שטול ביים טיש און פירנדיק שנעל-שנעל מיט די אויגן
פון „שאַנכאַיער" צום „עקוואַדאָרער", האָט ער שטייל אַ פּרעג געטאָן:
— איר דאַרפט האָבן וויזעס? וואָס טויגן איר, כינע מיט
עקוואַדאָר?

— און וואָס פאַר אַ וויזעס האָט איר, אַ שטייגער?
— איר? איר פֿאַר קיין טראַטאָנוואַי און אַן עק! — האָט דער
נאַסט אויפֿגעהויבן זיין קול און אַזש אַ פאַטש געטאָן מיט אַ מאַנע-
רער האַנט איבערן טישל.

- קיין טראטאגוואי? וואו ליגט עס ערגעץ טראטאגוואי?
— קיינמאל ניט געהערט פון אזא מדינה!
— מען גיט פראנק און פריי וויזעס אהינצו?
— כשר'ע צי טרפ'ע?
דער אַנזאָגער פון דער בשורה האָט געוואָלט עפעס ענטפערן,
אַבער דער עולם ביים טישל האָט אים ניט געלאָזט עפענען דאָס מויל.
מען האָט אים ממש באַשאַטן מיט פראַגעס:
— ער נעמט אין יד אַרײַן, כ׳מײן דער טראַטאָגוואַיער קאַנסול?
— מען לאָזט דאָרט אַרײַן יידן, אָדער מען דאַרף ברענגען אַ
טויף-צעמל פאַרן באַקומען די וויזע?
— וואָס פאַר אַ אַמונה הערשט אין טראַטאָגוואַי?
דער אַנזאָגער האָט אָפגעוואַרט ביז די אַרומיקע האָבן זיך
גענוג אָנגעטומלט און דאַן האָט ער געלאָסן דערקלערט:
ראַשית, מען לאָזט אַרײַן יידן קיין טראַטאָגוואַי און מען דאַרף
זיך אַפריער ניט שמד'ן והשנית באַקומט מען פאַר טויזנט פראַנק
אַ כשר'ע וויזע, דירעקט פון קאַנסול, והשלישית...
צום דריטן פונקט פון דעם טראַטאָגוואַיער עמיגראַציע-סטאַטוס
איז דער אַנזאָגער ניט דערנאָנגען. וואָרים זיינע ווערטער „אַ כשר'ע
וויזע און מען לאָזט אַרײַן יידן" האָבן אַרײַנגעשלאָגן ווי אַ בליץ אין
קאַפּע-הויז און זיינען איבערגע'חזר'ט געוואָרן פון טישל צו טישל.
באַלד האָבן שוין אַלע געוואוסט, „אַז די טראַטאָגוואַיער רעגירונג
וועט שיקן כּפּעציעלע שיפן דירעקט קיין מאַרסעל", און מען וועט
פּטור ווערן פון אַלע טראַנזיטן, שלעק און פּורעניות. אַ מין רייזע-
פיבער קיין טראַטאָגוואַי האָט אַרומגעכאַפט דעם עולם און באַלד האָבן
זיך אַלע געשטופּט אַרום טישל, וואו דער אַנזאָגער פון דער בשורה איז

די אנטדעקונג פון טראטאגוואַי

געזעסן. (אין יענעם מאַמענט איז ער געקרוינט געוואָרן מיטן נאָמען „קאָלומבוס פון טראטאגוואַי“).

אַפֿילו יחסנים, וואָס האָבן געוואָרט אויף די „דענדזשער-וויזעס“, האָבן זיך אַ רוק געטאָן צו יענעם ווינקל און צוגעלייגט אַן אויער. איינער פון זיי, אַ יונגער ענציקלאָפּעדיסט — ס'הייסט ניט אַזוי ער אַליין, ווי זיין פרוי'ס אַ פעטער האָט געאַרבעט ביי דער יידישער ענציקלאָפּעדיע און בזכות זע האָט ער דערוואָרט די סכנות-נפשות-וויזע — האָט גלייך אַ נעם געטאָן דעם טראטאגוואַיער „קאָלומבוס“ אויף אַ פאַרהער :

— זייט אַזוי גוט, רב יוד, וואו ליגט זי עפעס, אייער מדינה

טראטאגוואַי ?

— ס'הייסט וואו ? ס'איז אַן אינדזל צווישן בראַזיל און האַנאָ-

לולו, אַ פּאָר טויזנט מייל אין צפון פון אויסטראַליע אין דער ריכטונג פון כינע ...

דער עולם אַרום, וואָס איז שוין אויסגעפאַרן גאַנץ אייראָפע און זיך ערשט געקליבן אויף דער אמת'ער וועלט-רייזע, האָט געלעקט די פינגער. אָבער דער יונגערמאַן, דער ענציקלאָפּעדיסט, האָט ניט אָפּגעלאָזט :

— פאַרוואָס האָט מען ביז איצט ניט געהערט פון דאָזיקן

לאַנד ?

— פאַרוואָס ? אין דעם באַשטייט דאָך די גאַנצע חכמה ! ...

ווען מען וואָלט שוין פון לאַנג געהערט פון טראטאגוואַי, וואָלט מען דאָך אַהינצו קיין וויזעס ניט באַקומען ! מען וואָלט געמוזט צאָלן טויזנט דאָלער פאַר אַ וויזע און זיך אַפריער שמד'ן און ערשט דערנאָך וואָלט מען אייך ניט אַראָפּגעלאָזט פון שיר, ווייל עס וואָלט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די וויזע איז פאַלש ...

— נו, און דער קלימאט?

— א קלימאט ווי אלע קלימאטן: ווינטער איז דאָרט קאַלט און זומער איז וואַרעם...

— און אז עס רעגנט איז האַרבסט — האָט שוין אונטערגעכאַפט איינער פון עולם — און ווען די רויזן בליען איז אַ סימן, אז ס'איז פּרילינג.

— נו, און וואָס איז עפעס מכות פרנסה?

דער עולם איז געוואָרן אומגעדולדיק: וואָס האָט'ער זיך דאָ אָנגעזעצט אויף אַ יידן, דער דאָזיקער ענציקלאָפּעדיסט? ער וויל ניט פּאַרן, זאָל ער ניט פּאַרן און זאָל ער לאָזן אַנדערע צו רו! נאָר „קאַלומבוס" האָט זיין גוטן מוט ניט פּאַרלאָרן. ער האָט פּאַרוו-כערט אַ פּאַפּיראַס און שאַרף געפּסק'נט:

— אַלע מאַכן דאָרט אַ לעבן!

— מען מאַכט דאָרט אַ לעבן! — זיינען די ווערטער געלאָפּן פון מויל צו מויל ביזן שוועל פון „קאפּע".

* *
*

אַ גאַנצן אָונט האָט זיך דער עולם געהיצט און געקאַכט, און געמאַכט פּלענער. אַן עלטערער מאַן, וואָס האָט געהאַט דעם טיטל דאָקטער און געאַרבעט פאַרן טעריטאָריאַליסטישן געדאַנק, האָט גלייך פאַרזאַמלט אַרום זיך אַ גאַנץ געזעמל און פאַר זיי געהאַלטן אַ פּויער-דיקע רעדע. אין משנ' פון די לעצטע דרייסיק יאָר האָט ער געמאַכט פּלענער פאַר עטלעכע מנינים יידישע טעריטאָריעס און ווען ער איז געקומען אין דער שווערער שעה קיין מאַרסעל און אין ערגעץ קיין

וויזע ניט באקומען, איז ער באהערשט געוואָרן פון אַ מין מרה-שחורה, רחמנא-לצלן. איצט איז ער אַריינגעפאלן אין גרויסער התפעלות און אָנגעהויבן אַריינטענה'ן אין עולם:

— וואָס עפעס סתם וויזעס? פאַרוואָס ניט קיין יידישע טערי-טאַריע אין טראטאגוואַי? די פרייע, יידישע טראטאגוואַיער רעפּובליק! אַ שיינער נאָמען, ניין? אויף אלע יידן געזאָגט געוואָרן! און ער האָט אָנגעהויבן אויספרעגן ביים אַנטדעקער פרטים וועגן אַנטדעקטן לאַנד. דער „קאַלומבוס" האָט אים באַטראַכט מיטן באַוועג-לעבן בליק פון זיינע קליינע אויגעלעך, אין וועלכע מען האָט ניט געקענט דערקאָנען, צי זיי דריקן אויס שרעק אָדער שפּאַט און ער האָט געענטפערט געלאַסן אויף יעדער פראַגע:

— בערג? אזאַ מכה אונדזערע שונאים ס'אַראַ בערג עם זיינען פאַראַן אין טראטאגוואַי!

— טייכן? יעדער טיך איז דאָרט אַ גאַנצער ים! צומאָרגנס האָט זיך דער עולם אַ לאָז געטאָן אין ביוראָ פון טראטאגוואַיער קאָנסולאַט, לויטן אַדרעס, וואָס דער „קאַלומבוס" האָט זיי אָנגעגעבן. דאָס הויז האָט זיך געפונען אין אַן ענגן געסל פון מאַרסעלער אַלט-שטאָט, ניט ווייט פון ים. אַ זייגער ניין האָבן אַ פאַר צענדליק שטאַם-געסט פון קאפּע-נאַאי אָנגעפילט דאָס פּאָדער-צימער און באַטראַכט מיט גרויס אינטערעס די לאַנד-קארטע, וואָס האָט זיך צעשפּרייט איבער אַ האַלבער וואַנט און געמעלדעט מיט קידוש-לבנה אותיות:

„ ט ר א ט א ג ו א י "

אַ יונגער סעקרעטאַר האָט באַלד אַריינגערופן עטלעכע באַזוכער. אין אַ האַלבע שעה אַרום זיינען די ערשטע אַרויסגעקומען מיט שיי-

נענדיקע פנימ'ער און וויזעס אין קעשענע: וויזעס, וואָס זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן פון קאַנסול־בכּורדו ועצמו, אָן „מאַכערס" און אָן אַ „מתנת יד"...

צען קליענטן זיינען באַדינט געוואָרן אין ערשטן טאָג. צומאַרגנס איז דער פּרייז פון אַ וויזע געשטיגן אויף צוויי טויזנט פּראַנק. דער „קאַלומבוס", וואָס האָט זיך אַרומגעדרייט אין פּאָדער-צימער, האָט זיך פאַרטרויט פאַרן עולם:

— אַזוי ווי אין טראַטאַגוואַי איז אויסגעוויילט געוואָרן אַ נייער פּרעזידענט, האָט מען דאָרט געהעכערט די פּרייזן...

דערהערט, אַז אין טראַטאַגוואַי איז פּאַרגעקומען אַ רעגירונגס־קריזיס און אַ נייער פּרעזידענט איז דאָרט אויסגעקליבן געוואָרן, איז אויסגעבראַכן די אמת'ע מהומה, וואָרים מיר ווייסן דאָך שוין וואָס עס באַדייט „ויקס מלך חרש" ... די באַזוכער האָבן געוואַרט מיט קלאַפּנדיקע הערצער און באַטראַכט מיט פיל בענקשאַפט די צע-שפּרייטע קאַרטע פון ווייטן לאַנד. נאָכמיטאָג איז דער פּרייז פון די וויזעס געשטיגן אויף דריי טויזנט פּראַנק.

אין יענער נאַכט איז אין קאַפּע נאָאי פּאַרגעקומען אַן אמת'ע איבערקערעניש. אַ זיינער צען איז אַריינגעקומען דער „קאַלומבוס" און דערציילט כּסוד, אַז דער טראַטאַגוואַיער ראַדיאָ האָט געמעלדעט, אַז אין לאַנד איז אויסגעבראַכן אַ רעוואָלוציע. דער עולם איז שוין פאַרבליבן ביז נאָך אַ האַלבער נאַכט און געוואַרט מיט אומגעדרולד אויף ווייטערדיקע נייעסן. ערשט נאָענט צו פּאַרטאָג איז געקומען דער אָנזאָגער און אָנגעזאָגט די בשורה:

— געלויבט השם יתברך, די רעוואָלוציע איז אונטערדיקט געוואָרן. אין טראַטאַגוואַי הערשט רו און אַרדענונג. מען וועט ווייטער געבן וויזעס. אפשר וועלן זיי קאָסטן עפעס טייערער, אָבער מילא ...

די אנטדעקונג פון טראטאגוואַי

דערווייל האָט זיך די ידיעה וועגן דער אַנטדעקטער מדינה צעשפּרייט איבער גאַנץ פּראַנקרייך און פון אלע עקן לאַנד האָבן יידן געשטרעבט קיין מאַרסעל. אין טראַטאגוואַי גופא זיינען פאַר דער צייט פאַרגעקומען מורא'דיקע געשעענישן: ס'איז פאַרגעקומען אַן אינפלאַציע, עס זיינען אויסגעבראַכן שטריקן, דאַן איז דער אַקאַרשט-אויסגעוויילטער פּרעזידענט געשטאַרבן און זיין פאַרטרעטער איז דער-מאַרדעט געוואָרן דורך די אומצופרידענע מאַסן.

— עפעס אַן עפידעמיע אויף פּרעזידענטן אין דאָזיקן לאַנד! — האָבן די עמיגראַנטן געקעכצט אין מאַרסעלער קאָנסולאַט און גע-צאָלט יעדן טאַג טייערער פאַר די וויזעס. זייער פרייז איז פאַמעלעך דערגאַנגען ביז צען טויזנט פּראַנק.

די אמת'ע חתונה האָט זיך אָנגעהויבן אַ ביסל שפּעטער: בעת דער ראַדיאָ האָט איבערגעגעבן, אַז אין טראַטאגוואַי איז געגרינדעט געוואָרן אַן אַנטיסעמיטישע פּאַרטיי, וואָס האָט געטענה'ט, אַז די יידן וועלן דאָרט פאַרכאַפּן דעם האַנדל און די פרייע פּראַפעסיעס. אין איין ליכטיקן פּרימאַרגן האָבן די קליענטן דערזען לעבן דער לאַנדקאַרטע פון קאָנסולאַט אַ געדרוקט צעטל:

„ יידן באַקומען ניט קיין וויזעס

קיין טראַטאגוואַי ”

איז מען דאָך גלייך געלאָפּן צום „טראַטאגוואַיער קאָלומבוס“, ער זאָל זיך משתדל זיין ביי מלכות:

— אפּשו קען מען עפעס אויפּטאַן?

— אָפּשאַפּן די גזירה?

— געבן אין יו אַריין?

„קאָלומבוס“ האָט זיי באַרוואַקט:

— ראשית — האָט ער זיי דערקלערט — איז די טראַטאָנוואַיער
אמונה נאָר ניט אזאָ געפערלעכע, ס'איז אַ מין פשרה צווישן יידנטום
און קריסטנטום מיט אַ קליין ביסעלע פון קאָנפּוּציוּסעס געדאַנקען
דערצו. והשנית איז גענוג זיך אַריבערצוכאַפּן צו אַ געוויסן „רעווע-
רענר“ פון דער דאָזיקער רעליגיע, וועלכער וווינט טאַקע אין מאַר-
סעלער אַלט-שטאָט; פאַר טויזנט פראַנק שרייבט ער אויס דעם
נויטיקן צעטל.

— ער רעדט נאָר טראַטאָנוואַיש? — האָט דער איבערגעשראַ-
קענער עולם געפרעגט.

— וויים איך וואָס! ער רעדט אַלע שפראַכן פון דער וועלט!
אַפילו יידיש פאַרשטייט ער... אַ ביסעלע נאָר... — האָט דער
„קאַלומבוס“ זיי אַריינגערוימט די לעצטע ווערטער אויפן אויער.
דאָ וועלן מיר איבערייסן די געשיכטע פון די נייע געזעצן און
גזירות אין טראַטאָנוואַי, וואָס איז אַן ענין פאַר לאַנגע אויספאַרשונ-
גען און שטודיום, און מיר וועלן אַריבערגיין צו די גליקלעכע,
וועלכע האָבן זוכה געווען צו באַקומען די וויזעס אין די ערשטע טעג.
זיי האָבן זיך גלייך אַ לאָז געטאָן אין „היצעם-האיאַס“, כדי דאָרט צו
פאַרהאַנדלען מכוח שיפּס-קאַרטעס און רייזע-הוצאות.

* *
*

היינט צו טאָג ווייסט איטלעכער ייד וואָס עס הייסט „האיאַס“,
וואָרים אָדער ער צאָלט איר געלט, אָדער ער נעמט ביי איר געלט אויף
הוצאות הדרך. אָבער אזוי ווי עס קען זיך מאַכן, אַז אונדזערע לייע-
נער פון די צוקונפטיקע דורות וועלן, בעזרת השם יתברך, מער ניט
וויסן די באַדייטונג פון דאָזיקן נאָמען, וועלן מיר אים קורץ דערקלערן.

„האיאס“ איז אן אוראלטע אינסטיטוציע, וואָס צאָלט רייזע-הוצאות פאַר אומפאַרמעגלעכע יידן. אַ סברא, אַז ווען יעקב אבינו האָט געמוזט אַנטלויפן פון זיין טייערן ברודער עשוי, האָט ער די אַפיריוויטס טאַקע באַקומען פון זיין אַסימילירטן אָנקל לבן האַרמי, — וועלכער האָט געהאַט צוויי טעכטער חתונה צו מאַכן, איינע פון זיי שוין אַ מיידל אין די יאָרן — אָבער וואָס שייך די הוצאות-הדרך, האָט ער געמוזט אָנקומען צום „האיאס“.

און אַ פינף הונדערט יאָר שפּעטער, ווען די יידן זיינען אַרויס פון מצרים, האָט זיי דער „האיאס“ צוגעזאָגט שיפס-קאַרטן איבערן רויטן ים. אָבער ווען די יידן זיינען דערגאַנגען צום ברעג וואַסער, איז געקומען אַ „קייבל“ פון ניו-יאָרק, אַדרעסירט צו משה רבנו פּער-זענלעך, אַז אזוי ווי דער „פאַראייניקטער קאַמפּיין“ איז אויסגעפאַלן זייער מאָגער, וועט דער „האיאס“ ניט האָבן קיין געלט אויף צו דינגען שיפן. דער עולם יידן מיט סינד און קייט, און מיט פּעקלעך מצות אויף די פליצעס איז שטיין געבליבן אין אַ גרויסער שרעק — הינטער זיי איז אָנגעלאָפּן פרעה מיט זיינע רייטוועגענער און פון פאַרנט האָט זיך געעפנט דער ים — טאַקע פונקט ווי די יידן אין מאַרסעל. משה רבנו האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז דאָס ווילן די אַמעריקאַנער „דזשוראַיסטן“ אים אָפטאָן אַ שפיצל און אים שטערן אין זיינע ציוניסטישע פּלענער פון אַ יידישער מאַסן-עמיגראַציע קיין ארץ-ישׂראל, איז ער אַריינגע-פאַלן אין אַ שטאַרקן גרימצאָרן און אָנגעהויבן קלאַפן מיט זיין שטעקן איבערן ים מיט אַזאַ גבורה, אַז דער ים האָט זיך געשפּאַלטן און די יידן זיינען אַרויך אין דער טריקעניש.

אָבער דאָס אַלץ געהערט צו דער געשיכטע. ווען אונדזערע טראַט-טאַגואַיער עמיגראַנטן זיינען אָנגעקומען אַפן „האיאס“ פון מאַר-סעל, האָט מען זיי לכתחילה אויסגעלאַכט:

— וואוהין ווילט איר פאָרן? קיין טראַטאָנוואַי? ניטאָ אזאַ מדינה
אויף דער וועלט!

— נאָ דיר אַ חתונה! — זיינען די טראַטאָנוואַיער געוואָרן!
אויסער זיך — די מדינות, וואָס זיינען ביי זיי פאַראַן, גיבן ניט
קיין ווויזעס, און טאַמער גיט שוין איינע פון זיי אַ ווויזע, איז גאָר
אַזאַ מדינה ניט בנמצא... ניין, עס קען ניט זיין!
און זיי האָבן אויסגעקליבן אַ דעלענאציע און פאַרלאַנגט אַן
אוידיענץ ביי דעם אויבערדירעקטאָר.

דער דירעקטאָר, ד"ר ווויזעמען, האָט אויפגענומען די דעלעגאַ-
ציע אין זיין אָפגעשלאָסענעם צימערל, וואָס אַפן דריטן שטאָק. ער
איז געווען אַ בלייבער, עטוואָס געבויגענער מאַן און האָט געהאַלטן
אין איין אַרומשפּאַנען איבער זיין חדר מיוחד, ווי ער וואָלט גע-
וואָלט באַווייזן אַ ביישפּיל פון זיין אייגענער פּערזאָן, אַז מענטשן
באַדאַרפן שמענדיק וואַנדערן. זינט פּערציק יאָר האָט ער זיך פאַר-
נומען מיט יידישע עמיגראַציעס: געשיקט פּוילישע יידן קיין רוס-
לאַנד, רוסישע קיין דייטשלאַנד, פּוילישע, רוסישע און דייטשישע
— קיין פּראַנקרייך און פון דאָרט — קיין שאַנכיי, אויסטראַליע און
באַליוויע. מען האָט דערציילט, אַז ער האָט זינט פינף און צוואַנ-
ציק יאָר געאַרבעט אויף אַ לעבנס-ווערק — אַ מין ריזן-פּלאַן פון
יידישער עמיגראַציע אין די נאָענטסטע 500 יאָר, אין וועלכן ער
האָט אויסגערעכנט די רייזע-הוצאות אין פאַרשיידענע דייוויזן און
אַלץ אומגערעכנט אין דאָלאַרן מיט אַ פינקטלעכקייט ביז אַ סענט.
עס פאַרשטייט זיך, אַז אַזאַ געלערנטער האָט ניט געוויסט גע-
נוי, וואָס עס טוט זיך אויף אונדזער זינדיקן וועלטל: אַ מענטש האָט
אין זיינע אויגן פאַרנעשטעלט אַ סומע פון ווויזעס און רייזע-קאָסטן.
ווען ער האָט דעהערט פון דעם שעה פון דער טראַטאָנוואַיער דע-

לעגאציע, וועגן וואָס עס האַנדלט זיך, איז ער לכתחילה נשתומם געוואָרן, וואָרעם זייער לאַנד האָט ניט פיגורירט אין זיין ווערק וועגן יידישער עמיגראַציע אין די נאָענטסטע 500 יאָר. שטאַרק אינטריר-גירט, האָט ער אַ פּרעג געטאָן:

— פאַראַן דען אזאַ לאַנד אויף דער וועלט?

— וואָס פאַר אַ פּראַגע? אָט זיינען דאָך די וויזעס! — האָבן

די טראַטאָגוואַיער געענטפּערט קול אַחד.

דער אַרנומענט האָט געווירקט. נאָכדעם ווי דער דירעקטאָר האָט באַטראַכט די וויזעס, איז אים קלאָר געוואָרן, אז טראַטאָגוואַי עקזיסטירט באַמת. ער האָט גלייך באַפוילן זיינע אונטער-דירעקטאָרן, זיי זאָלן באַזאָרגן די פּאַסאַזשירן מיט טראַנזיט-וויזעס און שיפּס-קאַרטן. ער גופא האָט זיך אוועקגעזעצט נעבן זיין שרייב-טיש און זיך גענומען פיבערהאַפּט קאַרענירן זיין לעבנס-ווערק, אין וועלכן ס'איז צוגעקומען אַ ניי לאַנד.

אזוי אַרום איז אויך די שוועריקייט פון די רייזע-הוצאות גע-לייזט געוואָרן. אָבער דאָן האָבן זיך אָנגעהויבן די צרות מיט די טראַנזיט-וויזעס. די קאָנסולן פון שפּאַניע און פּאַרטוגאַל האָבן בשום אופן ניט געוואָלט געבן קיין דורכרייזע-וויזעס דורך זייערע מדינות: — טראַטאָגוואַי עקזיסטירט ניט! — האָבן זיי גע'טענה'ט.

„אז מען זאָגט אַנטיסעמיטן, איז דאָך ניט שייך!“ — האָבן די פּאַטריאָטן פון טראַטאָגוואַי געטרייסט איינער דעם צווייטן און זיך געהאַלטן ביי דאָס זייעריקע.

אונדזער עולם איז געבליבן זיצן אין מאַרסעל. אָבער וואָס שפּילט עס דען פאַר אַ ראָליע? דער קאָנסולאַט אַרבעט ווי פּריער נאָר די וויזעס זיינען ביליקער געוואָרן — איר באַקומט היינט אַ ווי-

זע קיין טראטאנוואי פאר טויזנט און אפילו פאר פינף הונדערט פראנט.

וואָס שייך די טראטאנוואיער טעריטאָריאַליסטן, איז זייער באַ-
וועגונג שטאַרק געוואקסן פאר דער צייט. ווען ניט דאָס פעלן פון
פאַפיר, וואָלטן זיי שוין זיכער אַרויסגעגעבן אַן אייגענע צייטשריפט.
דערווייל פּאָלעמיקערט מען ביי אַ גלעזל וואַסערדיקער קאַווע אין „קאַ-
פּע נאַצי“. באַזונדערס איבערצייגנדיק זיינען זייערע אַרגומענטן
קעגן די ציוניסטן:

— גיב אַ קוק — זאָגן זיי — וויפּל גוטע מעלות טראטאנוואי
האָט לגבי פּאָלעסטינע: אין ארץ ישראל איז פאַראַן אַן אַראַבער
פּראָגע און אין טראטאנוואי קענט איר זוכן אַן אַראַבער אויף
אַ רפואה; אין פּאָלעסטינע האָבן די ענגלענדער די גאַנצע דעה,
און אין טראטאנוואי הערט מען דעם ענגלענדער ווי דעם קאָמער...
אַפילו מאַלאַריע איז אין טראטאנוואי ניט בנמצא.

מיר וועלן זיך ניט אַריינלאָזן אין פּלאַנטער פון די דאָזיקע פּאָ-
ליטישע פּראָבלעמען. ביים סוף ווילן מיר נאָר באַמערקן, אַז טראַ-
טאנוואי האָט שוין איר אייגענע ליכעראַטור און איינער אַ יונגער
פּאָעט האָט פאַרפאַסט דעם הימן פון דער באַזעעגונג, וועלכער
הויבט זיך אָן בזה הלשון:

פאַרט אַ ייד קיין אורוגוואי,

אַ צווייטער ייד — קיין פאַראנוואי.

פון פאַראנוואי און אורוגוואי

פאַרן ביידע קיין טראטאנוואי — — —

צו א ברעג

צו א ברעג

לאנגע וויילע האָבן זיי זיך געשליכט דורך טונקעלע גענע
און קאַרדאָרן. זיי האָבן זיך געשאַרט פאַרזיכטיק. אויף שרייט
און טרייט זיינען געלעגן אויסגעצויגן מענטשן, צוזאַמענגעפרעסט ווי
די הערינג — מענער, ווייבער, קינדער. אן עלטערער ייד איז געלעגן
אַנגעשפּאַרט אויף די טרעפּ, די באַרד פאַריסן צום הימל און טיף
געבראַפּעט. אין אַ שאַטנדיקן ווינקל האָט זיך געקושט אַ יונג, צוזאַ-
מענגעדריקט פאַרל. אין אַ ווייטער קאַבינע האָט געוויינט אַ קינד.

צוערשט האָט געשפּאַנט אַן עלטערער, ברייט־פלייציקער מאַן.
אויפן אונטערשטן דעק האָט ער זיך אַרומגעקוקט און אויפּמערקזאַם
פאַרוואָרפן אַ שטריק. זיי האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט הינטער-אַנאַנדער
און זיינען אַ וויילע געבליבן הענגען אין דער לופטן. די שיף האָט
זיך געוואַקלט הין און הער. האַרט אונטער די פיס האָט זיך גע-
שוואַרצט דער ים.

— פאַמעלעך, בערק ... געלאַסן ... — האָט געזאָגט דער
אונטערשטער.

— יא... —

— און האלט זיך נעבן מיר!

— יא, טאטע.

— נו, גוט! ... גאט וועט — — —

ער איז אראפגעשפרונגען. דאָס וואסער האָט אַ פּליוך געמאָן.
דער קערפּער האָט זיך אונטערגעמונקט און באַלד האָט אַ ווייסער
קאָפּ אַרויסגעשטאַרצט פּון אויבן. אַ צווייטער שפרונג. די כּוואַליעס,
וואָס האָבן געקלאַפט אָן דעק, האָבן פּאַרשלאַנגען דעם גערויש. ניט
ווייט האָט זיך ווי אַ ריזיקער שאַטן געוואַקלט אַ קריגס-שיף: מיט
געשטאַפּלטע טורעמס, פּאַרצווייגטע לייטערס און צעעפּנטע מיילער
פּון קאַנאַנען. פּאַרבאָרגן צווישן די אויסגעלאָשענע בערג האָט גע-
לויערט אַ פּראָזשעקטאָר: אַרויסגעקוקט מיט אַ לייכטנדיקן אויג,
באַטראַכט דעם ים אַרום און אַרום, געזוכט ...

זיי האָבן זיך דערווייטערט פּון דער שיף. דער פּאָדערשטער
האַט אַ וויילע צוגעוואַרט.

— שווער, טאטע?

דער עלטערער האָט ניט געענטפּערט. דער זון האָט איבערגעד-
חזרט מיט אַ פּאַרסאַפּעטן קול:

— ווי ... דו ... וועסט האָבן כּוח?

— דאגה ניט פאר מיר! ... כ'האָב שוין — — —

זיי האָבן זיך געהאַלטן נאָענט, ווי מורא געהאַט זיך צו פּאַר-
לירן אין דער פינצטערניש. וויפּל יאָר האָבן זיי זיך אזוי געהאַלטן
צוזאַמען איבער אַ צעכושעוועטן ים? אין די זומפיקע „מולעס“,
וואו מען האָט זיך אויסבאַהאַלטן אין פּויערישע שטאַל; אין די וועל-
דער צווישן ליטע און רוסלאַנד, וואו מען האָט געלעבט. ווי די חיות,
אין די נאָרעס ... און דאָן: דער לאַנגער מאַרשרוט דורך דער

צעשטערטער אייראָפּע: צווישן חורבות, דורך אַ תּוהו וכוהו פּון פּליטים און סאַלדאַטן, הונגער און הולטאָיסטוואָ, איבער גרענעצן, צווישן פרעמדע פעלקער און פרעמדע שפּראַכן — — —

„ניש'קשה, שמואל דעם פישער איז שוין ניט איינמאָל אויס-געקומען צו שווימען, דורך קעלטערע וואַסערן!“ — האָט דער אַל-טער געקלערט וועגן זיך. — „ניט איינמאָל האָט זיך געדאַכט, אַז מ'וועט פאַרפּאַסטן מיט לעבן... זיך דערוואַרעמט מיט אַ גוטן שנאַפּס און ווייטער צו דער אַרבעט — — —“

די געדאַנקען און בילדער זיינען אויפגעשוואומען און שנעל צע-פּלאָסן, ווי צערויסן דורך דער אַנשטרענגונג פון אַלע גלידער. אַנט-קעגן האָט זיך געהויבן די שטאַט: אַ פּיל-גאַרנדיקע, איבער אַ באַרג-אַרויף. זי איז אים פאַרגעקומען פרעמד און אומבאַקאַנט. נאָר בער-קע איז שוין פונדערווייטנס דאָרט געווען היימיש. גלייך דעם ערשטן טאָג האָט ער אים אָנגעוויזן: — חיפה!... און דער באַרג? — כּרמל-וויין... יאָ, דער כּרמל!...

איבער די הויכע שיפועים האָבן זיך צוגעוואונקען ליכטער פון הייזער און גאַסן. אַ בלאַנדזשענדיקע שיין פון אַן אויטאָ האָט זיך געדרייט איבער די זיג-זאַגן פון שפיץ.

זיי זיינען ניט געשוואומען אַהינצו. אויפן ברעג האָט געוואַכט די פּאַליציי: פּאַליצייסקע ווי אַלע פּאַליצייאַנטן, וואָס האָבן געלויב-ערט אין די לעצטע אַכט יאָר: פּוילישע, דייטשע, אוקראַינער, ליט-ווינער... שוואַרציאָרן... און איצט: דער ענגלענדער!... פאַרנאַכט האָט בערסקע אויסגעקוקט די געגנט, אויסגעפרעגט זיך. מיט איינעם אַן ארץ-ישראלדיקן, וואָס האָט אַרויפגעבראַכט עסן, האָט ער אויך גערעדט. וואָרעם ער קען אַפילו לשון-קודש, בערסקע, נאָך פון פאַר דער מלחמה, ווען ער איז אַרומגעלאָפּן מיט די חברה-הלוצים

מיט די קורצע הויזן. לינסס, האָבן זיי געזאָגט, ליגט אַ ייִדישער דאָרף. אַן אַראַבישער אויך ניט ווייט. אַ נויִאישער, הייסט עס... אַהין זיינען זיי געשוואומען. ניט אַזוי האָט ער זיך עס פאַרגע-שטעלט. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז דער עלטערער זיינער, יש-ראַליק, וועט קומען מקבל פנים זיין דעם טאַטן, וועט אים אָפּוואַרטן ביי דער שיף. ער איז שוין דאָרט לאַנג, ישראַליק. בעת דער מלחמה איז ער געווען אַן ארץ-ישראַליקער סאָלדאַט, מיט אַ מגן־דוד אויפן אַרבֿל, ווי ביי יענע וואָס פֿלעגן אַריינקומען אין די „לאַגערן“, פֿלעגן דרש'נען פֿאַר דער יונגוואַרג און העלפֿן אַריבער די גרענעצן. אפשר וועט ער גאָר אַראַפקומען מיט אַ קאַפּעליע מוזיק... די קאַפּעליע פֿון דער פּאָזשאַנער קאָמאַנדע, אַ שטייגער... מ'וועט שפּילן אַ פֿריילעכס. ישראַליק וועט פרעגן:

— און וואו איז די מאמע?

— און וואו זיינען חנה'טשע מיט די קינדער?

זיי וועלן אַלע דריי וויינען. דער אַרקעסטער וועט אַלץ שפּילן

אַ פֿריילעכס.

באַהאַלטענערהייט האָט ער זיך עס פאַרגעשטעלט בעת דעם לאַנגן וואַנדער-וועג איבער דעם גרויסן היקדש־אייִראָפּע. און אָט האָט זיך עס גאָר אַנדערש אויסגעלאָזט: זיך אַראַפּגעגנב'עט אי-בער אַ שטריק, ווי גזלנים פֿון אַ תּפיסה, און מען שווימט נאַקעטער-הייט: ער, רב שמואל דער פישער, אין אַ פּאָר אַלטע תּחתונים, וואָס דער שטויב פֿון אַ צענדליק לענדער האָט זיך אין זיי איינגעגעסן, און בערקע — אין אַן אַמעריקאנער באַד-אַנצוג, וואָס עפעס אַ ייִדישער קאָמיטעט אין ווין האָט אים דורך אַ צופּאל געשענקט...

מיטאַמאָל האָט רב שמואל דערפּילט, אַז קיינער שווימט ניט נעבן אים. ער האָט זיך אומגעדרייט און געזוכט איבערן וואַסער. ווייטלעך,

הינטער אים האָט זיך עמעצער באוועגט. בערקע איז געבליבן הינ-
טערשטעליק! ... א קעלט האָט אים אדורכגענומען די ביינער.
א קינד — און טאָמער האַלט ער ניט אויס? דאָס איינציקע שטיקל
קינד, וואָס האָט זיך געראטעוועט פון דאָרטן. חנה'טשען מיט די
קינדער האָבן זיי פארברענט, די אלטע איז געשטאָרבן אויפן וועג
צום לאַגער, אין אַ גראָבן ביים וועג. ... ניין, ניט געטאָרט: טאָמער
פאָסירט עפעס מיטן קינד, וועט ער, דער טאטע, זיין שולדיק. דאָס
האָט ער צוגעטראַכט דעם פלאַן — — —

ווען די ענגלישע שיף האָט זיי אַריינגעלאָויט אין די וואַסערן
פון לאַנד, האָבן זיי געמיינט, אז אין אַ פאָר טעג וועט מען אַראָפּ
אַבער באַלד האָבן זיך פאַרשפּרייט ידיעות, אז מ'וועט ניט אַראָפּ-
לאָזן. דער עולם איז אַרומגעלאָפּן אויפגערעגט:

— מ'וועט שיקן צוריק?

— קיין דייטשלאַנד?

צומאָרגנס האָט רב שמואל אויפגעכאַפט אַ ניי וואָרט: „צי-
פּערן“. דעם גאַנצן וועג האָט ער זיך באַמיט אַפּצופּרישן זיין אַלטן
אוצר פון לשון-קודש'דיקע ווערטער. ער האָט אַ פּרעג געמאָן בער-
קען:

— „ציפּער“ איז דאָך אַ פּויגל, אמת?

— ניין, ציפור איז אַ פּויגל — האָט יענער אַרויסגערעדט אויף
„עברית“ — ציפּערן איז אַן אינדזל, וואוהין זיי ווילן אונדז פאַרשיקן.

— פאַרוואָס?

— אין אַ קאָנצענטראַציע-לאַגער. ...

דער טאטע האָט מער ניט געפּרעגט: וויבאַלד קאָנצענטראַציע-
לאַגער, איז דאָך ניט שויד! אויף קאָנצענטראַציע-לאַגער פּרעגט
מען ניט קיין קשיות. ... דערוויילע האָבן די „גוטע בשורות“ זיך

נאכגעיאַנט, פארמערט און פארפלאַנטערט: ארעסטירט די אַגענץ
— — — חרוב געמאַכט דערפער — — — אַרומגערינגלט שטעט
— — — רב שמואל האָט כמעט ניט געהערט, איז געווען פאַרטאָן
אין דאָס זייניקע: באַטראַכט דעם ברעג, אויסגעפרעגט, געזוכט
אַ שטריק. ערשט אויפן צווייטן אָונט, ווען דער עולם האָט זיך אָפֿ-
געזאָגט פון עסן, האָט ער זיך דערוואוסט פון בערקעס מויל וועגן באַ-
שלוט:

— אַ הונגער שטריק!

— אַ תענית, הייסט עס? — האָט דער אַלטער עס פאַר-
מיטשט פאַר זיך.

פלינק, פון קינעם ניט באַמערקט, האָט ער אַראָפגעלקחנט אַ בי-
סל שפייז פון אַ שיסל, וואָס קיינער האָט זיך צו איר ניט צוגערירט.
באַנאַכט, אין זייער ווינקל, האָט ער אונטערגערוקט בערקען אַ שטיק
ברויט:

— עט!

— אָבער טאטע? ... גאָט איז מיט דיר!

— עס, זאָג איך דיר! — האָט דער אַלטער אַרויסגערעדט
מיט אַ פולן מויל — דאַרפסט זאַמלען כוחות.

ער אַליין האָט שטיל און לאַנג געקויט. ער איז זיך פאַרגעקומען
ווי אַ ייד, וואָס שטייט אום יום-כיפור צו נעילה צווישן דער הייליקער
עדה אין בית-המדרש און קייט בננכה אונטערן טלית. די שטיקער
זיינען שטיין געבליבן אין האַלדז. ער האָט זי מיט געוואַלד אַראָפגע-
שלאַנגען. בערקע האָט ניט געוואָלט טועם זיין.

און איצט זיינען אים אַוודאי אויסגעגאַנגען די כוחות. רב
שמואל האָט באַמערקט, אַז זיין זון ראַנגלט זיך קוים מיט די כוואַ-
ליעס. זיין שרעק איז געוואָקסן: אויף זיין קאָפּ וועט עס פאַלן! ...

ער האָט צוגעטראַכט דעם פּלאַן, ווי דעמאָלט, בעת זיי זיינען אַנט-
לאָפּן פּון געמאַצוג אין וואַלד. דעמאָלט איז עס געלונגען. דעמאָלט
איז אויך ניט געווען וואָס צו פאַרלירן. אָבער איצט? ביים ברעג?
ביים סאַמע ברעג?

ער איז געשוואומען דעם זון אַנטקעגן. באַלד זיינען זיי געווען
נאָענט. בערקע האָט זיך באַוועגט אַרויף און אַראָפּ. זיין גוף האָט
געצויגן אַראָפּצו, צום אָפּגרונט. ער האָט אָנגעשטרענגט אַלע כּו-
חוּת:

— שוויים צום ברעג! וואַרט ניט, טאַטע! ...

דער טאַטע האָט זיך דערנענטערט און אים אָנגעכאַפט אונטערן
אַרעם. דער רוף האָט אים אויפגעשוידערט. ס'איז געווען ווי אַ בת-
קול פּון זיין אומגעקומענער טאָכטער. זי האָט דעמאָלט ניט געקענט
אַנטלויפּן צוזאַמען מיט זיי, צוליב די צוויי קליינע קינדערלעך ביים
פאַרטוך און דעם עופּהילע אויף דער האַנט. זי האָט געפּליסטערט:
— אַנטלויף, טאַטע, ראַטעווע זיך! ... און דו, בערקע,
אויך!

בערקע האָט שווער געאַטעמט. דער טאַטע האָט זיך איצט גע-
פּילט זיכערער און קרעפּטיקער: ניש'קשה, שמואל דער פּישער
טויזך שוין אַן עצה געגעבן — האָט ער זיך צוגעגעבן מוט. — אויס-
געוואַקסן אויף די טייכן ... ווען דאָס וואַסער וואַלט נאָר ניט גע-
ווען אזוי געזאַלצן! ...

— איצט לאָז מיר, טאַטע! כּוועל אליין ...

— אָבער לאַנגזאַם ... האָט-אזוי ... האַלט זיך נעבן מיר ...
אַט-באַלד, אַט איז שוין דער ברעג ...

ער האָט זיך אַראָפּגעטונקט און איז צוריק אַרויפגעשוואומען.
איין מאָל און באַלד נאָך אַמאָל. בערקע האָט זיך געראַנגלט מיט די

לעצטע כוחות. שמואל האָט זיך ווידער אַראָפּגעלאָזט און איז דאָס
מאָל שטיין געבליבן אויף די פיס, ביזן האַלדז אין וואַסער:

— גרונט, בערקעלע... גרונט! אַהערצו, בערטשיקל!...

אַ, מיר זיינען געראַטעוועט!

ער האָט אים אַ נעם געטאָן פאַרן אַרים און אַ צי געטאָן צו זיך:

— פּאַרויכטיק... עס קענען זיין גריבער.

זיי האָבן געשפּאַנט נעבנאַנאָדער, טאַפּנדיק פּאַרויס מיט די

פיס. באַלד זיינען זיי געשטאַנען אויף אַ נאַקעטן, זאַמדיקן ברעג.

בערקע האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. דער טאַטע האָט זיך

איינגעבויגן איבער אים:

— נו?

— נאָר אַ וויילינקע אָפּכאַפּן דעם אָטעם.

— דו זעסט? אָט זיינען מיר דאָ!

ביי זיך האָט דער אַלטער אָפּגעמאַכט, אַז די היינטיקע „צוצי-

קעס" זיינען דאָך ניט דאָס, וואָס אַמאָל: ער, אין זיינע יונגע יאָרן,

פּלעגט אַרונטערזופּן אַ קוואַרטירל בראַנפן מיט איין צי און פּלעגט

זיך ניט פּאַרקרימען. פון זיין ווייסער באַרד האָט געטריפט דאָס גע-

זאַלצענע ים-וואַסער. די אויסגעווייקטע תּחתונים האָבן זיך אַפּנים

אויך גוט דורכגעוואַשן — ס'איז פון זיי אַראָפּגערונען די שמוץ

פון די אַלע אייראָפּעישע לענדער, וואָס זיי האָבן אַקאַרשט אַדורכ-

געוואַנדערט.

ערשט ווען בערקע האָט זיך אויפּגעהויבן און זיי האָבן זיך

אַרומגעקוקט וואוהין צו גיין, האָט זיך דער אַלטער אַ ביסל פּאַרלאָרן:

— וואוהין גייט מען איצט?

— אין וועלכן פענסטער קלאַפט מען אָן?

— וועט מען אַריינלאָזן?

זיי האָבן לאַנג באַטראַכט די געגנט. ווייט, איבערן וואַסער האָבן זיך געהוידעט די ליכטער פון דער שויף; די פּויערלעך פון דער שטאַט האָבן געקלעמערט באַרג-אַרויף, פון פּאַרט צום הר הכרמל. אין דער קעגנזעצלעכער ריכטונג האָט אַ פּלעמל געמייגניעט צווישן פעלדער. אַהין האָבן זיי זיך געלאָזט.

ווידער האָבן זיי געבלאָנדזשעט איבער פעלדער און שמעגן. אין דער געדיכטעניש זיינען אויפגעטויכט די נעכט אין די זומפיקע „מולעס“, אין אַ סטויג-היי אויף אַ פּרעמדן פעלד, אין אַ נאַרע פון אַ פּאַרשנייטן וואַלד. ווען זיי האָבן זיך דעמאָלט אַדורכגעגליטשט צווישן די וועכטער פון שחיטה-צוג, האָט דער אַלטער גלייך באַשלאָ-סן צו גיין אין די „מולעס“. ס'איז געווען דער זיכערסטער אָרט: איינציקע פּויערשע כאַטקעס צווישן זומפן און וועלדער. דער טייוול גופא האָט דאָרט ניט געקענט טרעפן. בייטאָג האָבן זיי זיך אויסבאַ-האַלטן אין גריבער און צווישן געדיכטע קוסטעס, ביינאַכט — זיך נעשארט ווי די שאַטנס. אויפן פּערטן אָוונט זיינען זיי אָנגעקומען. רב שמואל האָט שטיף אָנגעקלאַפּט ביי דער „וויסער היטל“ אין פענסטער.

— קטאָ טאַט? —

— איך, שמואל דער ריבניק.

— ווער? שמואלקאָ?

דער שאַטן אין פענסטער איז צוריקגעטרעטן אַ דערשראָקענער און זיך איבערגעצלמט, ווי ער וואַלט דערזען אַ געשפענסט. ערשט אַ וויילע שפעטער איז ער געקומען צו זיך:

— דו לעבסט? — מען האָט געזאָגט, אַז מען האָט אייך אַלעמען...

— עפן!

— ביכט אַליין?

— מיט מיין זון, מיט בערקאָן.

— וואַרט אַ וויילע!

מען האָט אים געקאָנט אין דער גאַנצער געגנט פאַר אַ ווייסל פון אויג. אפילו זיין ווייסע פאַפּאַכע, וואָס נאָך איר האָט מען אים אַ נאָמען געגעבן, האָט ער ערגעץ-וואו צוגע'לאַקח'נט אָדער גאָר אַראָפּגעשליעפּט פון אַ טויטן קאָזאַק, בעת דער ערשטער מלחמה. ער האָט שוין געוואוסט, וואָס אין שטעטל איז פאַרגעקומען, שוין באַוווּזן אפילו זיך דאָרט אַראָפּצוכאַפּן און איז צוריקגעקומען מיט זעק „שיריים“ פון יידישע הייזער, וואָס די דייטשן האָבן איבערגעלאָזט פאַרן פּוילישן ערב-רב.

אַבער פאַר רב שמואל'ן איז ער געווען דאָס לעבן. שמואלקאָ דער פישער האָט אים צוויי מאָל דאָס לעבן געראַטעוועט: איין מאָל, ווען זיין פאַרלאַטעטע לאַדקע האָט זיך געעפנט אין מיטן טייל און אַ צווייט מאָל — ווען דער פריץ האָט אויף אים אָנגערייצט יי הינט, ווייל ער האָט זיך אַרויסגעלאָזט מיט אַ נעץ אויפן הויפּישן סכאַוו. ער איז שיעור ניט אָפּגעגאַנגען מיט בלוט. רב שמואל האָט אים אַרויפגענומען אויף זיין פּור, געבראַכט אַ דאָקטאָר, געשיקט פון זיין קעשענע נאָך מעדיצין...

אַ וואָך צייט זיינען זיי דאָרט אָפּגעלעגן. באַנאַכט האָט ער זיי געבראַכט וואַסער מיט אַ שטיקל ברויט, האָט אָנגעשאַטן פּרישן היי, כדי עס זאָל זיי זיין וואַרעם און קיין פּרעמד אויג זאָל זיי ניט דער-זען. אַבער די דייטשן זיינען געווען ערגער פאַרן טיוול: זיי האָבן אויך אַהין פאַרשמעקט, און איין מאָל איז די „ווייסע היטל“ געקומען און זיי איבערגעבעטן:

„ער קען ניט מער. דאָס האַרץ טוט אים וויי אַבער... אין

א שכנות'דיקן דאָרף האָבן זיי אַ גאַנצע פאַמיליע אויפגעהאַנגען, ווייל מען האָט געפונען איין יידן אין שטאָל..."

עטלעכע יאָר האָבן זיי געלעבט אין די נאָרעס, ווי די היות, זיך אויסבאַהאַלטן אין קוכטעס, ביי די זומפן, געוואַנדערט אין די וועל-דער. באַנאַכט פלעגט מען אַרויסקריכן גנב'נען קאַרטאָפֿל אין אַ פעלד. מען האָט זיך געשראַקן פֿאַר אַ שאָרף, מורא געהאַט אָנצו-קלאַפֿן אין אַ פענסטער, בעטן אַ שטיקל ברויט, טאַמער לויערט דאָרט דער שונא אָדער אזא אַיינער וואָס וועט אַרויסגעבן.

אויפן לאַנגן וועג איז רב שמואל געקומען צו זיך. די לאַנגע מאַרשרוטן איבער גרענעצן און לענדער, די האַרטע געלעגערס אין די אַכסניות און די ענגשאַפט אויף דער שיף האָבן אים ניט געאַרט. נישקשה, ער וועט נאָך ווידער אַמאָל ווערן אַ פישער, ער און זיינע צוויי בנים. מע'ט נאָך דערלעבן אַייניקלעך. אין אַרץ־ישׂראל זיינען זיכער פֿאַראַן גאָר וואַזשנע פישעלעך.

איצט איז ער ווידער געוואָרן אָפּהענטיק. די פּרעמדקייט האָט אים אַנטמוטיקט, אָנגעפילט מיט אַ גרויסער שרעק. זיי האָבן זיך דער-גענבערט צו אַ דערפֿל און זיינען אַריין אין אַ גאַס. קליינע הייזקעס מיט גערטנדלעך אין הויף. דער אַלטער האָט זיך אַרומגעקוקט מיט חשׁוׁ:

— וואו קלאַפט מען אָן ?

— אַלצאיינס ... דאָ אָדער דאָרטן ...

— מיינסט אַז דאָ וואוינען יידן ?

— דאַכט זיך, אַז יאָ ...

דאָס מאָל האָט בערקע אָנגעקלאַפט אין אַ פענסטער. ער האָט זיך דאָ געפילט מער מחותן, זיכערער. אינעווייניק האָט אַ יונג קוליקל פֿעס גערופן. אַ הונט האָט זיך אַ רויס געטאַן מיט אַ געביל צו די

שטאכעטן. באַלד האָט אַ שייַן געמאָן ליכט אין די פענסטער. אַ מאַן
האָט האַלב געעפנט די טיר און איז שטיין געבליבן אויף דער שוועל,
שפילענדיק אַ פאַרוואָרפן רעקל איבער זיין פידושאַמע :

— מי זה ?

— אנהנו ... אניה ... ים ... — האָט בערקע אַ שטאַמל
געמאָן, פאַרגעסנדיק צוליב דער אויפּרעגונג זיין „עברית“.

דער אומבאַקאַנטער האָט ניט פאַרשטאַנען :

— מה ? ווער זיינט איר ?

— יידן ! יידן ! ... אחינו בני ישראל — האָט אויך רב
שמואל גערעדט האַלב יידיש, האַלב לשון קודש.

די אויגן פון אומבאַקאַנטן האָבן זיך דערוויילע צוגעוואוינט צו
דער פינסטערניש. ער האָט באַמערקט זייער הילוך. פלוצלונג האָט
ער תופס געווען די ווערטער פון האַלב-נאַקעטן בחורל :

— אַ ? ... קומט, קומט אַרײַן ! — האָט ער אייליק אַ
שפּרייז געמאָן און געעפנט אַ פאַרטקע צום הויף.

אַ דיקער, קודלאַטער הונט האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אויף זיי
מיט אַ געביל. דער בעל-הבית האָט אים אָפּגעטריבן. פון שטוב איז
אַרויסגעלאָפּן אַ יינגל און אַ כאַפּ געמאָן דעם הונט ביים האַלדז :

— הם, געהרינג ! געהרינג, שווייג !

— דו, עוזי, גיי שלאָפּן ! — האָט דער פּאָטער אַ רעד געמאָן
שמרענג צום יינגל.

— באַלד, טאַטע, כּלועל נאָר צובינדן „געהרינגן“ אויף דער

קייט.

אַריבערטענדיק דעם שוועל האָט דער נאַסט-געכער אַ שמי-
כל געמאָן צו בערקען :

— געהרינג זהו הכלב ... שמו געהרינג.

רב שמואל האָט די גאַנצע צייט אָנגעשפּיצט די אויערן. איצט
האָט ער זיך אַ כאַפּ געמאַן :

— אַוודאי איז געהרינג אַ כּלב! אַ כּלב שבכּלבים!
— ניין, מיר ריידן וועגן הונט. זיי האָבן אים אַזוי אַ נאַמען
געגעבן.

— דעם הונט? אַ צער בעלי-חיים, אויף מיין וואָרט — — —
— נאָך פאַר דער מלחמה! — האָט דער יונגערמאַן זיך אַנטשוף-
דיקט — און טאַקע אַ שאַד! — דווקא אַ וואוילער הונט, אַ געטרייער..
ער האָט געעפנט אַ טיר צו אַן אינעווייניקסטן צימער און עפעס
אַריינגערעדט אויף גיך. פון אינעווייניק האָט געענטפערט אַ פרויען-
שטימע. כּאַלד האָט אַ יונג ווייבל זיך באַוווּזן אויפן שוועל. זי האָט
געוואָרפן אַ בליק אויף די אורחים און אַראַפּגעלאָזט די אויגן:
— אהרון, פאַרוואָס שטייען זיי ביי דער טיר? ... מען דאַרף
זיי געבן עפעס צום עסן... כּוועל גיין זען...
— מען דאַרף ניט... מען דאַרף ניט — האָט בערקע אַ
מורמל געמאַן.

— איר זיינט אַזוי אַריבערגעשוואומען? — האָט די פרוי זיך
אומגעדרייט צום אַלטן.

ער האָט אַ שאַקל געמאַן מיטן קאַפּ אויף יאָ.
— כּוועל גיין זען אַ פאַר מלבושים — אין איר קול זיינען
געשטאַנען טרערן — אפשר ווילן זיי מאַכן אַ דוש, אהרון?
זיי זיינען אַלץ געשטאַנען ביים שוועל, ווי מורא געהאַט שמור-
ציק צו מאַכן די ריינע פּאַדלאָגע. זיי האָבן זיך געפונען אין אַ גערוי-
מען צימער מיט העל-געקאַלכטע ווענט און אַליין-געפאַרבטע מעבל
פון ווייסן האַלץ. עטלעכע ביכער האָבן אַראַפּגעקוקט פון אַ שטייענ-
דיקער פּאַליצקע. עזוי איז אונטערגעשפרונגען און צוגעגעבן מוט:

— קומט אין מקלחת! קומט!

דער גאסט-געבער, אהרון, האָט זיך אַנטשולדיקט, וואָס ער האָט
ניט קיין היים וואַסער: מען קען אָנשמעלן דעם פרימוס, אָבער עס
וועט פאַרנעמען צופיל צייט. רב שמואל האָט אַלץ באַטראַכט מיט
דערשטוינונג, ווי אין אַ הינער-פלעט: די מידלענדיקע זייף, די וויי-
סע האַנטוכער, די וועש און מלבושים, וואָס די יונגע פרוי האָט
אַריינגעשיקט דורך עוזיין. אין עס-צימער האָט געוואַרט אַ געדעקטער
טיש: וואַרימע מילך, פוטער, חלה, קעז. די יונגע פרוי איז געשטאַ-
נען איבער זיי און צוגערעדט מיט אַ ציטערנדיקער שטימע:

— עסט, שעמט זיך ניט!

— שמירט פוטער אויפן ברויט.

ביי רב שמואלן האָט געציטערט דער קיין. ער האָט קוים צוגע-
טראָגן די גלאַז צום מויל. די מילך האָט אָנגעפילט אלע גלידער מיט
אַ וואַרימקייט. זיינע אויגן האָבן געפינטלט אַנטקעגן ליכט. בערקע
האָט אויסגעזען אינגאנצן פאַרענדערט: אין קורצע בלויע הייזלעך
און אַ ווייסער, אָפענער בלוזע. ער האָט זיך עפעס מיישב געווען מיט
די בעלי-בתים און דאָן אים אַ פרעג געטאָן:

— וואָלסט נאָך געקענט מאַכן אַ שטיקל שפאַציר?

— וואוהין? — האָט זיך דער אַלטער דערשראָקן, ווי מען

וואָלט אים געוואָלט פאַרטרייבן פון גן-עדן.

— אין אַ צווייטן דאָרף. דאָ קענען „זיי“ נאָך קומען זוכן. ס'איז

ביים ברעג ים...

— ער וועט מיטגיין? — האָט דער אַלטער געוויזן אויף

אהרונ'ען.

— יאָ.

— איך וועל אויך מיטגיין! — האָט עזי זיך אַ כאַפ געטאָן.

— דו וועסט גיין שלאָפן!

— נעם מיך מיט, טאטע! איך מיט „געהרינגן“ וועלן אויס-

קוקן דעם וועג...

אין הויף האָט דער אָפגעבונדענער הונט כאַשאַפּט די פיס פון די פרעמדע און דערשמעקנדיק דעם ריח פון די קליידער, האָט ער אָנגעהויבן ווידלען פריינטלעך מיטן קודלאַטן עק. ער מיט עוזי'ן זיינען געגאַנגען פאַרויס. ווידער האָבן זיי געשפּאַנט דורך פעלדער און סטעזשקעס. אָבער רב שמואל האָט זיך מער ניט געפילט פרעמי.

די שאַטנדיקע בערגלעך, די צוזאַמענגעטולעטע בוימער און דער טונקעלער אַרום האָבן ניט אָנגעוואָרפן קיין שרעק. עמיצער האָט זיי געפירט. די מאכלים האָבן אָנגעגאַסן אַ זיסע שלעפּערדיקייט אין אַלע אברים. די אינסטינקטן האָבן מער ניט געמוזט זיין אויף דער וואַך און די כסדרדיקע געשפּאַנטקייט פון די לעצטע יאָרן האָט ביסלעכ-ווייז נאָכגעגעבן. רב שמואל איז פאַמעלעך אַריינגעפאַלן ווי אין אַ חלום און אין דאָזיקן חלום אים פאַסירט אַ „קפיצת הדרך“.

באַלד זיינען זיי געווען אין אַ נייעם דאָרף, צווישן אַ סך יונגע חברה. בערקע אין די בלויע הייזלעך און ווייסן העמד, איז געווען ווי איינער פון זיי. אַ שאַד, נאָר, וואָס ער האָט ניט פאַרשטאַנען די אַלע רייד! ווידער האָט מען דערלאַנגט עסן צום טיש. עמיצער האָט אַרויפגעשטעלט אַ פלעשל וויין. דאָס איז שוין געווען צופיל! וויפיל יאָר האָט ער שוין נישט געמאַכט קיין שנאַפּס? און דאָ וויין נאָר — רויטער וויין, ווי צום „קידוש“!... ווען חנה'טשעס קינ-דער וואַלטן געווען, וואַלטן זיי געכאַפּט אַ זופ, ווי בעת דער „הב-דלה“ אין שול...

צוויי טראָפּנע האָבן זיך אַראָפּגעקליקט איבער זיינע צעקייטשמע

באסן און זיך אריינגעמישט אין דער ציטערנדיקער גלאז. א יונגע
 מיידל האָט אים אריינגעפירט אין א צימער און אָנגעוויזן אויף א בעט.
 פאַרשלאָפּענערהייט האָט ער זיך אויסגעטאָן און אָפּגעדעקט די קאָל-
 דרע: א שמעקעדיקער שעניק, וויסע ליילעכער, א פּריש העמד, ווי
 פּרייטיק-צונאַכט און דער היים... אפשר וועט ער דאָ קענען בלייבן?
 ער מיט זיינע צוויי בנים וועלן זיך פאַרנעמען מיט פּישעריי. נישקשה,
 שמואל דער פּישער קען נאָך ברענגען נוצן. אין די וואַסערן פון ארץ-
 ישראל מוזן זיין נאָר וואַזשנע פּישעלעך, וואָרים דער לויטן גופא דרייט
 זיך דאָ אַרום ביי די ברעגעס פון לאַנד און וואַרט, אז משיח זאָל
 קומען און אים כאַפּן...

אין די פענסטער האָט אַריינגעגרויט דער באַגינען. אַרום זיינען
 חברה אויפגעשטאַנען צו דער אַרבעט. רב שמואל האָט זיך אָנגע-
 שטרענגט אויפצוכאַפּן דעם באַדייט פון זייערע רייד. אין די אויערן
 האָבן אַ קלונג געמאָן די לשונ-קודש'דיקע תּפּילות, וואָס ער האָט שוין
 אזוי פּיל יאָרן ניט געהערט. דער קליינשטעמלידיקער בית-המדרש האָט
 אויפגעטויכט פאַר די אויגן: מיט אָנגעצונדענע ליכט און אַ שבת-
 דיקן עולם, וואָס קומט אַקאַרשט פון מרחץ: די חשובע בעלי-בתים
 ביי דער מזרח-וואַנט און פּראָסטע בעלי-מלאכות ביי די טישן הינטער
 דער בימה. דער חזן ביים עמוד איז מקבל שבת...

די בחורים מיט די מיידלעך, וואָס האָבן זיך געאייילט אין עס-
 צימער און צו דער אַרבעט, זיינען אַ וויילע שטיין געבליבן אינמיטן
 הויף און צוגעהערט. פון באַראַק האָט זיך געטראָגן דער געזאַנג פון
 שמואל דעם פּישער — אַ סקאַרבאָווער, עטוואָס שטורמישער פּרייטיק-
 צונאַכטיקער ניגון, מיט אַלט-באַקאַנטע ווערטער:
 „לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו...“

ניו-יאָרק, 1946.

פון ווייטן וועסטו זען
דאס לאנד

פון ווייטן וועסטן זען דאס לאַנד

וב איז געשטאנען אָפגעזונדערט פון עולם אויפן דעק. פאַרנט, ביי דער פאַרענטשע, האָבן די מענטשן אַרויסגעקוקט אין טונקעלען ווייט: אפשר וועט זיך ערגעץ-וואו ווייזן א ברעג? פון צייט צו צייט האָט עמיצער דערזען לאַנד אויפן האַריזאָנט: קאַנטורן פון בערג, אַ בוכטע צופוסנס, געשטאַפלטע דעכער פון אַ שטאַט אפילו. באַלד איז זיך דער מיראַזש צעשווומען. די שפּילנדיקע וואַלקנס האָבן זיך אַ גליטש געטאַן אין רוים און געצייכנט נייע בילדער אויפן פאַרנאַכטיקן הימל. איצט האָט עמיצער באַמערקט אַ קריגס-שיף, וואָס האָט געלויערט אויפן האַריזאָנט. ער האָט אפילו אָנגעוויזן מיט אַ פינגער אויפן געקרייזלטן רויך פון קוימען. דער אומרו אויפן דעק איז געשטיגן. די געזעמלעך האָבן זיך באַוועגט, האָבן זשעסטיקולירט שאַרפער און די קולות האָבן אָפּגעהילכט הייזעריקער. אומגעדולדיקע פאַסאַזשירן האָבן זיך געלאָזט צו די טרעפּ און זיינען פאַרשווונדן אין גרויען ליכט פון געדרייטן גאַנג. פון אונטן זיינען אָנגעקומען נייע. דוב האָט כמעט ניט אויפגעכאַפט די רייד פון די אַרומיקע. ער

האָט פאַרשנדיק אַרײַנגעקוקט אין די נייע פּנימער. אפשר וועט דאָראַ
 באַלד אַרויף? אַ גאַנצן טאָג איז זי ניט דערשינען אויבן. די פּער-
 זענלעכע מחשבות האָבן ווי אויפגעשטעלט אַ מחיצה צווישן אים און
 דעם שויםענדיקן עולם אַרום. אַן אומגעדולדיקער האָט ער שפּאַן
 געטאָן צום הינטערשטן דעק. איצט האָט ער זיך אויף יעדן שריט
 אָנגעשטויסן אָן שפורן פון זייערע געמיינזאַמע צוויי וואָכן אויף דער
 שיף: דאָ זיינען זיי אָפט געשטאַנען אַרומגענומען און אַרײַנגעקוקט
 אין דער נאַכט; טיילמאָל האָבן זיי זיך געטויליעט אין די פּאַלדן פון
 דער פּלאַכטע, וואָס איבער דעם באַגאַזש-לאַגער. אין דער אַרומיקער
 ענגשאַפט איז שווער געווען צו געפינען אַן אַנטרינג פאַר אַ ביסל
 ליבע. אין לײכטער שיכרות האָבן זיי אויפגעהאַרט צווישן דעם ברוך-
 מען פון די כּוואַליעס, צי עס דערנענטערן זיך ניט קיין טריט.
 — די שיף איז אזוי געפאַקט! — האָט ער זיך יעדעס מאָל
 אַנטשולדיקט פאַר איר.

— מיך אַרט עס ניט!

זינט זי האָט באַשלאָסן מיטצופאַרן, האָט דוב געפילט די אַחריות
 פאַר אַלע פּרטים פון זייער צוקונפּט, פונקט ווי ס'וואָלטן געווען נאָר
 זיין שיף, זיין ארץ-ישראל און זיינע יידן...

די ערשטע אָונטן האָט זי פאַרבראַכט מיט דער יונגוואַרג אויבן.
 מען האָט געזונגען ביז אַ האַלבער נאַכט און זיך אָפטמאָל אַפילו
 געלאָזט אין אַ „האַראַ“. ער איז געווען צופרידן, וואָס זי לעבט זיך
 שנעל צונױף מיט זיינע מענטשן און פילט זיך שוין ווי אַן אייגענע.
 אָבער באַלד האָט ער אָנגעהויבן ציטערן איבער איר ווי אין די ערשטע
 מעג. אַ הויבע, מיט שלאַנקע פיס אין בלויע אַרבעטער-הויזן, אין אַ
 קאַלירטן סוועטער, וואָס האָט זיך געפּרעסט איבער אַ פּלאַטערנדיקער
 ברוכט האָט זי צוגעצויגן די בליקן פון די יינגערע חברה. צווישן זיך

האַבן זיי זי אין דער שטיל גערופן „די טשעכישע טענצעריין“.
און הגם זיי זיינען שוין איצט געווען צוזאַמען אין וועג און
דאָראַ איז געווען איבערצייגט, אז זי וועט גיין „אויף לאַנד“ און
דווקא אין אַ קיבוץ, האָט זי נאָך אַלץ אויסגעזען אין זיינע אויגן ווי
דער טרוים פון דער גרויסער וועלט, וואָס פון פארן מבול נאָך. די
גרויסע וועלט, קולטור, ציוויליזאַציע, קונסט — אין זיין שטעטל האָט
מען געהאַלטן פון די דאָזיקע זאַכן עולם ומלואו. פאר דער צייט האָבן
זיך אַ סך פון יענע ליכטער אויסגעלאָשן. ער האָט דורכגעוואַנדערט
אַ סך לענדער און אָנגעקוקט די גרויסע וועלט מיט די אייגענע אויגן
— פון הינטער שטעכל-דראָנט. אפשר האָט ער טאַקע דערפאַר זיך אזוי
געקלאַמערט אָן איר, ווייל זי האָט פאַרגעשטעלט יענע אויסגערוגענע
אילוזיעט ?

* * *

*

ער האָט זי באַמערקט אין לאַנדער כמעט גלייך נאָך דער באַפריי-
אונג. זי האָט זיך געהאַלטן פון דער זייט, איז ניט געקומען אויף די
פאַרזאַמלונגען און האָט זיך ניט אַריינגעמישט אין די הייסע וויכוחים.
דוב האָט געהערט צו אַ סך קאָמיסיעס און כסדר געהאַט זיצונגען.
איינמאָל האָט מען דערציילט, אז דאָראַ איז אַ טענצעריין און מען
האָט זי איינגעלאָדן צו געבן אַ פאַר נומערן אויף אַ קולטור-אָוונט.
זי האָט זיך אָפגעזאָגט.

זי איז שנעל געקומען צו זיך. אין איר זאַמשענעם ספּאָרט-רעקל
מיט דעם פאַרהאַנגענעם לעדער-טאַש, וואָס זי האָט פון ערגעצרוואו
באַקומען, האָט זי אויסגעזען ווי אַ טוריסטקע אין די בערג. איר פנים
האָט באַקומען פאַרב, איר גאַנצע געשטאַלט איז ווי העכער געוואָרן

און אירע גלידער האָבן זיך צעבליט ווי די צווייגן פון א בוים נאָך אַ
לאַנגן ווינטער.

תחילת האָט זי נאָר געוועקט זיין נייגערקייט. באַלד האָט ער
אַנגעהויבן איר נאָכקוקן און האָט אויסגעפרעגט וועגן איר ביי דעם
און ביי יענעם. אָפטמאָל איז זי פאַרשווונדן אויף אַ גאַנצן טאָג פון
לאַגער און איז אַפילו צום עסן ניט געקומען. ער האָט געזוכט אַ גע-
לעגנהייט צו קומען מיט איר אין אַ מגע ומשא און גלייכצייטיק מורא
געהאַט פאַר אַזא טרעפונג.

איינמאָל איז ער געשטאַנען פאַרן באַראַק און צעבונדן אַ פעקל,
וואָס ער האָט אָפגענומען פון דער פּאַסט. דאָראַ איז פאַרבייגעגאַנגען
מיט אַ האַנטוך אין האַנט. זי פלעגט אויפשטיין שפעט. איצט האָט זי
זיך געאיילט צו דעם קראַן.

— כישטאַרב רויכערן! — האָט זי זיך אָפגעשטעלט לעבן אים
און געוואָרפן אַ בליק אין צעפנטן קאַרטאָן — כ'האָב ניט געקענט
צומאַכן קיין אויג און אויסגערויכערט ביז אַ ברעקל.

ער האָט אַ נישטער געטאָן צווישן די מלבושים אָון בלעכענע
פּושקעס, און אָנגעטאַפט אַ פעקל פּאַפּיראַסן. אָן אַ וואָרט האָט ער
איר אויסגעשטרעקט דאָס גאַנצע פעקל.

— ווי טויער? — האָט זי געפרעגט.

— איך האַנדל ניט! — האָט ער זיך באַליידיקט.

— אַנטשולדיקט! כ'האָב געמיינט... אומזיסט ניט מען דאָך

גאָרניט אויף אונדזער וועלט, ניין?

אירע אויגן האָבן געקוקט שעלמיש, פון אַ זייט. ער האָט זיך

פאַררויטלט. זי האָט באַטראַכט די פּאַפּיראַסן:

— קעמלס! אמת'ע אַמעריקאַנער! — האָט זי אויסגערופן מיט

התפעלות.

פון ווייטן וועסטו זען דאָס לאַנד

— באַקומען פון מיינע קרובים אין ניו-יאָרק.

זי איז געוואָרן נייגעריק :

— איר פאָרט קיין אַמעריקע ?

— ניין.

זיי ווילן איך ניט אַריבערנעמען, אייערע קרובים ?

— אפשר וואָלטן זיי געוואָלט. כ'האָב זיי געשריבן, אז איך וויל

קיין אַרץ-ישראָל.

דאָראַ האָט אַ זוך געמאַן אין די הויזן-קעשענעם און אַרויסגע-

שלעפט שוועבעלעך. זי האָט פאַרויכערט.

— און איר ? — האָט ער געפרעגט.

— איך ווייס ניט. קיין אַמעריקע וואָלט איך געפאַרן. אָבער איך

האָב דאָרט קיינעם ניט.

אַ וויילע האָבן ביידע געשוויגן. זי האָט גיריק געשלאָנגען דעם

רוין.

— איך קען נעמען נאָך איינעם אויף שפעטער ...

— נעמט אַלע !

זי האָט אים אָנגעקוקט און זיך אַ וויילע געקווענקלט. דערנאָך

האָט זי באַדאַנקט און זיך געלאָזט גיין. דוב'ן האָט געקלאַפט דאָס

האַרץ : שוין ... געענדיקט ! ... אַ פאַר שריט ווייטער איז זי שטיין

געבליבן און זיך אומגעדרייט :

— איר זענט שטענדיק פאַרנומען, אמת ?

— אָפט.

— און אין שטאָט קומט איר קיין מאָל ניט ?

— איך ? זעלטן ...

— זיך צוגעוויינט צו דער תפיסה, וואָס ? — האָט זי איראָניש

אַ לאַך געטאָן.

— ניון, אָבער מען איז שטענדיק פאַרנומען, זיצונגען... קאָ-
מיטעטן... איר ווייסט דאָך, עמעצער מוז דאָך עפעס טאָן.

ער איז זיך פאַרגעקומען ווי אַ באַרימער און איבערגעהאַקט. זי
האַט אים אַרויסגעראַטעוועט פון פאַרלעגנהייט:

— איר ווילט זיך מאַרגן אַראָפּכאַפּן אין שטאָט? זינט מען איז
פריי געוואָרן קען איך ניט איינזיצן אויף אַן אָרט.

צומאָרגנס האָט ער זי אָפּגעוואַרט ביי אַ גרויסן קאַפע-הויז אין
צענטער. זיי זיינען אַריין צוזאַמען. אינעווייניק איז דער לאַקאַל געווען
געפאַקט. אין די אויגן האָבן זיך געוואָרפן מיליטערישע אונטערמען
און בלאַנדע פרויען-קעפּ. זיי האָבן זיך צוגעזעצט. עטלעכע געסט פון
שכנות'דיקע טישלעך האָבן אַ נויג געמאַן צו דאָראַן מיטן קאַפּ. דער
קעלנער האָט זי מקבֿל פנים געווען מיט אַ שמיכל. דוב האָט זיך
דערפילט אומהיימלעך:

— איר קומט דאָ אָפּט?

— כּיפּלעג דאָ קומען. ערגעץ-וואו מוז מען דאָך זיין, און אין
באַראַק קען איך ניט איינזיצן.

— ווער איז דער עולם דאָ?

— איר זעט דאָך: אַמעריקאַנער סאָלדאַטן מיט זייערע פריילנס
און געוועזענע וועלט-דעראַבערער, וואָס זוכן שיריים פון פאַפּיראַסן —
האַט זי אָנגעוויזן אויף אַ מאַן אין אָפּגעבלאַקעוועטע מלבושים, וואָס
האַט זיך געבויגן צווישן די שטולן.

זי האָט זיך אומגעדרייט און אַ פּליסטער געטאַן:

— און דאָרט הינטן האַנדלט מען: „ליקאַ-אַפּאַראַטן“. ברויט-

קאַרטן, דאָלאַרן... .

— מען דאַרף פון דאַנען אַנטלויפן ווי פון אַ מגפה! — האָט ער
אַ זאָג געטאַן.

- אָבער וואוהין? ס'איז אַוודאי אומעטום איין וועלט.
דער קעלנער האָט דערלאַנגט אַ שוואַרצן געטראַנק, וואָס איז גע-
ווען ענלעך צו קאווע. ביי אַ שכנות'דיקן טישל האָט אַ סערזשאַנט
אַ צי געטאָן אַ פלעשל פון קעשענע און גיך אָנגענאַכן אין די אויס-
געלידיקטע טעפעלעך. דאָראַ האָט באַטראַכט זיין פלינקע באַוועגונג.
ער האָט איר צוגעשמייכלט מיט אַ וואונק פון אויג.
— איר ווילט טאַקע פאָרן קיין ארץ-ישראל? — האָט זי געפּרעגט
— מען לאָזט דאָך ניט אַרײַן.
אַ חשד איז דורכגעלאָפן זיין קאַפּ. ער האָט זי אָנגעקוקט מיט
פאַרדאַכט. אָבער זי איז געווען פאַרטאָן אין אירע געדאַנקען:
— און וואָס וועט איר דאָרטן טאָן?
— כּווייל גיין אַרבעטן אויף לאַנד, אין אַ קיבוץ... אַ קאָלעק-
טיוון דאָרף הייסט עס — האָט ער פאַרטייטשט.
— יאָ, אײך פאַרשטיי. איר מיינט, אַז אײך ווייס גאָרניט? אײך
ווייס אַלץ, כאַטש אײך קום ניט אויף די אַסיפות. דיסקוסיעס לאַנגוויי-
ליקן מיין.
דער סערזשאַנט מיט דער פּריילן אין שכנות האָבן צוגעקלאַפט
„צו געזונט“ און דערלאַנגט עטלעכע לאַנגע זופּן. ביים מיידל האָבן אַ
גלאַנץ געטאָן די אויגן. דער מאַן האָט זי אַרומגענומען אַרום דער
טאַליע. זי האָט זיך געלאַשטשעט צו אים און געפליסטערט האַלב
דייטש האַלב ענגליש:
— מיין שאַץ! דאַרלינג!
דאָראַ האָט געקוקט אונטערן טיש, וואו זייערע קני האָבן זיך
באַרירט. מיטאַמאָל האָט זי אַ זאָג געטאָן:
— ווייסט גאָר וואָס? אײך וועל מיטפּאָרן.
— וואוהין?

— קיין פאלעכטינע.

די ווערטער האָבן דוב'ן פארשלאָגן דעם אָטעם. אויפן קול האָט

ער געזאָגט :

— ניי! נייט, איר לאַכט פון מיר.

— פארוואָס? איך מוין עס ערנסט.

— אָט אזויאָ, פלוצלונג?

זי האָט זיך אַ וויילע פארטראַכט, ווי זי וואָלט געזוכט די ריכ-

טיקע ווערטער :

— אַמאָל בליצט אויף אַ געדאַנק פלוצלונג — האָט זי געזאָגט

— און אפשר איז עס נאָר ניט אזוי אומגעריכט. איך האָב שוין לאַנג

אַ געפיל, ווי כ'וואָלט געשטאַנען ביי אַ תהום. צו וואָס בין איך איי-

ננטלעך לעבן געבליבן? טיילמאָל דאַכט זיך מיר, אַז כ'בין ווי אַן

אַפגעריסן בלאַט אין האַרבסט, וואָס יעדער ווינט קען פארטראַגן.

כ'האָב נאָר ניט געוויסט ביי איצט אָן וואָס זיך אָנצוכאַפן.

דוב האָט זיך דערפילט דרייסטער :

— איר זענט דאָך אַמאָל געווען אַ טענעצערין, אמת?

— געווען? ניי, כ'האָב נאָר געוואָלט ווערן. כ'האָב געלערנט

אין פראַג. מיינע עלטערן האָבן געווינט אין די סודעטן.

— אָ, די סודעטן! — האָט ער אויסגערופן.

— יא, דעמאָלט האָבן מיר געמיינט, אַז נאָר דאָרט האָט זיך

אַרײַנגעכאַפט די פעסט. מיר האָבן געוואָלט פאַרגעסן. און אין פראַג

האָט מען געקענט פאַרגעסן. אַ פּרעכטיקע שטאָט! מיינע באַקאַנטע

האָבן געהאַט אַן אויטאָ, אין אַוונט פלעגט מען גיין אין קאַפּע, ס'פלעגן

קומען יונגע שרייבער, מאָלער...

זי האָט געוואָרפן אַ שנעלן בליק אויפן שכנות'דיקן טישל און

אַ זופ געטאָן פון מוטנעם געטראַנק :

— נאָך אלעמען זיינען עס געווען אינטערעסאַנטע יאָרן!
איר דערציילונג האָט דוב'ן אַ ברי געטאָן. זי האָט זיכער געהאַט
אַ געליבטן. ער האָט זיך געשעמט אויספרעגן גענויער :

— און איצט ? — האָט ער געפרעגט.

— איצט ווייס איך ניט. גלייך נאָך דער באַפרייאונג האָב איך
געמיינט, אַז מען וועט קענען פאַרזעצן יענעם לעבן. כ'האַב עס אַפילו
פרובירט. אָבער די צייטן האָבן זיך געביטן. יענע וועלט איז מער
ניטאָ, בכל אופן ניט פאַר אונדז. איך פיל כסדר די שרעק, ווי איך
וואָלט געשטאַנען פאַר אַ תהום, אין וועלכן איך קען זיך אַ ליאַדע
מינוט אַראָפּקייקלען.

דער סערושאַנט האָט ווידער אָנגעגאָסן די טעפעלעך. ער האָט
אויפגעהויבן איינס און געוואָלט אַריינגיסן זיין באַגלייטערין אין
האַלדזן. זי האָט זיך ניט געלאָזט. די משקה איז איר אַראָפּגערוגען אין
בוזעם. זי האָט געהירזשעט אויפן קול.

— נו, איר וועט מיך מיטנעמען ? — האָט דאָראַ געפרעגט.

— איר מיינט עס טאַקע ערנסט ?

— זיכער! פאַרוואָס דו יאָ און איך ניט.

אַ האַפּענונג איז אויפגעגאַנגען אין אים. דרעמלענדיקע באַגערן
זיינען וואָך געוואָרן און אים באַרוישט. פונדעסטוועגן האָט ער זי
אָפּגעשלאָגן :

— ביי מיר איז עס שוין אַן ענין פון יאָרן. אַזעלכע זאַכן באַ-
שליסט מען דאָך ניט אויף איין פוס. איך האָב שוין פאַר דער מלחמה
געוואָלט פאַרן קיין ארץ-ישראל.

— וואָסי, איר האָט שוין דעמאָלט געוויסט, אַז איר וועט ווערן

אַ די. פי. ?

די איראָניע אין קול האָט אים צעטומלט. זי האָט צעשמערט זיין גלייכגעוויכט.

— ניון, ניט דאָס... — האָט ער אַ שטאַמל געטאָן.
— יאָ, איך פאַרשטיי — האָט זי חרטה געקראָגן. אירע פינגער האָבן אָנגערירט זיין האַנט.
— איי פאַרשטייט — — —
— קענסט מיר זאָגן „דו“.

— דו פאַרשטייט, מיר האָבן שוין דעמאָלט געוואָלט בויען אַ יידיש לאַנד און אויסערדעם האָבן איך געוואָלט ניון אין אַ קיבוץ, מיר האָבן געוואָלט שאַפן אַ געזעלשאַפט, וואו עס זאָל אויסוואַקסן אַ נייער מענטש, וואו אַלע זאָלן זיין גלייך און פריי.

ער האָט געוואָלט זיך דערמאָנען און צוגעמאַכט די אויגן. אָבער דער שטן האָט זיך אַרײַנגעמישט אין זיינע געדאַנקען. איז עס אַלץ געווען נאָר אַ חלום פון יונגע אידעאָליסטן? איז זיין גלויבן אוועק מיטן רויך פון די קרעמאַטאָריעס? דער שטן האָט אים אוועקגעשמעלט פאַר די אויגן די שטייפּע ס. ס. לײט, ווי זיי טרייבן מיט בייטשן לאַנגע רײען פון מענער, פרויען און קינדער:

„דער מענטש? וואָסאַראַ מענטש?“ — האָט ער זיך גערייצט מיט אים.

— מיר גלויבן, אַז דער מענטש קען בעסער ווערן — האָט ער זיך באַמיט צו איבערצייגן דאָראָן.

אין דרויסן איז צוגעפאלן דער פּאַרנאַכט, אינעווייניק האָט מען ניט אָנגעצונדן קיין ליכט און אַ טונקלקייט האָט זיך צעלײנט צווישן די פיר ווענט. דאָס פרוילן מיטן סערזשאַנט דאַנעבן האָבן זיך צונויפֿ-גענאַסן אין איין שטיק. הינטן האָבן זיך באַוועגט די פּליסערנדיקע שאַטנעס פון די שוואַרצע-מאַרקספּעקולאַנטן.

— דו קומסט מיר פאַר ווי אַ משיח-פריידיקער בעתן אונטערנאַנג
פון רוים — האָט אַ זאָג געטאָן דאָראַ.
— איך פריידיק ניט. און אויסערדעם — אויב דו ווילסט טאקע
פאַרן ? ארץ-ישראל איז דאָך ניט נאָר קיבוצים, פאַראַן אויך שטעט
מיט קאפּע-הייזער, קולטור, טאַנץ-שולן אויך ...
— ניין, ניין ! — האָט זי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט — אויב
שוין יאָ אַהין איז אויף לאַנד. כ'וועל אַרבעטן אין. פעלד, אין גאַרטן,
אין שטאַל.

דערנאָך האָט זי צוגעגעבן שטיל :

— און איך וועל האָבן אַ קינד !

— אָבער ניט דאָ — האָט ער זיך אַרויסגעכאַפט — ניט דאָ !

זי האָט אַ שמויכל געטאָן. ער האָט זיך פאַרשעמט און פאַרלעגן
אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ.

“ ”

;

דער בין-השמשות איז גרויער געוואָרן. דער גלאַס האָט גערופן
צו וועטשערע און דער עולם פון דעם האָט זיך אַ לאָז געכאַן צו די
טרעפּ. די זאַלן און קאַבינעס, די קאַרידאָרן אפילו זיינען געווען אָנגע-
פיקעוועט מיט נאַרעס, וואָס האָבן זיך געהויבן שיכטנווייז איבער אַן
אַנדער אַזש ביז צום סופּיט. דוב איז אַרויפגעקלעמערט מיטן לייטער.
אין האַלב-טונקל האָט ער זיך פאַרזיכטיק צוגעשאַרט צו זיין פלאַץ.
אויף דער נאַרע האָט ער זיך אונטערגעהויבן און געזוכט מיט די אויגן
אַרום. דער חלל פון שיה האָט אויסגעזען ווי אַ ריזיקער בינשטאַק.
הונדערטער מענטשן זיינען געזעסן אָנגעלענט אויף די שעניקעס און

געווארט אויף די פאָרציעס שפייז, וואָס די דיוזשורנע האָבן געטילט :
א פעניץ ברויט און א האַלבע גלאָז וואַסער פער קאַפּ.

— וואָס מיינט איר, חבר, מיַעט טאַקע היינט ביינאַכט אָנקומען ?
דער מאַן, וואָס האָט גערעדט, איז געלעגן אויף אַ שכנותדיקער
נאַרע. ער איז געווען באַוואַקסן, מיט אַ צעשוּיבערטער טשופּרינע. זינט
דעם לעצטן שטורעם האָט ער זיך ניט גערירט פון זיין געלעגער.
— מסתמא — האָט דוב געזאָגט — די מאַטראָזן זאָגן, אַז יאָ.
— און מיַעט אַראָפּגיין אויף לאַנד.

— אויב „זיי“ וועלן אונדז פּרוער ניט דערטאַפּן . . .

אין איין ווינקל איז שוין דער מאַלצייט געווען געענדיקט. די
עלמערע לייט האָבן זיך צוגעשפּאַרט שלאָפּן, אָבער די יונגוואַרג האָט
זיי ניט געלאָזט צומאַכן קיין אויג : זיי זיינען געקראַכן אויף אַלע
פיר איבער די ברעטער, זיך אַראָפּגעלאָזט מיט די לייטערס און אַרויס-
געקלעמערט אויפן דעק. ווען דוב איז אַרויף אויבן, איז שוין געווען
נאַכט. די שאַרפע, קילע לופט האָט אים אויפגעוועקט פון זיינע מחש-
בות. ער האָט זיך מיטאַמאָל פאַרשעמט, הלמאי ער האָט דעם גאַנצן
אָונט געטראַכט נאָר וועגן דאָראַן. וועלן זיי טאַקע באַלד אָנקומען ?
וועלן די חברים פון ברעג צוקומען, איידער מען וועט זיי באַמערקן ?
און אפשר וועט קומען צו אַ געשלעג ?

ער האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ. דער הימל איז געווען פאַר-
וואַלקנט. אין אַזאַ נאַכט וועט לייכטער זיין אויסצומירן די קריגס-
שיפּן. איז עס מעגלעך, אז מאָרגן וועלן זיי מער ניט זיין קיין פליטים,
נאָר מענטשן ?

די שיף האָט זיך געהוירעט און אויפן האָרזאָנט האָט זיך גע-
שאַקלט אַן איינזאַמער שטערן. ער האָט אויסגעזען ווי אַ לאַמטערן אין
ווינט אויפן ראָג פון אַ גאַס. דוב'ן האָט ווידער אַרומגעכאַפּט אַ בענק-

שאַפט. וואו קען זי זיין? אפּשר איז זי פאַרקראַכן מיט עמיצן אין אַ פאַרבאָרגן ווינקל, ווי זי האָט עס אזוי פיל מאָל געטאָן מיט אים? דעם וואָלף ציט אין וואַלד! — האָט ער פאַרביטערט אַ טראַכט געטאָן און זיך באַלד פאַרשעמט פאַרן דאָזיקן געדאַנק.

זיי זיינען דעמאָלט שנעל געוואָרן גוטע פריינד. באַנאַכט פלעגט ער מיט אומגערוּלד וואַרטן די זיצונגען זאָלן זיך ענדיקן, כדי צו זיין וואָס גיכער מיט איר.

— לעבן דיר האָב איך צוריקגעפונען מיין אייגענעם „איך“ — האָט ער איר איינמאָל געזאָגט.

— מען געפינט שמענדיק נאָר „זיך“ — האָט זי באַמערקט מיט אַ שמייכל — אפילו אין יענעם.

— ניין, כ'מיון עס ערנסט — האָט ער געזאָגט — זינט מען האָט אונדז דאָן אַריינגעפאַקט אין אַנגעפאַקטן וואַגאָן האָב איך פאַר-לוירן מיין פערזענלעך לעבן. אפילו שטארבן האָט מען דאָך געוואַלט בציבור. אָבער ליב האָבן קען מען נאָר ביחידות.

זי האָט זיך גענומען לערנען העברעאיש. אַלע זאָרגן פאַר דער צוקונפֿט האָט זי אים איבערגעלאָזט: ווען מען וועט זיך לאָזן אין וועג, וואָס פאַראַ פאַפירן מען דאַרף מיטנעמען, וואָס מען וועט טאָן, ווען מען וועט אַנקומען.

— דו ביסט איצט פאַר מיר ווי אַ פאַטער — האָט זי אים געזאָגט — איך האָב שמענדיק געהאַט אַ פאַטער־קאָמפּלעקס. פאַרשטייט וואָס אין מיין?

— יאָ. ס'איז פון דער פּסיכאָאַנאַליזע, אמת?

— האָסט געהערט וועגן פּסיכאָאַנאַליזע?

— פאַרשטייט זיך, ביי אונדז אין שטעטל האָט מען געוואוסט פון אַלץ: קאַרל מאַרקס, די בינעזישע קוליס, אַטאָ וויינינגער אפילו...

- א מאַדנע וועלט געווען ביי איך — האָט זי געזאָגט —
אַפגעשלאָסן און אַלץ־וויסנדיק, גלויביק און גלייכצייטיק סקעפטיש.
— לגבי אנדערע האָסטו אויך געהאַט אזא קאָמפּלעקס? —
האָט ער אומגעריכט אַ פּרעג געטאָן.
— און שרעקלעך נייגעריק.
— וועסט דאָך ניט זאָגן, אַז אַלע זיינען געווען נייגעריק בנוגע
דיין פאַרגאַנגענהייט?
— גוט וואָס דו נעמסט עס ניט צו ערנסט. און וואָס איז דיר
די נפּקא מינה? — וויכטיק איז דאָך דער איצט, ניין?
איצט איז אויסגעקומען צו זוכן אַ באַהעלטעניש, וואו זיי זאָלן
בלייבן אַלײן. אין די באַדאַקן האָט מען געלעבט אין גרופּעס, שטענדיק
אונטער פּרעמדע בליקן. זי האָט געפילט זיין שטייגנדיקע אויפּרעגונג
און געוואַרט.
— ווילסט מײך ניט ריכטיק? — האָט זי איין מאָל פאַרלאָרן
די געדולד.
— דאָ? עמיצער קאָן אַנקומען.
— איך פּייה אויף דער וועלט! זי זאָרגט דען פאַר אונדז, די וועלט?
אַ ווילע שפּעטער האָט זי אַריינגעוואָרפּן:
— כּוואַלט געקאָנט אויסבאַרגן ביי עמיצן אַ צימער אין שטאָט.
אויף אַן אָונט.
דוב האָט געשוויגן. זי איז צוגעשטאַנען:
— דו ווילסט ניט?
— יא, אָבער ניט דאָ, אין דאָזיקן לאַנד.
— האָסט מורא צו בלייבן איבער נאַכט אויסערן לאַנער?
— ניין, כּ׳האַב מורא... כּווייל ניט, אַז אונדזערס אַ סינד זאָל
געבאָרן ווערן דאָ אין לאַנד.

זי האָט אויסגעבראַכן אין אַ הויכן געלעכטער:

— מיין גאָט, ווי נאַאיוו דו ביסט! — האָט זי אויסגערופן.

ער איז געזעסן מיט אַן אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ. זי האָט אים געגלעט איבער די האָר. מיט עקשנות האָט ער איבערגע'חזרט: ער וויל ניט, אַז זיין קינד זאָל געבאָרן ווערן אין לאַגער און האָבן אַן אויסגעברענטן נומער אויפן אָרעם.

— אָבער וואָס רעדסטו, דוב, ווער ברענט דען איצט אויס

נומערן?

— אַלצאיינס, מען ברענט זיי אפשר ניט, אָבער זיי זיינען דאָ.

בל זמן מיר זיצן אין לאַגער זיינען מיר נומערן.

צומאָרגנס איז זי אַראָפּגעקומען מיט אַ טעאָריע:

— דו ווייסט, דוב, דו האָסט מורא, דו האָסט אַ מוטער-קאָמ-

פלעקט לגבי מיר.

— מיין גאָט, ווי נאַאיוו דו ביסט! — האָט ער ביטער גע-

שמייכלט — צו וואָס דאַרפסטו זוכן אַזוי ווייט, אַזש אין דער טונג-

קעלעו קינדהייט?

אַ פּאָר חדשים שפעטער האָבן זיי זיך געלאָזט אין וועג. זיי

האָבן געוואַנדערט קיין דרום. מען האָט געמוזט גנב'ענען גרענעצן,

אַפט איז אויסגעקומען צו שלאָפן אונטערן פרייען הימל, אין פעלד

אָדער אין וואַלד. אַ פּאָר מאָל האָט זי אים געוואָרנט מיט אַ געלעכטער:

— איך וועל מיר אויסזוכן אַן אַנדער מאַן!

אין איטאַליענישן פּאָרט זיינען זיי געבליבן אַ פּאָר וואָכן. דאָראַ

האָט געקענט די שטאָט פון אַ פּאַר/מלחמה/דיקער ריזע. ביינאַכט

האָט זי אים אַרויסגעפירט שפּאַצירן איבער דעל אַלטער שטאָט. זיי

זיינען געווען אַליין צווישן די חורבות פון די אַלטע איינגעפאלענע,

רוימישע געביידעס. מיטאמאל האָט זיך צערטשעט אַ סירענע פון
אַ שיף. זי האָט אים אַרומגענומען:
— מאָרגן פאַרלאָזן מיר איראָפּע! — האָט זי געזאָגט.

* * *

אַ האַנט האָט לייכט אָנגערירט זיין אַקסל און אים אַרויסגעריסן
פון די טרוימערייען. ער האָט אַ ציטער געטאָן און זיך אומגעדרייט.
הינטער אים איז געשטאַנען דאָראַ.

— כ'האָב דיך געזוכט — האָט זי אַ פליסטער געטאָן.
— וואו ביסטו געווען די גאַנצע צייט?
— אונטן.
— די גאַנצע צייט אונטן?
— כ'האָב זיך געפילט ניט גוט, כ'בין געלעגן.
— פאַרוואָס ביסטו ניט אַרויף אויפן דעק?
— אויפן דעק? אויפן דעק זיינען שטענדיק פאַראַן אַזוי פיל
מענטשן.

זי האָט זיך געטוליעט צו אים. ער איז אַלץ געווען אויפגעבראַכט:
— כ'האָב אַריינגעקוקט אין אייער צווישנדעק, האָב איך דיך
אין ערגעץ ניט געזען — האָט ער געזאָגט מיט פאָרווורף.
— פאַרמיטאָג בין איך געווען ביים דאָקטאָר. פאַראַן אַזוי פיל
קראַנקע און כ'האָב געמוזט לאַנג וואַרטן.
ערשט איצט איז ער געוואָרן אומרואַיק:
— ביסט נישט געזונט? וואָס איז דיר?
— ניין, אין בעסטן געזונט. דוב, איצט וועט עס דאָך דיר
ניטן אַרן?
— וואָס?

זי האָט זיך צוגעבויגן צו אים און אַ פליסמער געמאָן :

— דוב, מירן האָבן אַ קינד.

דער ווינט האָט אויפגעכאַפט אירע ווערטער. דוב האָט זיי קוים געהערט.

— אַ? — האָט ער איבערגעשריען דעם גערויש פון די כוואַליעס.

— ביסט צופרידן?

— יאָ! ...

— איצט אַרט דאָך דיר ניט, אמת? — איז זי ניט געווען אינ-

נאַנצן זיכער, צי ער איז טאַקע צופרידן — מיר זיינען דאָך שוין

ביים ברעג. מאָרגן וועלן מיר זיין אין לאַנד, אמת?

— יאָ — האָט ער געזאָגט אומזיכער — מאָרגן וועלן מיר זיין

אין לאַנד.

מיטאַמאָל איז זיך זיין אומרו צעשווומען. אַ פרייד האָט אים

אַרומגעכאַפט. ערשט איצט האָט ער באַגריפן, וואָס זי האָט דערציילט.

דאָס קינד וועט ניט האָבן קיין נומער. ער האָט זי אַרומגענומען :

— איצט איז גוט. דו ביסט מוין ליבע, יאָ? און ער וועט האָבן

אַ היים. עס וועט זיין אַ זון, אמת?

— כ'ווייס ניט — האָט זי געשמייכלט.

— יאָ! — האָט ער פאַרזיכערט.

זיין פרייד האָט זי אָנגעשמעקט, זי פאַרשיכורט. זי האָט געקוקט

אין דער נאַכט, געזוכט דאָס לאַנד אין דער ווייט און טרוימעריש

גערעדט :

— ער וועט אויפּוואַקסן אין אַ דאָרף, וועט זיך שפּילן צווישן

גערטנער און פעלדער.

ער איז געשטאַנען פאַר אירע אויגן, אַ פאַרשפּילטער און שמייכל-

לענדיקער. זי האָט זיך געקלאַמערט אין דוב'ס אַרעמס.

— ביסט זיכער? — האָט ער פּלוצלונג אַ פּרעג געטאָן אומרואיק.
— יאָ, דער דאָקטאָר מיינט אויך אזוי. איך בין שוין דעמאָלט
געווען זיכער — האָט זי שעמעוודיק צוגעגעבן — ווען מיר האָבן
זיך אומגעקערט אַהיים, פון דער אַלט־שטאָט...
— ס'איז פאַראַן אַ לענגערע, אַז משיח וועט געבוירן ווערן אויף
די חורבות פון רוים. — האָט ער געזאָגט.
— באמת? — האָט זי אויפגעהויבן דעם קאָפּ און געקוקט
אין דער ווייט. מיטאַמאָל האָט זי אויסגערופן:
— קוט, ליכטעו!
אויך פאַרנט האָבן די מענטשן באַמערקט די ליכטער. אין אַלע
עקן האָבן אָפּגעקלונגען קולות:
— מען זעט שוין דאָס לאַנד!
— אַ שטאָט!
דער דעם האָט זיך אַ רודער געטאָן. פון אונטן זיינע אָנגעלאָפּן
האַלב־געקליידעטע פּאַסאַזשירן. מען האָט זיך אָנגעוויזן די פּייערלעך,
וואָס האָבן געמינגיעט איבער די כוואַליעס. אַ מאַטראַז האָט זיך
דורכגעשאַרט צווישן עולם און אַראָפּגעקוקט צום ים:
— ס'איז ניט קיין לאַנד, נאָר אַ שיה. די ליכטער באַוועגן זיך
ביי אונדזער זייט.
ער האָט אָנגעהויבן דערקלערן אין וועלכער ריכטונג דאָס לאַנד
ליגט. תחילת האָט מען אים ניט געוואָלט הערן. באַלד איז די אויפ־
רעגונג אַריבער אין אַנטווישונג: אַן ענגלישע שיה, אַוודאי? — האָט
אימיצער אַ מורמל געטאָן. — אַ קריגס־שיה?
אַ יאוש האָט אַראָפּגענידערט אויפן עולם. מען איז געשטאַנען
שטום און געקוקט אין דער נאַכט. אויך פון דער אַנדער זייט האָבן
אויפּגעשיינט ליכטער. זיי האָבן זיך איבערגעוונקען איבער די קעפּ

פון שווייגנדיקן עולם. דאָראַ האָט זיך דערפילט שולדיק. זי האָט זיך צוגעדריקט נענטער צו דוב'ן.

— גיי אַראָפּ שלאָפן — האָט ער געזאָגט — דאַרפסט זיך ניט אויפרעגן.

— ניין, כּווייל שטיין לעבן דיר.

— כּוועל סיי-ווי באַלד אַראָפּגיין צו די חברים. מיר דאַרפן באַשליסן וואָס צו טאָן.

— וואָס וועלן מיר טאָן ?

— כּווייס ניט. מיט גוטן וועלן מיר אין לאַגער ניט גיין.

— ביסט ניט ביזו אויף מיר, דוב ? וויבאַלד . . .

— אָבער רעד ניט קיין נאַרישקייטן. גיי אַראָפּ און טו זיך אויס.

מיטן גרויען פון פאַרטאָג האָט זיך באַוויזן דאָס לאַנד. בערג און טאָלן האָבן זיך אַרויסגעשילט פון דער טונקלקייט. די שיה האָט זיך געגליטשט לענגנאָוים דעם ברעג. די ענגלישע קריגס-שיפן זיינען געשוואַמען פון הינטן און זי ניט אַראָפּגעלאָזט פון אויג.

אין חיפה איז צוגעשוואַמען אַ לאַדקע מיט ענגלישע סאָלדאַטן. די ענגלישע אָפיצירן האָבן פאַרלאַנגט, אז דער עולם זאָל אַריבער אויף אַן אַנדער שיה, וואָס וועט זיי אָפּפירן קיין ציפּערן. — „מיר זיינען געווען גענוג אין לאַגערן!“ — האָבן קולות געשריען פון אַלע זייטן. די סאָלדאַטן האָבן זיך געוואָרפן אויף דער ערשטער ריי; פון אַ ווינקל האָבן אָנגעהויבן האַגלען פּושקעס און פּלעשער אויף די אָנגרייפער. דער עולם האָט זיך אַ וויג געטאָן, ווי אַ כּוואַליע פון צאָרן, און זיך געוואָרפן מיט פאַרביילטע פּויסטן און קולות אויף די באַ-וואָפנטע זעלנער. צוויי בחורים האָבן אויפּגעהויבן אַ סאָלדאַט און אים אַריינגעוואָרפן אין וואַסער. די איבעריקע האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט מיט דעם געפֿאָכטענעם לייטער.

— אינדישע סאָלדאַטן! — האָט דוב א זאָג געטאָן מיט
אויפרעגונג.

— סאָלדאַטן, וואָס איז דער אונטערשייד? — האָט זי ניט
פאַרשטאַנען.

אין אַ שעה אַרום האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע שלאַכט. דאָס מאָל
זיינען אויך די סאָלדאַטן געווען ענגלענדער. זיי האָבן זיך געוואָרפן
מיט די קאָלבעס פון די ביקסן אויפן פאַרזאַמלטן עולם. אַנדערע האָבן
געשלעפט די מענטשן צום אַראָפּגאַנג. אין געראַנגל האָט דוב פאַר-
לאָרן דאָראַן. באַלד האָט ער דערזען, ווי אַ סאָלדאַט ציט זי פאַר די
הענט. ער האָט זיך אַ ריס געטאָן אַהינצו, האָט אויפגעהויבן די פלאַש,
וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט, און זי אַראָפּגעלאָזט מיט אַלע
כוחות אויפן סאָלדאַטס קאָפּ.

עס האָבן אָפּגעהילכט עטלעכע שאַסן. ער איז געפאלן אויפן דעק.

* *

*

ווען ער איז געקומען צו זיך איז שוין געווען פאַרנאַכט. די שוץ
האָט זיך לייכט געווינט און. דוב'ן איז פאַרגעקומען ווי די גאַנצע
וועלט אַרום וואָלט זיך געוואַקלט. צווישן די פיר ווענט האָט געהוי-
ערט די טונקלקייט, נאָר מאַמענטנווייז האָט אַ שטאַרקע שוין אויפ-
געלויכטן אין קליינעם פענצטערל, אַריינגעדונגען אינעווייניק, זיך
באַוועגט איבערן צימער און איז פאַרשוונדן. ער האָט פרוּבירט זיך
אַרומקוקן און דערפילט אַ ווייטיק אין גאַנצן גוף. זיין קאָפּ איז
צוריקגעפאלן.

די טיר האָט זיך שטיל געעפנט. פון אַ ווינקל פון די אויגן
האָט ער דערזען דאָראַן. זי איז געגאַנגען אויף די שפיץ פינגער.

- מיר זיינען אלץ אויף דער שיף? — האָט ער געפרעגט.
— יאָ.
— און וואו זיינען אלע?
— מען האָט זיי אָפגעפירט. מיך האָט מען געלאָזן צוליב דיר.
מאָרגן וועט מען דרך אפשר קענען אַריבערטראָגן אין שטאָט.
— העלף מיר זיך אויפהויבן! — האָט ער געבעטן.
— ניין, דאַרפסט ליגן רואיק. — האָט זי געזאָגט מיט בקשה
אין קול. זי האָט אים אָבער געהאַלפן. ער האָט קוים דערגרייכט צום
פענצטערל. פאַר די אויגן האָבן אַ שוועב געטאָן די ליכטער פון דער
שטאָט, וואָס האָט זיך געדראַפּעט הויך אויף אַ באַרג. ער איז צוריק-
געפאלן אויפן בעט.
— ווער ווייסט, איך וועל אפשר קיין מאָל ניט זען דאָס לאַנד —
האָט ער געזאָגט, אָטעמענדיק שווער.
— טאָרסט ניט רעדן קיין סך — האָט זי אים געגלעט איבערן
קאָפּ — וועסט געזונט ווערן.
— ס'איז אמת, וואָס דו האָסט מיר נעכטן באַנאַכט געזאָגט,
אָדער כ'האָב גע'חלומ'ט?
— ניין, ס'איז ריכטיק. אָבער זאָרג זיך ניט וועגן דעם.
— איצט בין איך זייער צופרידן. דאָס קינד וועט אויפּוואַקסן
אין לאַנד. עס וועט ניט האָבן קיין נומער, אמת?
— יאָ.
מיטאַמאָל האָט ער זיך דערמאָנט :
— האָסט אַמאָל געזאָגט, אז מיר האָבן אלץ געוואוסט...
— יאָ, אָבער ניט איצטער. טאָרסט ניט רעדן קיין סך.
— נאָר דאָס וויל איך דיר זאָגן. ניט נאָר געוואוסט. מיר האָבן
געפיבערט מיט דער וועלט. אינדישע סאָלדאַטן! האָסט געדאַרפט זען,

ח. א י א ל ט י

וואָס ס'האָט זיך ביי אונדז געטאָן מיט דער אינדישער באַפֿריי-
אונג! ... און דער שמריוק פון ענגלאַנד? ... די כינעזישע קוליס...
עס האָט אים פאַרפעלט אָטעם און ער איז אַנטשוויגן געוואָרן.
דאָס קיילעכדיקע פענצטערל האָט זיך אַ צונג געטאָן און די העלע
שיין האָט זיך אַרײַנגעגליטשט אין צימער. זי האָט זיך באַוועגט.
באַלד איז זי געפאַלן אויף דאָראַס פנים.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ ליכט?

— ס'איז דער שיינוואַרפער פון היפה. ער ווייזט אַ וועג די שיפן.

— עס וועלן נאָך קומען אַ סך שיפן... אַ סך שיפן... —

האָט ער אַ מורמל געטאָן.

ניו-יאָרק, 1947.

שווער צו ווערן א גוי

שווער צו ווערן א גוי

ונקט ביים אראָפּניין פון דער שיה קומט צו מיר צו א מאן
אין אן אונזפאָרם און זאָגט צו מיר אזוי:

— איר קענט ניט אראָפּניין!

— וואָס הייסט? איך האָב דאָך א וויזע!

— א וויזע אהין, א וויזע אהער — זאָגט ער — איר ווייסט דען
ניט, אז ביי אונדז איז פאָרנעקומען א רעוואָלוציע? ס'איז פאָרנעקור
מען ביי אונדז א רעוואָלוציע און מען האָט בטל געמאכט אלע וויזעס
פון די פריערדיקע קאָנסולן.

קוק איך אים אָן און איך זע, אז ער איז א הויכער, א ברונעטער,
מיט א שמאָלער וואָנצקע און אויגן ווי שפיזן — אן אמת'ער קאָנ-
סיסטאָדאר. איך לייג אריין א צען-דאָלער-שיין אין מיין פאַספּאָרט
און שטרעק זיי ביידן אויס צום מאַן אין אונזפאָרם. קוקט ער אין
מיינע פאַפירן און קוקט, און איך זע באַלד, אז לייענען קען ער מאַקע
ניט, אָבער אויף דאָלאַרן פאַרשטייט ער זיך יאָ, וואָרן ער שטעקט

אריין דעם צען-דאלער-שיין אין הויזן-קעשענע און זיין שארפער בליק
ווערט מילדער:

— הערט זיך איין! — זאגט ער — אריינלאָזן אייך אין לאַנד
קען איך ניט, וואָרן אונדזער לעצטע רעוואָלוציע האָט אָפּגעשאַפּט
כאַבאַר און קאָרופּציע. אָבער אַן עצה קען איך אייך געבן.
— אַנו, לאָטיר הערן!

— איר זעט דאָרט איבערן טייך? — ווייזט ער מיר אָן מיט
דער האַנט אויפן קעגנאיבערדיקן ברעג פון לאַ-פּלאַטאַ — דאָרט ליגט
די מדינה אורגוואַי. ס'איז אַ דעמאָקראַטיש לאַנד, אורגוואַי. און
כאָטש מיר אַליין האַלטן דווקא פון דיקטאַטור, זיינען מיר אָבער
צופרידן, וואָס אורגוואַי איז דעמאָקראַטיש. וואָרן ווי נאָר עס מאַכט
זיך ביי אונדז אַ רעוואָלוציע, אַנטלויפט דער אַראָפּגעזעצטער פרעזי-
דענט קיין מאַנטעווידעאַ, וואָס איז די הויפּט-שטאָט פון אורגוואַי.
און ניט נאָר אונדזער פרעזידענט — דאָרט וווינען שוין אָן אַ גוזמא
צוויי טויז בראַזיליאַנער פרעזידענטן, אַ צענדליק פאַראַגווייער דיקטאַ-
טאָרן, באַליוויאַנער, טשילענער און אזוי ווייטער.

— אָבער איך בין דאָך ניט קיין פרעזידענט — זאָג איך.

— אייער גליק! — זאָגט ער — איר דאַרפט וויסן, אַז אַחוץ די
אַנטלאָפּענע פרעזידענטן האָט מען שוין אַ היפשע צאָל דערשאַסן אויך.
און ער עצה'ט מיר, אַז איך זאָל אַריבערפאַרן קיין מאַנטעוויר-
דעאַ און דאָרט צוואַרטן עטלעכע וואָכן ביז עס וועט ביי אים אין
לאַנד אויסברעכן אַ רעוואָלוציע. פאַר פּופּציק דאָלער באַהאַלט ער מיך
אויס אין אַ שפייכלער ביז אין אָוונט. דעם זעלבן אָוונט נעם איך אַ
שיף און צומאַרגנס גאַנץ פרי בין איך שוין אין מאַנטעווידעאַ, אין
אַ האַטעל פון פּאַסיטאַס-קוואַרטאַל, וואָס ליגט ביים ברעג פון זיסן
יהו לאַ-פּלאַטאַ.

שווער צו ווערן א גוי

* *

*

די פלאזשע פון פאָסיטאָס איז זייער אַ ברייטע, אין אַלע זייטן
הויבן זיך שלאַנקע גרינע פאַלמען, אָפגעברוינטע מענער און פרויען
ליגן אויפן גילדערנעם זאַמד, אונטער קאָלירפולע שירעמס אָדער
טראָגן זיך איבער די כוואַליעס פון וואַסער. „זאָל זיין, אַז דאָס זיינען
אַלע אַנטלאָפּענע פרעזידענטן מיט זייערע ווייבער און סוויטעס, וואָס
פראַווען גלות? “ און מיטאַמאָל רופט אַ שטימע הינטער מיר.

— אַללעי, סעניאָר!

איך דריי זיך אום און דערנע אַ יונגע אומבאַקאַנטע פרוי איז
אַ געפרעסטן באַד-קאָסטיום, מיט אַ גרויסן דעקאַלטע פון פאַרנט און
אַן אָפגעברוינטער פלייצע פון הינטן.

— איר דערמאַנט זיך ניט, ווי מיר האָבן זיך געטראָפן אין
פראַנקרייך? — פרעגט זי.

— אין פאַריז! — דערלאַנגט עס מיר אַ בליץ אין מוח.

— אין לאַטיינישן קוואַרטאַל — שמייכלט זי.

— אין האַטעל אויף „פיר רי לאַפלאַס“ — זאָג איך און גלייך
דערמאָן איך זיך אַז מײן אומבאַקאַנטע הייסט מאַדמואַזעל עדיט בלֶר-
מענפּעלד און אַז זי איז דעמאָלט געווען אַ פליכטלינג פון דייטשלאַנד
און האָט געפירט אַ טראַגישע ליבע מיט איינעם אַ מעסיע ראָבערט
באיער, אויך אַ פליכטלינג. ראָבערט האָט אַפילו יאָ געוואָלט חתונה
האַבן מיט איר, אָבער זיין מוטער, פרוי דאָקטער באיער, האָט אייג-
געלייגט וועלטן, אַז דער שידוך זאָל ניט צושטאַנד קומען.

ווי מיר שטייען אַזוי, הויבט זיך אויף אַ קינד פון פלאַזשע,
לויפט צו עדיט'ן און שרייט:

- מאמיטא, מאמיטא, קויף מיר א פראנקפורטער!
— גיי צו סעניאָראַ באַיער! — שיקט אים די מוטער צוריק —
זי וועט דיר קויפן.
— אייער קינד? — פרעג איך עדימ'ן.
— יאָ.
— און יענע עלטערע פרוי אויפן זאמד איז פרוי דאָקטער באַיער?
— יאָ — שמייכלט עדיט.
— הייסט עס, אז איר האָט דאָך חתונה געהאַט מיט ראָבערט'ן?
— זאָג איך — מזל טוב אייך!
— א דאַנק, — זאָגט זי — אָבער ראָבערטאָ האָט חתונה געהאַט
מיט מאַרגאַריטאַ דע סאַנטאַ-מאַרינאַ.
— מיט וועמען?
— מאַרגאַריטאַ דע סאַנטאַ-מאַרינאַ. איר האָט קיין מאָל נישט
געהערט פון די סאַנטאַ-מאַרינאַ'ס? איינע פון די חשוב'סטע
משפחות אין אורוגוואַי, פון דער סאַמע אַריסטאָקראַטיע. זיי ציען
זייער יחוס פון די ערשטע קאָנקיסטאַדאָרן, פאַרמאָגן טויזנטער אַקערס
לאַנד, וואו עס פאַשען זיך צענדליקער טויזנטער שאָף און רינדער ...
א מדינה א גאַנצע!
— פרוי דאָקטער איז אַוודאַי שטאַלץ מיט אירע מחותנים?
— פאַרשטייט זיך! — זאָגט עדיט — איר ווילט גיין שפּאַצירן?
— יאָ, און פאַרוואָס ניאַנטשעט זי זיך מיט אייער קינד?
— קומט; כּוועל אייך דערציילן.
מיר לאָזן זיך גיין לענגוויס דעם זיסן ים לאַ-פּלאַטאַ. גרין-בלויע
כוואַליעס שווימען אויפן ראַנד פון גילדערנעם זאַמד. און עדיט דער-
ציילט מיר איר געשיכטע און די געשיכטע פון דער משפּחה באַיער.
הער דאָקטער באַיער איז אין די גוטע צייטן געווען לאַנדראַט

שווער צו ווערן א גוי

פון מאַנדעבורג, וואָס אין דייטשלאַנד. ווי דער שטייגער האָט ער זיך באַמיט צו דערווייטערן וואָס מער פון יידן. ער גופא איז אַרויסגע-טרעטן פון דער „געמיינדע“ און פאַרוואָס ער האָט דווקא חתונה געהאַט מיט אַ גע'שמד'טער יידישקע ווייסט איין גאָט אין הימל. אין זייער דריי-גאַרנדיקן הויז פלעגט אַרײַנקומען די סמעטענע פון דער אַרטיקער געזעלשאַפט: עכטע פרויסישע באַאַמטע, עטלעכע פּראָוויני-ציעלע קינסטלער און אַ פּאָר אמת'ע פּאָן'ס. טאָמער זיינען געווען עטלעכע יידן אין מאַנדעבורג, האָט מען זיך געקענט מאַכן ניט וויסנדיק פון זייער עקזיסטענץ. אפילו מיט די אייגענע קינדער האָט מען אויסגעמיטן צו רעדן וועגן דעם „ראַזיקן ענין“. ווען די קינדער זיינען אונטערגעוואַקסן האָבן זיי געוואוסט, אַז וועגן געוויכע זאַכן רעדט מען ניט אפילו צווישן זיך.

— מיט ראַבערט'ן האָב איך זיך באַקאַנט בעת'ן ערשטן שול-יאָר אויף דער אוניווערזיטעט — איז עדיט אַריבער צו איר פּערזענ-לעכער געשיכטע — אַ לענגערע צייט האָבן מיר אונדזער ליבע גע-האַלטן שטרענג געהיים, ווייל איך האָב געשטאַמט פון פּוילישע עלטערן און ער האָט געוואָלט פאַרמיידן אַ סקאַנדאַל אין דער היים. דערוויילע האָט זיך אונטערגערוקט „די נייע אַרדענונג“ מיט די „נייע געזעצן“. אַ פּאָר יאָר שפּעטער זיינען מיר אַלע געווען פליכטלינגען אין „גלות“. אויפן וועג קיין פאַריז האָט ראַבערט דערציילט זיינע עלטערן, אַז ער וויל חתונה האָבן מיט מיר. הער דאָקטער איז געווען אַזוי פאַרצווייפלט, לאַחר יאוש ממש, אַז ער האָט נאָר אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט. אַבער פרוי דאָקטער האָט איינגעלייגט וועלטן:

„שוין גענוג, אַז איך און פאַפּא האָבן אָפּגעטאָן אַזאַ נאַריש-קייט!“ — האָט זי איינגע'טענה'ט מיט ראַבערט'ן — צוליב אונדז

ח. אַ יאָר טײַ

זיינט איר, די קינדער, גאַנצע יידן... און איצט ווילסטו אָנהויבן די גאַנצע געשיכטע פון בראשית? "

אָט אזוי רעדנדיק, דערווייטערן מיר זיך פון דער זאַמדיקער פּלאַזשע. מיר שפּאַנען איבער פעלזן און קומען צו אַ קליינער בוכטע. יאָכטן און זעגל-שיפלעך וויגן זיך דאָרט איבער די שטילע וואַסערן און פּאַכען מיט זייערע ווייסע זעגלען, ווי זומער-פּינגעלעך אין רוים. עדיט דערלאַנגט אַ לייכטן זיפּץ.

— ראָבערטאָ האָט אַן אייגענע יאָכט־שיף — זאָגט זי.

— אַ מתנה?

— יאָ, דרשה-געשאַנק פון די סאַנטא-מאַרינאַ'ס. מאַרגאַריטאַ איז עלטער פון אים אַמווייניקסטנס מיט צען יאָר. אַ מיוחס'דיקע פּרינצ'עסע האָט זי משמעות צו לאַנג איבערגעקליבן און זיך פאַרזעסן. זי האָט זיך געלאָזט איבער דער וועלט זוכן איר באַשערטן. מיט ראָבערט'ן האָט זי זיך באַקאָנט אין קלוב פון פּאַסטדאָמער אַדל און זיך גלייך פאַרליבט אין אים איבער די אויערן. צוריק אין אורוגוואַי, האָט זי אים פון דער „עסטאַנסיאַ" פאַרוואָרפן מיט ליבע-בריוו. ער האָט קוים געענטפערט. אָבער פרוי דאָקטער האָט געהאַט די זאך גוט אין זינען. דער שידוך איז איר שוין דעמאָלט געווען שטאַרק צום האַרצן: עס האָט געשמעקט מיט עכטן קאַטאַליציזם און איינגעפונע-דעוועטער אַריסטאָקראַטיע. און שפּעטער, אין פּראַנקרײַד, האָט ראָבערט זיך געמוזט מקריב זיין פאַר דער משפּחה: די סאַנטא-מאַרי-נאַ'ס האָבן אַן איינפלוס אין דער רעגירונג און האָבן שנעל אויסגע-פּועלט'ט וויזעס פאַר אַלע באַיער'ס. אין אורוגוואַי איז שוין נאכטער אַלץ גענאַנגען ווי אַ מזמור...

— און פאַרוואָס ניאַנטשעט זיך פרוי דאָקטער באַיער מיט אייער

קינד? — בין איך צוריק געקומען צום אָנהויב פון דער געשיכטע.

שווער צו ווערן א גוי

— אן עלטערע פרוי, איר הארץ גייט אויס נאך אן אייניקל.

— ראָבערט האָט ניט קיין קינדער ?

— יא, אָבער די סאַנטאַ-מאַרינאַ'ס האַלטן זיך ווייט פון זייערע מחותנים. אין זייערע אויגן זיינען די באַיער'ס דייטשן, וואָס צוליב דער מלחמה איז עס ניט אין דער מאָדע, און דערצו נאָך יידן, וואָס איז סתם ניט אין דער מאָדע. נו, איז קומט די אַלטע צו מיר . . .

אויפן צוריק וועג באַגריסט זיך עדיט מיט אַ הויכן, עלטערן מאַן, וואָס שפּרייזט לאַנגזאַם, פאַרזונקען אין מחשבות. זיין לייבן-קאַפּ איז איינגעראַמט אין גרויע, געדיכטע ברעמען, וואָס טרייסלען זיך אין גאַנג.

— דאָס איז געהיים-ראַט דר. פּראַנקנשטיין — מורמלט מיר עדיט אויפן אויער — ער באַטראַכט מסתמא אַ נייעם פּלאַן פאַר דער קבורה פון די „אַרישע“ פרויען.

— וואָס איז ער, אַ קברן ? — פרעג איך.

— ניין, אַ יוריסט — זאָגט זי — אין דייטשלאַנד איז ער געווען זייער באַרימט, האָט געהאַט אַ גרויסן נאָמען. אַצינד שרייבט ער מעמואַרן און פירט אַ קאַמף פאַר די רעכט פון די „אַרישע“ פרויען. וואָס זיינען אַהער געקומען מיט זייערע יידישע מענער. איר דאַרפט וויסן, אַז אין מאַנטעווידעאָ זיינען סאַי ווי פאַראַן פיר יידישע בית-עולם'ס: אַ ספּרדישער, אַ פּויליש-רוסישער, אַ דייטשער און אַ קאַמור-ניסטישער. אָבער בנוגע די „אַרישע“ ווייבער האָט מען שוין אָנגע-פרעגט ביי הונדערט מיט איינס רבנים און די היגע דייטשע געמיינדע האַלט זיך ביים שפּאַרטן צוליב דער פּלוגתא . . .

ווען מיר קומען צוריק, שמעלט מיך עדיט פאַר פאַר פרוי דאָק-

טער באַיער :

— א ספרדי'שער געלערנטער פון דער אוניווערזיטעט אין סע-
וויילע — באטיטלט זי מיך.

— וואָס בין איך דיר פלוצלונג פאַר אַ שפּאַנישער פּראָפּעסאָר?
פרעג איך זי א וויילע שפעטער, ווען מיר בלייבן אליין.

— א ספרדי'שער איז מער יחוס! — דערקלערט זי מיר —
ראשית רעדן זיי שפּאַניש, ווי די איינגעבאָרענע, און צווייטנס האַלטן
די יעקעס, אַז די ספרדים שטאַמען פון יידישן אַדל, זיי זיינען, הייסט
עס, כמעט יונקערס, כאָטש דאָ אין מאָנטעווידעאָ האָבן זיי מיט
צוואַנציק יאָר צוריק אָנגעהויבן אַלס פּעדלער און אַצינד האַנדלען זיי
מיט טוך און לייוונט ...

— וואו טרעפט מען דאָ יידן?

— ס'ווענדט זיך וועלכע. אונדזערע יידן וואוינען אין „גאָעס" און
אין „צענטער": זיי האָבן דאָרט זייערע געשעפטן, קולטור-קלובן,
בתי-מדרשים, אַפילו צייטונגען. די דייטשע יידן וואוינען אין פּאַסיטאַס,
ביים ים. קענסט זיי טרעפן אין ביר-גאַרטן, טאַקע דאָ ניט ווייט.

אין אָוונט וואַנדער איך דורכן פּאַסיטאַס-קוואַרטאַל. די הייזקעס
זיינען דאָ קליינע, ארומגערינגלטע מיט בליענדיקע גערטנדלעך. באַלד
וואַקסט אויס פאַר די אויגן אַ גרויסער גאַרטן. וואו מענטשן זיצן ביי
טישלעך און טרינקען ביר. אינעווייניק זיינען אַלע טישלעך באַזעצט,
נאָר איינס איז ליידיק. ווען איך זען זיך דאָרט צו, קומט צוליפן דער
קעלנער און בעט מיך איבער:

— ס'איז אַ שטאַם-טיש! — זאָגט ער.

— ווער טרעפט זיך עס דאָ ביים שטאַם-טיש?

— לאַנדראַט דאָקטער אַלבערט באיער, יוסטיצ־ראַט פּעפּער-
מינץ, פּראָפּעסאָר פּרענקל און געהיים-ראַט דאָקטער פּראַנקשטיין —
דערלאַנגט ער אַ זאָג אָפּ די נעמען, ווי די עשרת בני המן.

„דאָקטער פראַנקשטיין? ... ס'איז זיכער אַ קאָנפערענץ וועגן
קבורה-פראָבלעם פון די „אַרישע“ פרויען!“

ביי אַ שכינות'דיקן טישל זיצט איינע אַליין אַ העל-בלאָנדע פרוי
מיט בלויע אויגן. עס פאַלט מיר אין, אַז זי וואַרט אויף די באַשלוסן
פון „שטאַט־טיש“. אָבער ווען איך גיי צו נענטער, זע איך, אַז זי איז
פריש און געזונט, רויכערט אַ פאַפיראַס און טרינקט מיט גרויס הנאה
פון אַ שוימיקן קופל-ביר, וואָס דער קעלנער פילט כסדר אָן.

— מיין ליבער גאַט, הילדע! ... הילדע פאַן האַזענביר!

— יאָ, טאַקע איך — זאָגט זי — וואָס מאַכט איר?

עס וואונדערט מיר לחלוטין ניט, וואָס איך טרעף פלוצלונג הילדען
אין אַ ביר-גאַרטן פון דייטשע יידן ביים ברעג פון לאַ-פלאַטאַ. זי
איז געווען זייער יונג, ווען זי איז אין די שטורמישע וויימאַר-יאָרן
אַנטלאָפן פון איר עלטערן-הויף אין אָסט־פּרויסן און זיך אונטערגע-
טונקט אין דער אינטערנאַציאָנאַלער באַהעמיע פון בערלין. זינט איך
געדענק האָט זי געהאַט יידישע ליבהאַבער: אין מינכען האָב איך זי
געטראָפן מיט אַ יידישן אַנטיקוואַר, אין פאַריז — מיט אַ באַרימטן
מאָלער און אין באַרצעלאָנע — מיט אַ יידישן אָפיציר פון די אינ-
טערנאַציאָנאַלע בריגאַדעס. אין לאַנער פון גירס האָט זי פאַרפירט אַ
ליבע מיט איינעם אַ בחור, וואָס איז פון גרויס צרות פרום געוואָרן.
מיר טרינקען ביר און שמועסן וועגן די אַמאָליקע גוטע יאָרן. ווי
עס ווייזט זיך באַלד אַרויס פירט הילדע אַ פאַרצווייגטע ראָמאַנטישע
קאַרעספּאַנדענץ מיט אַ סך פון אירע אַמאָליקע פריינט און זי גיט מיר
אַפּ גרוסן פון באַקאַנטע אין די די-פי לאַנערן, אין אויסטראַליע און
אַפילו פון אַ קיבוץ אין גליל העליון.

— און וועמען האַסטו איצט? — פרעג איך.

— טאַקע דעם בחור פון גירס — זאָגט זי — סימאָן זאַלקינד

הייסט ער. שטאמען שטאמט ער פון גאליציע און אין דייטשלאנד האט ער שטודירט געשיכטע, אין היידעלבערג טאקע. מיר האָבן זיך באַקאַנט אין לאַגערי.

— און וואָס טוט ער דאָ?

— ווי געזאָגט איז ער פון פאך א היסטאָריקער אָבער אַ לעבן מאַכט ער פון פאַרקויפן זיידענע זאַקן און שליוקעס אויף אויסצאָלן. ער איז אַ „קלאַפער“ ביי יענעם און אין דער פרייער צייט שטודירט ער די געשיכטע פון די מאַראַנען.

— די מאַראַנען גאָר?

— אַוודאי — זאָגט היילדע — אַ סברא, אַז די מייסטע פון דער הינגער אַריסטאָקראַטיע שטאמען פון די מאַראַנען. אזוי זאָגט סימאָן. זייערע עלטער-זיידעס זיינען אַנבלאָפן פון דער אינקוויזיציע קיין דרום-אַמעריקע.

בעת מיר פאַרטיפן זיך אין אונדזער היסטאָרישן שמועס, הויבן אַן אַריינקומען די געסט פון שטאַם-טיש. זיי פאַרנויגן זיך אַלע מיט רעספעקט פאַר היילדען און איינער פון זיי, אַן עלטערער מאַן מיט רויטע בעקעלעך, קוקט אויף מיר מיט אויגן פול מיט שנאה.

— ווער איז ער?

— דאָס איז דאָקטער אַלבערטאָ באַיער! — אינפאָרמירט מיר היילדע און הויבט זיך אויף פון אַרט.

— דו געהערסט אויך צום שטאַם-טיש?

— יאָ, — שמייכלט זי — איך בין די שבת-גוויטע.

* *

*

שווער צו ווערן א גוי

דערוויילע לויפן די טעג און אויף דער אנדער זייט וואסער קומט אלץ קיין רעוואָלוציע ניט פאָר, ס'הייסט רעוואָלוציעס זיינען דאָרט פאָר דער צייט אויסגעבראָכן עטלעכע, אָבער אויך די נייע רעגירונגען ווילן מיין וויזע ניט אנערקענען. איך דריי זיך ארום צווישן אונדזערע יידן אין „צענטער“ און אין „גאָעס“, הער אָן אַ שיעור לעקציעס און רעפּראָטן וועגן דער יידישער קולטור, פּראָווע מיט יובילעאומ'ס פאָר אָרטיקע כלל-מוער און טרעף אויך הילדען פון צייט צו צייט. עס שטעלט זיך ארויס, אַז זי איז אַן אָפטע אייננייערין ביי דאָקטער באַיער.

— ער איז פאַרליבט אין דיר? — פרעג איך זי.

— אַ פּלאַטאַנישע ליבע — זאָגט זי — הער דאָקטער האָט איינ-געלייגט וועלטן ביז ער האָט דאָ אַנטדעקט אַן עכטע אַריעריין.

— עט פּעלן דען גויים אין מאָנטעווידעאָ?

— פאַראַן נענוג — דערקלערט זי מיר — אָבער דאָקטער באַיער פאַרשטייט ניט קיין שפּאַניש און דערצו זיינען די היגע גויים טונקעלע און זעען אויס כמעט ווי יידן. אָט באַלד איז ניי-יאָר, וועל איך דיך מיטנעמען צו אים אויף אַ שטיקל „פּיעסטאַ“.

— ניי-יאָר? ס'איז דאָך אין מיטן זומער!

— דאָ איז אַ פאַרקערטע וועלט! — זאָגט זי.

ווען איך גיי ניי-יאָר אָונט צו די באַיער'ס, שמעקט עס אין דרויסן מיט אַ תּמוז'דיקער היץ. נאָקעטע מענטשן ליגן נאָך אויף דער פּלאַזשע און די צעגרינטע גערנבער אָטעמען אָפּ נאָכן דושנעס מאָגן. פּרוי דאָקטער עפנט די טיר. די ענגע וואוינונג איז אָנגעפּאַקט פון עק צו עק: מיט קופּערנע סטאַטועס, שווערע טישן, געשניצטע פּאַטעלן און כינעזישע צייכענונגען.

— די מעבל פון אונדזער הויז אין מאַנדעבורג — זיפצט פּרוי

דאָקטער — אַ דריי-שטאַקיק הויז, אין משך פון פופציק יאָר האָט זיך אָנגעזאַמלט ...

ס'איז הייס. אַ זומערדיקע ניי-יאָר-נאַכט. די דעמבענע קאָמאָדן אין בראַנזענע פּערד זעען אויס ווי געשפענסטער פון אַ האַלב-פּאַר-געסענעם קאָשמאַר. מיר שטופן זיך פאַמעלעך דורכן קאַרידאָר, פרוי דאָקטער גייט הינטער מיר און רעדט וועגן די קינדער:

— ראָבערטאָ וועט היינט ניט קומען — דערציילט זי מיר — און ס'איז בעסער אזוי. ער וועט פייערן דעם יום-טוב מיט די סאַנטאַ-מאַריאַ'ס. וואָס טוט מען ניט פאַר קינדער? ס'איז געזינטער, אז איך זאָל ניט זען מיינע אייגענע אייניקלעך! ... אָט נעמט אַ שטייגער, מיין מאַן: אַ געוועזענער לאַנד-ראַט פון מאַנדעבורג און קאָכט זיך דאָ אַרום דער געמיינדע, דער שול און דעם בית-עולם ... ווער האָט זיך עס געקענט ריכטן, אז אין אורגוואַי וועלן מיר טרעפֿן די דראַ-נאַנען-שטראַסע? כ'האַב געמיינט, אז אורגוואַי איז אַ דזשונגל ... אין עס-צימער וואַרטן שוין דער בעל-הבית און דאָקטער פּראַנ-קענשטיין. צווישן די פיר ווענט הענגט אַ שווערע כמאַרע, ווי פאַר אַ שטורעם. דאָקטער באַיער שפּאַנט אַרום אַהין און אַהער ווי אַ לייב אין אַ קליעטקע. אין אַ זייטיקן צימער, אַ וויילע שפּעטער, דערקלערט מיר פרוי דאָקטער די סיבות פון דער אויפּרענונג:

— הילדע האָט אָנגעזאַגט דורכן בעלעפּאַן, אז זי קלייבט זיך חתונה צו האָבן. זי וועט קומען שפּעטער, צוזאַמען מיט איר חתן ... דערוויילע ווערט שפּעט. לכבוד ניי-יאָר שיסט מען אין גאַס מיט פייער-ראַקעטן און מען גראַנערט מיט גראַנערס. ערשט אַ זייגער צען דערשיינט הילדע:

— סימאָן האָט זיך ניט געקענט אָפּרייסן פון די ביכער — אַנטשולדיקט זי זיך גלייך פון שוועל — ער האַלט ביים אויפּדעקן

שווער צו ווערן א גוי

עפעס גאר וואזשנע דאָקומענטן, זאָגט זי. מיר מוזן מער ניט וואַרטן.
ער וועט קומען א ביסל שפעטער.

די שיסעריי אויף דער גאָס ווערט העפטיקער. דורך די פענסטער
זעט מען שיכורים אין ווייסע אַנציגער, וואָס שאַקלען זיך איבער די
טראַטואַרן. פרוי דאָקטער דערלאַנגט דאָס עסן צום טיש. דאָקטער
באָיער זיצט מיט פאַרביסענע ליפּן און געהיים-ראַט דאָקטער פראַנ-
קענשטיין שיט אים זאָלץ אויף די וואונדן:

— איילט זיך ניט מיט דער הייראַט, פרייליך הילדע! — עצה'ט
ער איר — דאָס „באַגרעבעניס-פראַבלעם“ פון די אַרישע פרויען איז
נאָך ניט געלייזט געוואָרן. מיר אַרבעטן גראַדע אויף אַ נייעם פלאַן ...
— ווער זאָגט איר, הער דאָקטער, אז איר קלייב זיך לויגן מיט
מיין מאַן אויפן בית-עולם? — ענטפערט אים הילדע מיט אַ פּרעכן
שמייכל.

ערשט האַלב נאָך עלף דערשיינט הילדע'ס אויסדערוויילטער,
סימאָן זאַלקינד. אַ לאַנגער און דאַרער, מיט איינגעפאַלענע באַקן און
שוואַרצע אויגן טיף אין די לעכער, קומט ער אַריין אָנגעלאָרן מיט
ביכער און צייטשריפטן. הילדע שטעלט אים פאַר. דאָקטער באָיער
באַטראַכט דעם גאַסט פון דער זייט. פרוי דאָקטער דערלאַנגט אים עסן.
ער זעצט זיך, קייט אַ וויילע מיט אַפּעטיט און קוקט בשעת מעשה
אַריין אין זיינע ביכער: ער מישט אַ בלאַט דאָ און אַ בלעטל דאָרטן,
ווי ער וואַלט קיינעם אַרום זיך ניט געזען, און צווישן הון און קאַמפּאַט
דערלאַנגט ער אַ זיפּף און מורמלט צו זיך אַליין:

— יאָ, דורות-לאַנג האָבן זיי געלעבט ווי פרומע קאַטאַליקן און
פונדעסטוועגן האָבן זיך ניט אַלע פאַרמישט מיט די גוים ...
— ווער? — פּרעגט געהיים-ראַט דאָקטער פראַנקענשטיין.
אַבער סימאָן זאַלקינד איז שוין ווידער פאַרטיפּט אין זיינע ביכער

און בראשורן. ער הערט ניט און זעט קיינעם ניט. פרוי דאקטער
ברענגט אריין א נידעריק בענקעלע און שטעלט עס אוועק אין מיטן
צימער :

— ס'איז א מנהג אזא ביי מיין מאן — דערקלערט זי אונדז —
צו שפרינגען פונקט צוועלף א זייגער ביינאכט אין דאס נייע יאָר אַרײַן.
צוליב זיין רעאומאַטיזם וועט ער היי-יאָר ניט קענען שפרינגען פון
קײן הויכן שטול.

די ווייזערס דערנענטערן זיך צו צוועלף. הער דאקטער באיער
קלעטערט ארויף אויפן בענקל. אין דרויסן שטייגט דער טומל. מען
טרומיטערט מיט טרומיטערס און מען שרייט מיט באַנומענע קולות.
און מיטאַמאָל שפרינגט אויף סימאָן זאַלקינד און דערלאַנגט א נעשרײַ:
— איך האָב עס! אויך די סאַנטאַ-מאַרינאַ'ס שטאַמען פון
יידן! ... כמעט אלע „סאַנטאַ'ס" שטאַמען פון יידן. און וועגן די
סאַנטאַ-מאַרינאַ'ס האָב איך א קלאָרן באַווייזן ...

אַבער ער באַווייזט ניט צו באַווייזן. הער דאקטער באיער ווערט
בלאָס און וואַקלט זיך אויפן בענקל. ערגיזוון קלינגט א זייגער צוועלף.
א הילכיקע שיסעריי רייסט זיך אָפּ אין אלע זייטן. הער דאקטער
שפרינגט פון בענקל אין נייעם יאָר אַרײַן און מיר אלע שרייען:

— א גוט ניי-יאָר! א גליקלעך ניי-יאָר!

נאָר דאקטער באיער שרייט ניט. ער בלייבט ליגן אן אויסגעצוי-
גענער אויפן די. אלע בויגן זיך איבער אים. געהייס־ראַט פראַנס-
שטיין טאַפט זיין פולס :

— רופט א דאקטער! — זאָגט ער שטיל.

פראַפעסאָר פּרענקל קאָנסטאַטירט א האַרץ-שלאַג. זאַלקינד איז
ווייטער פאַרטיפט אין זיינע ביכער וועגן דעם אָפּשטאַם פון די מאַ-
ראַנען: „זיי פלעגן צוגעבן דאָס וואָרט „סאַנטאַ", וואָס מיינט

שווער צו ווערן א גוי

„הייליקער“, צו זייער נאָמען, כדי עס זאָל קלינגען עכט-קאָטוי-
ליש...“ — מורמלט ער פאר זיך. הילדע לויפט צום טעלעפאָן:

— כוועל אָפּרופן ראָבערטאָן! — זאָגט זי.

— ניין, ניין, שמערט ניט די קינדער! — כאַפט זיך אויף פרוי
דאָקטער פון איר פאָרגליווערונג — ביי די סאַנטאַ-מאַרינאַ'ס אין
נראַדע פאָרזאָמלט די גאַנצע משפּחה.

— אפשר זאָל מען זאָגן „קדיש“? — פּרעג איך הילדע'ן אין
דער שטיל.

— געדענקסט אויף אויסוועניק? — פּרעגט זי.

אויף צו להכעיס פאַרגעס איך דעם אָנהויב. הילדע נעמט מיך
אָן ביי אַ האַנט:

— קום! — זאָגט זי. זי פירט מיך אין דאָקטער באַיער'ס כיכ-
ליאַטעס. מיר איילן דורך אויסגעלאָשענע קאָרידאָרן. אויפן וועג שטוי-
סן מיר זיך אָן אָן בראַנזענע פּערד און צעשמעטערן כינעזישע פּאַר-
צעליי-וואַזעס. אין איינעם פון די צימערן מאַכט זי ליכט.

לענגוויס די ווענט שטייען גלעזערנע שאַפּעס און פּאָליצעס מיט
ביכער, וואָס גרייכן ביז צו דער סטעליע: דיקע ענציקלאָפּעדיעס,
געזאַמלטע שריפטן מיט גילדערנע אותיות אויף די רוקנס, קלאַסיקער
אין לעדער-באַנדן, זעלמענע אויסגאַבעס.

— אָבער וואו נעמט מען אַ בידור?

אָט איז אַן אַלטע אויסגאַבע פון היינע! — דערלאַנגט מיר
הילדע אַ בוך, געדרוקט אויף האַלץ-פּאַפּיר — ניטאָ דאָרט ביי אים
ערניץ-וואו דער קדיש?

מיר גייען צוריק. הילדע מאַכט ליכט אין די קאָרידאָרן. די גע-
מעלדער פון די ווענט קוקן אונדן אָן מיט דערשטויגענע אויגן. איך

ז. אַ יאָ ל ט י

בלעטער דאָס בוך און ווען איך קום צוריק אין זאל, לייען איך אויפן
קול, מיט אַ ניגון :

„ מען וועט קיין קדיש ניט זאָגן

מען וועט קיין „ מעסע " ניט לייענען — — — "

פרוי דאָקטער הויבט אויף פאַרוויינטע אויגן און רעדט צו

הילדען:

— זייט אזוי גוט, — זאָגט זי — און טעלעפאָנירט צו דאָ-

בערמין !

— צו די סאַנטאַ-מאַרינאַ'ס אין הויז? — קווענקלט זיך הילדע.

— יאָ — זאָגט פרוי דאָקטער — וויבאַלד... וויבאַלד אייער

יונגערמאַן זאָגט, אַז זיי שטאַמען סאַי ווי פון יידן...

ניו-יאָרק 1947.

דער באבעס „בעסטסעלער“

(געשריבן אין ניו-יארקער דיאלעקט)

דער באַבעס „בעסטער לער“

ו, איז וואָס זאָנסטו, מאַמע? — האָט געזאָגט רייטשעל.

— וואָס זאָל איך זאָגן? איך ווייס אַליין ניט...

זינט איר מאַן, רב שמואל גרינבערג, איז געשטאַרבן, האָט פראַדל
געלעבט איינע אַליין אין איר קליינעם אַפּאַרטאַמענט אין וויליאַמס-
בורג. מיט אַ וואָכן אַכט צוריק איז ער געשטאַרבן, איר מאַן. די
קינדער האָבן אָנגעהויבן צושטיין, אז זי זאָל זיך אַריבערקלייבן צו
איינעם פון זיי. (נו, יאָ, אַלע האָבן זיי געהאַט אין זינען רייטשעל'ן...)
— וואָס פאַר אַ תּכּלית איז עס פאַר אַן אַלטער מאַמען צו וווינען
אייניקע אַליין? — האָבן זיי גע'טענה'ט.

זי האָט געהאַט גוטע קינדער, מיסעס פראַדל. וואָרן פאַראַן אין
אַמעריקע אויך קינדער, וואָס ווילן ניט וויסן פון אַן אַלטער מאַמען.
ס'הייסט צושיקן אַ פאַר טאַלער — יאָ, אַבער אַריינעמען אַן אַלטע
מאַמע צו זיך — דאָס ניט! אַבער פראַדל האָט געהאַט טייערע קינד-
דער און די בעסטע פון זיי איז געווען רחל'ע, וואָס אויף אַמעריקאַניש
רופּט מען זי רייטשעל. זי האָט געוווינט אין „ברייטאָן-ביטש“,
רייכשעל, אין אַן אייגענער הייזקע טאַקע, און ווי נאָר עס זיינען

אריבער די טעג פון טרויער האָט זי אַ רעד געטאָן מיט דער מאַמען
אַפענע ריזי:

— וועסט אַריבערמופן צו מיר, מאַמע, גוט?

— אזש קיין ברייטאָן? אויף שטענדיק?

פראַדלען איז געוואָרן קאַלאַמוטנע אויפן האַרצן:

— דאָ בין איך מיר אין דער היים — האָט זי גערעדט מיט
אַ שטילן טרויער — איך האָב מיר מיין שול, וואו איך גיי דאוונען,
באַקאַנטע ווייבער... יידישע מענטשן...

און אין ברייטאָן, מיינסטו, וואוינען גאַלע גויים? האָט רייט-
שעל פראַטעסטירט — וואָסי, ניטאָ קיין שול אין ברייטאָן? און קיין
ווייבער פעלן דאָרט אויך ניט! אַז סע קומט דער זומער, ווערט דער
ים פול מיט ווייבער, קיין עין הרע ניט. מער ווייבער ווי וואַסער!

די אַלטע האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ:

— ווי האָט יענער געזאָגט? יעדער האָן איז אַ בעל-הבית אויף
זיין מיסט.

— און די לופט איז ביי אונדז אויך אַ בעסערע — האָט רייטשעל
זיך דערמאָנט — דו וועסט שלאָפן אין דער רומקע מיטן פענסטער
צום ים.

מיט אַ פענסטער צום ים? ... די אַלטע פראַדל האָט זיך דער-
מאָנט, ווי זי פלעגט מיט אַ יאָר צוואַנציק צוריק פאָרן מיט די קינדער
צום ים, שעפן פרישע לופט. די סאַבוועים זיינען געווען געפאַקט און
היים איז געווען, דערשטיקט צו ווערן. דעם קלענסטן, דייוויד/סען.
פלעגט זי האַלטן ביי דער האַנט. מינע'לע האָט זיך געהאַלטן ביי איר
קלייד. אויף די גרעסערע האָט מען אויך געמוזט האַלטן אָן אויג, זיי
זאָלן ניט פאַרפאַלן ווערן אין רעש. רייטשעל פלעגט טראָגן דעם קאַשויק
מיט עסנוואַרג. זי איז שטענדיק געווען אַ טייער קינד, רייטשעל...

דער באַבעס „בעסטטעלער“

א טרער האָט אַ פינקל געטאָן אין פראַדל'ס אויגן.

— נו, וויין ניט, מאַמע!

— איך וויין דען? ... איך וויין ניט! פאַרוואָס זאָל איך וויי-
נען? — האָט ביי דער אַלטער זיך געבראַכן די שטימע — און סעם?
וואָס זאָגט סעם?

— סעם זאָגט דאָס זעלבע, וואָס איך זאָג. און די קינדער פרעגן
שוין יעדן טאָג: „וועגן איז גרען מאַ קאַמינג?“

פראַדל האָט זיך געלאָזט איבערעדן, צוליב די אייניקלעך טאַקע.
זי האָט צוויי גילדערנע טייבעלעך, רייטשעל, און דער באַבען איז
אויסגעגאַנגען דאָס חיות נאָך די אייניקלעך. נו, איז גיי שלעפּ זיך
יעדע וואָך אַזש קיין ברייטאָן! און אייניקלעך דאַרפן טאַקע האָבן
אַ באַבען אויך. וואָרן וואָס ווייסן אַמעריקאַנער מאַמעס וועגן
האַדעווען קינדען?

פונדעסטוועגן זיינען אַריבער אַ היפשע ביסל וואָכן ביז פראַדל
האָט זיך אַנטשלאָסן צו מופּן. אזוי לייכט נעמט מען עס און מען
צעברעכט אַ באַלעבאַטישקייט? ס'איז איר געווען שווער אויפן
האַרצן, ווי זי וואָלט זיך ווידער אַמאָל געדאַרפט לאָזן מיט האַס און
פאַס איבערן ים.

אַ צען מעג פאַרן מופּן איז געקומען רייטשעל, כדי צו דערלוי-
דיקן וועגן די זאַכן. מען האָט זיך גערונגען וועגן יעדן שטיקל מעבל:
— צו וואָס דאַרפסטו מיטגעמען די אַלטע שאַפע? — האָט
גע'טענה'ט רייטשעל.

— וואָס הייסט צו וואַך? ... די שאַפע שטייט שוין ביי מיר אפּש-
פּערציק יאָר!

— אָבער ביי מיר זיינען פאַראַן איינגעבויטע קלאַזעטס אין די

ווענט! און דעם אלטן פאָטעל איז אויך אן עבירה צו שלעפן! —
אין רייטשעל צוגעשטאנען.

— וואָס הייסט מע'ט אַרויסוואַרפן דעם פאָטעל? ... אזא פאָטעל!
— ווער רעדט דען וועגן אַרויסוואַרפן? — האָט רייטשעל גערעדט
מיט גוטן — מע'ט אים פאַרקויפן.
צום סוף האָט זי זיך אָפגעשטעלט ביי דעם שרענקל מיט די
ביכער:

— און צו וואָס זאָלן מיר מיטנעמען די אלע בוקס? — האָט
זי געזאָגט — אז ס'איז נאָר ניטאָ ביי מיר קיין פלאַץ, וואו זיי צו שטעלן,
און ווער וועט זיי דען לייענען?

— אָבער וואָס רעדסטו, טאָכטערשי? — האָט די אַלטע זיך אַ
כאַפ געמאַן — וועסט דאָך ניט נעמען און אַרויסוואַרפן דעם טאַטעס
הייליקע ספרים?!

— ווער זאָגט דען אַרויסוואַרפן? מע'ט זיי אוועקגעבן אין אַ
טעמפל ... אַ סינאָגאָג ... אַ שול ... דאָרט קומען אַריין מענטשן,
וועלן זיי לייענען ... לערנען ...

פראַדל האָט נאָכגעגעבן מיט אַ ביטער האַרץ. נאָך ערגער איז
געווען מיט די יידישע ביכער. טאַקע גלאַט ביכער, מעשיות צום לאַכן
און צום וויינען, אָבער פאָרט געדרוקט מיט יידישע אותיות. דער
אַלטער, עליו השלום, האָט זיי נאָר שטאַרק ליב געהאַט. שכנח'טעם
זיינען איר מקנא געווען:

„איי, איי, וויפל ביכער איר האָט, מיסעס פראַדל!“
„מיין מאַן האָט זיי אלע אויסגעלעזן!“ — פלעגט פראַדל שטאָל-
צירן — „פון טאָוול צו טאָוול!“

רייטשעל האָט געהאַט ניט נאָר אַ גאָלדן האַרץ נאָר אויך אַ
טייערן קאַפ:

דער באַבעס „בעסטעלער“

— ווארט, מאמע, — האָט זי זיך דערמאָנט — דו געדענקסט, אז איך בין אמאָל געגאָנגען אין אַ ייִדישער שול? טאָקע פֿון פֿלעין ייִדיש... ווי טעם געהייסן? ... כ'על זיך אַרײַבערכאַפֿן צום לערער. וועסט זען, אז ער'ט נאָך אַליין קומען נעמען די ביכער.

פראַדל האָט אָפּגעקליבן אירע פּערוזענלעכע ספרים: די מחזורים פֿאַר די ימים-טובים, דעם דיִקן „קרבן מנחה“-סידור און אַן אַלטע „צאִינה וראינה“, וואָס זי האָט מיטגעבראַכט פֿון יענער זייט ים. ווען מען איז געקומען נעמען די אַנדערע ביכער, האָט זי דערפֿילט אַ ריז אין האַרצן, ווי זי וואָלט נאָך אמאָל געגאָנגען אויף דער לוויה פֿון איר מאַן, עִלוי השֵׁלוֹם. דערנאָך איז געקומען דער „דילער“ פֿון אַלטע „פּוירניטשער“, האָט געדרייט מיט דער נאָז און האָט אָנגעבאָטן גראַשנס פֿאַר דאָס גאַנצע מעבל. פראַדלען איז געוואָרן אזוי צו מוט, אז זי איז שוין געווען צופֿרידן, ווען ס'איז געקומען דער טאָג פֿון מופֿו. און אָט איז זי שוין אין ברויטאָן-ביטש. אַ ביסל האָט זיך געבענקט נאָך וויליאַמסבורג און אַ ביסל האָט זי זיך צוגעוויינט. ווי האָט יענער געזאָגט? זאָל מען ניט געפרוּווט ווערן צו וואָס מען קען אַלץ געוואוינט ווערן. און קיין אומזיסט ברויט עסט זי אויך ניט: זי העלפט אַרויס צו ביסלעך אין קיך, ביים אויפֿרוימען דאָס הויז, פֿירט אַרויס די קינדער צום ים. און אז סעם מיט רייטשלען נייען אויס, איז זי די „בעיבי סיטערקע“.

אַבער איר מאַנ'ס ספרים קען זי ניט פֿאַרגעסן. ווען זי שטויבט אַרום די פּאָליצעס מיט רייטשעל'ים „בעסטעלערס“, פֿאַרקלעמט עס איר יעדער מאָל ביים האַרצן:

— אַלץ ווענדט זיך אָן מזל! — דערלאַנגט זי אַ זיפֿץ — אַפֿייל אַ מעשה-ביכל.

סוף ווינטער האָבן מוטער און טאָכטער זיך גענומען אויפֿרוימען

דאָס הויז לכבוד פסח. דייטשעל האָט אַרומגעשטויבט אירע ביכער מיטן עלעקטרישן „וואַקואום קלינער“. פאַר איין וועג האָט זי שוין אָפּגע- קליבן מער ווי אַ טויז ביכער און זיי אינגעבונדן אין צוויי פעקלעך. — וואָס ווילסטו טאָן מיט זיי? — האָט פּראַדל אַ פּרעג געטאָן. — די נייערע וועט סעם אַוועקפירן אין אַ בוק-סטאָר. אפשר וועט ער קריגן אַ פאַר סענט פאַר זיי. די אָפּגעניצטע וועט מען אַרויסוואַרפּן. — אַרויסוואַרפּן? — האָט די מאַמע זיך דערשראָקן — די בעסטעלערע?

— יאָ... — האָט דייטשעל אַ שמייכל געטאָן.

זי האָט געוואוסט, אז ביי דער מאַמען זיינען אַלע ענגלישע ביכער „בעסטעלערעס“. פּראַדל האָט זיי טאַקע קיין מאָל ניט געליענט, אָבער דרײַ-אַרץ פאַר זיי האָט זי געהאַט. די קינדער האָבן זיי געשלאָנגען: צווערשט די „קאַמיקס“ און דאָן די „בעסטעלערעס“. אַפילו אַ שידוך האָט דייטשעל געטאָן ניט דורך אַ שדכן. נייערט דורך אַ בעסטעלער. פּראַדל געדענקט נאָך — אָט ווי נעכטן וואָלט עס געווען — ווי סעם איז צום ערשטן מאָל אַרויפגעקומען מיט אַן אָפיציעלן וויזיט צו דייטשעלן. אַ יאָר זיבעצן איז זי דאָן אַלט געווען. היינטיקע קינדער — האָט מען זיי איבערגעלאָזט אַליין אין פּאַרלאָר. אַ מאַמע איז דאָך אָבער אַ מאַמע — האָט זי צוגעלייגט אַן אויער פון דער אַנדער זייט טיר. איז וועגן וואָס, מיינט איר, האָבן זיי אַ שטייגער גערעדט? — וועגן אַ בעסטעלער! עפעס אַ בוך, אַזוינס און אַזעלכעס, מען האָט פאַרקויפט דערפון אַ מיליאָן קאָפּיעס, מען האָט דערפון געמאַכט אַ מאַווי אין האַליוואָוד, מע גייט עס שטעלן אויף „בראָדוועי“, מען האָט... מען וועט...

זיי האבן אזוי אפגע'בעסטעלער'ט ביז האלבער נאכט און אין צוויי יאָר אַרום האָבן זיי מיט מזל חתונה געהאַט.

דער באַבעט „בעסטעלער“

— וואָס איז געוואָרן פֿון יענעם בעסטעלער, וואָס דו האָסט וועגן אים גערעדט אַ גאַנצע נאַכט מיט סעם'ען? — האָט זי אַ פֿרעג געטאָן רייטשעל'ן, וועלכע האָט דערווילע אַראָפּגענומען נאָך אַ פּאַר ביכער פֿון דער פּאָליצע, זיך אַ ווילע געקווענקלט און זיי סוף-כל־סוף צוגעלייגט צום פּאַק.

— ווען? — האָט די טאָכטער זי דערשטוינט אָנגעקוקט.
— ווען איר זענט נאָך געווען חתן-כלה... אַרום צוויי יאָר פֿאַר דער חתונה — האָט די אַלטע געלאָסן אויסגע'חשבונ'ט — ס'הייסט מיט אַ יאָר פּופּצן צוריק.

— פּופּצן יאָר?... אַ שמאַטע אַוודאי! — האָט רייטשעל אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט — שוין פֿון לאַנג אַרויסגעוואָרפֿן!
— אַ שמאַטע? — האָט די אַלטע ניט געוואָלט גלויבן אירע אייגענע אויערן.

— אַלע בעסטעלער'ס פֿון פּופּצן יאָר צוריק זיינען געווען שמאַ-טעם! — האָט די טאָכטער אומבע'רחמנות'דיק גע'פּסק'נט.
פֿראַדל'ס פֿאַרדרום קעגן די בעסטעלערס איז מיטאַמאָל פֿאַר-שוואַונדן. זי האָט גאָר רחמנות געקראָגן אויף זיי. הערסט אַ מעשה?
נעכטן איז ער דיר ווערט געווען אַ מיליאָן, געווען אַ יחסן, אַז הימל עפֿן זיך, האָט געקירעוועט וועלטן, און היינט — גאָרניט, אַ שמאַ-טע!... אַרויסגעוואָרפֿן אויף צוויי שפּענדלעך...

רייטשעל האָט צוגעלייגט נאָך אַ ביכל צום פּאַק, אַ שפּאַגל-ניי בוך, כּמעט. ווען זי איז אַ ווילע שפּעטער אַרויס איינקויפֿן, האָט פֿראַדל זיך האַסטיק אַ לאָז געטאָן צו זיך אין צימער. מיט אַ קלאַפּ-דיקן האַרץ האָט זי זיך גענומען איבערקוקן אירע אייגענע ספּרים. זיי זיינען אַלע געשטאַנען אויף זייער אָרט: די מחזורים, דער דיקער „קרבן-מנחה"-סידור און די „צאינה וראינה", וואָס אַזאַ קריגט מען

ח. איאלטי

גארניט אין אמעריקע. די אלטע האָט פרייער אָפגעאַטעמט און זיך אָנגעשפּאַרט אויף אַ שטול.

„און נאָך מיין טויט? וועט מען זיי אַרויסוואַרפן?“ — האָט אַ טונקעלער געדאַנק פאַרוואַלקנט איר זיכערקייט.

זי האָט אים פאַרטריבן, ווי מען פאַרטרייבט אַ געדאַנק וועגן טויט. פאַמעלעך האָט זי זיך געלאָזט גיין אין באַד-צימער און האָט געוואַשן די הענט. קומענדיק צוריק, האָט זי איינגענעצט אַ פינגער אָן שפיץ צונג און אויפגעמישט אַ בלעטל אין דער „צאינה וראינה“. אירע ליפּן האָבן זיך שטיל באַוועגט. אַ רואיקייט האָט אַראָפּגע-נידערט אויף איר :

„אַט דאָס הייסט אַ בעסטסעלער!“ — האָט זי אַ קלער געטאָן, קייענדיק פאַמעלעך די שווער פאַרשמענדלעכע ווערטער וועגן גאָט, וועלט און אייביקייט.

ניו-יאָרק, 1950.

די פאלגנדיקע דערציילונגען זיינען פריער

געווען געדרוקט:

שכינתא בגלותא — אין „די צוקונפט“ (ניו-יאָרק), „אונדזער וואָרט“ (פּאַריז), „יאָר-בּוד“ (אַרגענטינע), „קאָמענטעריי“ (ענגליש, ניו יאָרק).

א באַנקעט אין מעקסיקאָ-סיטי — „יידישער קעמפּער“ (ניו יאָרק), „פּאָלקסבלאַט“, (מאָנטעווידעאָ).

דער טשעק און די „אייביקע קוואַלן“ — „קאָמענטעריי“ (ענגליש, ניו-יאָרק).

משיח'ס אייזל — „יידישער קעמפּער“ (ניו-יאָרק), „אונדזער וואָרט“ (בוּענאָס אַירעס).

דער מעמאַראַנדום פון די ל"ו — „ביאַליסטאָקער שטיקע (ניו-יאָרק), „יידיש“ (פּאַריז), „פּרעסע“ (בוּענאָס אַירעס), „קאָמענטעריי“ (ענגליש, ניו-יאָרק).

די אַנטדעקונג פון טראַטאַנוואַי — „יידישער קעמפּער“ (ניו-יאָרק), „יידיש“ (פּאַריז), „אויפּבוי“ (אויסטראַליע), „דזשואַיש פּראָטיר“ (ענגליש, ניו-יאָרק).

צו אַ ברעג — „יידישער קעמפּער“ (ניו-יאָרק), „פּרעסע“ (בוּענאָס אַירעס), „אויפּבוי“ (אויסטראַליע), „דזשואַיש ספּעקטיטאָר“ (ענגליש, ניו-יאָרק) „יידישע רונדשאַו“ (דייטש, מינכען).

פון ווייטן וועסטן זען דאָס לאַנד — זאַמליכער 7, רעד. י. אָפּאַטאַשו — ה. לייזיק, (ניו-יאָרק).

דער באַבעס „בעסטסעלער“ — „פּאַרווערטס“ (ניו יאָרק).

Este libro se terminó de imprimir el día 25 de
Noviembre de 1950, en los Talleres Gráficos "Universal"
Maldonado 811 Teléf. 8 61 13 — Montevideo - Uruguay